

การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐาน
ชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก

การค้นคว้าอิสระเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนครสวรรค์

การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐาน
ชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก

การค้นคว้าอิสระเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การค้นคว้าอิสระ เรื่อง "การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
ดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก"
ของ อมรเทพ ชาบาง
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์)

หัวหน้าภาควิชาการศึกษา

ชื่อเรื่อง	การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก
ผู้วิจัย	อมรเทพ ชาบาง
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์
ประเภทสารนิพนธ์	การค้นคว้าอิสระ กศ.ม. สังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2564
คำสำคัญ	กิจกรรมเสริมศักยภาพ, การจัดการสิ่งแวดล้อม, การเรียนรู้บนฐานชุมชน

บทคัดย่อ

การศึกษาศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในบนฐานชุมชน 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยศึกษาจากกลุ่มผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในส่วนของสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ และกลุ่มครูผู้มีความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดการศึกษาเฉพาะกรณี (case studies) โดยการสัมภาษณ์แบบมีคำถามที่แน่นอน (Structured Interview) จำนวน 10 ราย วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิเคราะห์แบบสรุปอุปนัยโดยบันทึกพรรณนา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้าด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า มี 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ จากผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นแนวทางการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ คือ “WANG NAM KHU” เพื่อให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้คู่กับการพัฒนาทักษะอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นที่เกี่ยวกับบริบทของชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้การเรียนรู้จากชุดกิจกรรมขบวนการหนุนน่วยุ่โลก ที่จะสร้างองค์ความรู้คู่ความสุขบนความสามัคคีที่หลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริง

Title	ACTIVITIES FOR ENHANCING THE COMPETENCE OF GEOGRAPHY ON THE TOPIC OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ON THE COMMUNITY-BASED OF WANG NAM KHU, PHITSANULOK PROVINCE
Author	AMONTHEP CHABANG
Advisor	Assistant Professor Dr. Atchara Sriphan, Ph.D.
Academic Paper	M.Ed. Independent Study in Social Studies - (Plan B), Naresuan University, 2021
Keywords	Developing Activities, Environmental Management, Community Based Learning

ABSTRACT

The purpose of this research 1) to study learning resources in Wang Nam Khu community Wang Nam Khu Subdistrict, Mueang District, Phitsanulok Province used to organize activities to enhance the potential of learning geography on the topic of community-based environmental management 2) To develop activities to enhance the potential for learning geography on the topic of environmental management on the community-based Wang Nam Khu, by studying from a group of knowledgeable people Specialization in various places in Wang Nam Khu community and a group of teachers who have experience in teaching and learning management in schools The qualitative research method was based on the concept of case studies by using a structured interview of 10 participants. and triangular reliability checks with data collection methods the results of the research found that there were 4 main components, namely, learning activities, learners, teachers, media and learning resources. From the research results, it can be summarized as a guideline for creating activities to enhance the potential of learning geography, which is "WANG NAM KHU" for learners to develop knowledge along with sustainable skills development. as well as lead to the creation of awareness of local love related to the context of the Wang Nam Khu community

Under the learning from the Little Save the World activity to create knowledge and happiness on the diversity.

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีทั้งนี้ก็เพราะว่าได้ความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง จาก ดร.ประจวบ ทองศรี ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ, ดร.ปริญญา สร้อยทอง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายในที่กรุณาได้ให้คำชี้แนะในการแก้ไขปรับปรุง ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย ที่ท่านได้ถ่ายทอดความรู้ ได้ให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ของงานวิจัย ตลอดถึงการปรับปรุงและแก้ไขงานที่มีคุณภาพมากขึ้นจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) และผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่ ตลอดจนคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนทุกคน รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนวังน้ำคู้ และองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา จนให้เกิด “การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชน” ที่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณทุกท่านที่คอยให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าอิสระ

อีกทั้งขอขอบพระคุณครอบครัวผู้วิจัยที่ห่วงใย เป็นกำลังใจ และสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย จนทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอมอบแต่บิดา มารดา คณาจารย์และสถาบันการศึกษาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา มีส่วนร่วมในการวางรากฐานการศึกษา อบรม และให้การสนับสนุนผู้วิจัยตลอดมาจน จัดทำการค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
ประกาศคุุณุปการ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความหมายและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการศึกษาค้นคว้า	3
วัตถุประสงค์การศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า.....	4
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
เอกสารเกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้.....	17
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้เรื่องภูมิศาสตร์	23
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน	29

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน.....	32
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา.....	34
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบลวังน้ำคู้.....	35
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
กรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้า.....	42
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	43
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	43
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	45
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
ตรวจสอบข้อมูล.....	48
บทที่ 4 ผลการศึกษาค้นคว้า.....	52
การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.....	52
กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการ สิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้.....	60
ผลการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบน ฐานชุมชนวังน้ำคู้.....	97
บทที่ 5 บทสรุป.....	115
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	116
อภิปรายผล.....	125
ข้อเสนอแนะ.....	128
ภาคผนวก.....	130

บรรณานุกรม..... 139

ประวัติผู้วิจัย..... 142

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แยกตามขั้นตอนการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	6
ตาราง 2 ตัวชี้วัดสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง 2560) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.....	16
ตาราง 3 อาณาเขตพื้นที่ติดต่อโดยรอบของตำบลวังน้ำคู้.....	36
ตาราง 4 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	49

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้า.....	42
ภาพ 2 สรุปขั้นตอนวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	51
ภาพ 3 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส, วัดบางทราย	54
ภาพ 4 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข, เทศบาลตำบลบ้านใหม่.....	54
ภาพ 5 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้.....	55
ภาพ 6 พื้นที่ตำบลวังน้ำคู้.....	56
ภาพ 7 จุดที่แคบที่สุดของแม่น้ำน่าน ตำบลวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก.....	57
ภาพ 8 สัมภาษณ์ครูผู้สอน 1, โรงเรียนวัดบ้านใหม่.....	63
ภาพ 9 การสะท้อนคิดของผู้เรียน, โรงเรียนวัดบางทรายฯ.....	63
ภาพ 10 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส, วัดบางทราย.....	65
ภาพ 11 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข, เทศบาลตำบลบ้านใหม่.....	66
ภาพ 12 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้.....	66
ภาพ 13 ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่.....	67
ภาพ 14 ผู้เรียนทำกิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น	71
ภาพ 15 ผลงานของนักเรียนจากการทำกิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น.....	73
ภาพ 16 ผู้เรียนเรียนรู้องค์ประกอบของแผนที่.....	74
ภาพ 17 ผู้เรียนสำรวจชุมชนวังน้ำคู้.....	75
ภาพ 18 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่, เทศบาลตำบลบ้านใหม่	81
ภาพ 19 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้.....	82

ภาพ 20 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้	87
ภาพ 21 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้	87
ภาพ 22 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	91
ภาพ 23 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	92
ภาพ 24 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	93
ภาพ 25 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	94
ภาพ 26 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	96
ภาพ 27 สมุดคู่มือกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	97
ภาพ 28 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้	99
ภาพ 29 กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย	100
ภาพ 30 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1).....	101
ภาพ 31 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1).....	101
ภาพ 32 กิจกรรมสิ่งประดิษฐ์กุ๊กโลก	102
ภาพ 33 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2).....	103
ภาพ 34 กิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น.....	104
ภาพ 35 กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย	105
ภาพ 36 ผลงานนักเรียนจากกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์กุ๊กโลก	107
ภาพ 37 ผลงานนักเรียนจากกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์กุ๊กโลก	107
ภาพ 38 ผลงานของนักเรียนจากคู่มือชุดกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก	108
ภาพ 39 ผลงานของนักเรียนจากชุดกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก	108
ภาพ 40 ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันทำกิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น.....	109
ภาพ 41 ชุดกิจกรรมชบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก.....	110

- ภาพ 42 ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม 111
- ภาพ 43 แนวทางกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ WANG NAM KHU 113

บทที่ 1

บทนำ

ความหมายและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลกกำลังเผชิญมักมีสาเหตุมาจากฝีมือมนุษย์ นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ปัญหาเหล่านั้นเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ ทั้งชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์เป็นอย่างมาก ซึ่งชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อทำเลที่ตั้งของชุมชนมีความเหมาะสมประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนวังน้ำคู้ที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่านบริเวณชุมชน ไม่หากจากจึงทำให้ผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อความเจริญด้านต่าง ๆ เริ่มหลั่งเข้ามาในชุมชน จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นปัญหาหลักที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ในปัญหา ดังนั้น การสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ควรริบกระทำอย่างเร่งด่วน การให้การศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็นพื้นฐานที่สามารถสร้างความตระหนักต่อการรักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมได้

“การศึกษา” จึงเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการเรียนรู้อันสำคัญในการพัฒนาคนให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ความคิด ทักษะคุณธรรม จริยธรรม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม ดำรงอยู่ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน (มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ม.ป.ป.) แต่เมื่อมองย้อนกลับมาที่ “ระบบการศึกษาไทย” การศึกษากลับถูกตีกรอบแนวความคิด จนฝังรากลึกจนยากต่อการแก้ไขและพัฒนาต่อยอดทางความคิดได้ถึงแม้ว่าจะมีการสร้างหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็น การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทักษะในศตวรรษที่ 21 หรือ Active learning กลับไม่ได้ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้เรียนในปัจจุบัน ผู้สอนกลับยังให้ความสำคัญต่อเนื้อหาวิชาหรือหลักแนวคิดที่เน้นองค์ความรู้จากหนังสือที่ไม่ได้เปิดกว้างทางความคิดของผู้เรียน แม้กระแสนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาแห่งเนื้อหาที่ครอบคลุมถึง 5 สาระ ทั้งศาสนา หน้าที่พลเมืองและการดำเนินชีวิต เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เมื่อเชื่อมโยงสาระต่าง ๆ เข้ากับสถานการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นบนโลก วิชานี้จึงมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด แต่การจัดการเรียนรู้ของวิชาสังคมนั้นยังคงเน้นองค์ความรู้ที่มาจากผู้สอน เน้นการบรรยายเนื้อหาตามหนังสือเป็นหลัก ขาดเทคนิคและวิธีการสอนรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้ผู้เรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือฝึกแก้ปัญหาในห้องเรียน ทำให้ไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพราะเบื่อหน่ายต้องท่องจำทั้งใน

เนื้อหาวิชาที่หลากหลายสาระ และเนื้อหาสาระบางอย่างก็ไม่สามารถนำไปปรับใช้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้สอน ทั้งรูปแบบ เทคนิค และวิธีการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งความคิด ทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ ของผู้เรียน (วิภาพรรณ พินลา และคณะ, 2561)

ปัญหาของผู้เรียน ที่พบมากในปัจจุบันล้วนส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนด้วยเช่นกันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่เกิดจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ส่งผลต่อค่านิยม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ฯลฯ ทำให้เกิดความผิดปกติต่าง ๆ ทางร่างกาย สติปัญญา จึงเป็นปัญหาที่ผลกระทบต่อการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เช่น สมาธิสั้น บกพร่องต่อการเรียนรู้ ทั้งการอ่าน การเขียนและการสื่อความ เป็นต้น (วรางคณา หอยศรีจันทร์, 2564)

เมื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม วิชาสังคมศึกษา ผู้สอน และผู้เรียน ข้างต้นนั้น ทำให้พบว่า ผู้สอนสามารถจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเริ่มจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะและกระบวนการต่าง ๆ โดยนำการบูรณาการการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระเข้าไว้ด้วย เพื่อเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นรูปแบบเรียนปนเล่น เพราะสำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษา (ระหว่างอายุ 6-12 ปี) มีลักษณะพัฒนาการ ที่มีข้อจำกัดในด้านการควบคุมร่างกายให้อยู่นิ่งนาน ๆ ซุกซน ขาดความอดทน พละกำลังมาก โดยการเรียนรู้จำกัดต้องใช้ระยะเวลาสั้น ๆ สลับกับการพักเป็นระยะ เน้นการทำกิจกรรมเป็นทีม เพื่อให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฝึกการเข้าสังคม และเน้นการจินตนาการที่เป็นจริง (อชรา เอ็บสุศิริ, 2559) เมื่อทราบข้อจำกัดของผู้เรียน การมองหาสาระหลักที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความสนุกและให้ได้สาระ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ของตนเองขึ้นมา จากความรู้เดิมที่หรือจากความรู้ที่รับเข้ามาใหม่ ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเอง สร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจของตนเอง และการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน (Active learning) รูปแบบการเรียนรู้แนวนี้มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project - Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity - Based Learning) ฯลฯ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมองเห็นว่า การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนให้ได้มาซึ่งแนวคิดต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น เป็นกระบวนการที่สามารถส่งผลการสร้างจิตสำนึกและการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยสามารถนำกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-Literacy) มาประยุกต์ใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ความเป็นมา ลักษณะของชุมชนตนเอง และนำไปสู่การมองสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ตามแนวคิดของผู้เรียนได้ ตามหลักสูตรการ

เรียนรู้แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สารະภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง 2560 กำหนดไว้ว่า “นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวและชุมชน สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว” (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2560) เมื่อรวมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชั้นเรียนของผู้วิจัย และผู้วิจัยมองเห็นความจำเป็นในการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน จะสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ควบคู่กับทักษะทางการเรียนรู้ที่จำเป็นที่ผู้เรียนจะได้รับ ดังนั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษ กาญจน์) จึงถูกนำมาพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไป ใช้ชุมชนวังน้ำคู้เป็นฐานการเรียนรู้ภายใต้ข้อจำกัดที่ถูกกำหนดไว้โดยหลักสูตรการเรียนรู้แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สารະภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง 2560 ลดเนื้อหาวิชาที่มีมาก ลดบทบาทผู้สอน และเสริมสร้างความรู้ของผู้เรียน ที่ได้มาจากความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้ปนเล่น ที่มุ่งเน้นการมองสภาพชุมชนของตนในมิติที่แตกต่างจากมุมมองเดิม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ดีขึ้น ผ่านการทำกิจกรรมของผู้เรียนที่บูรณาการณศาสตร์วิชาต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน

คำถามการศึกษาค้นคว้า

1. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ที่เหมาะสมในการนำมาใช้จัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนเป็นอย่างไร
2. กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชน
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

1.1 กลุ่มนักเรียน ได้แก่ นักเรียนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จำนวน 20 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ความรู้ มีเกณฑ์การคัดเลือกจากกลุ่มผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญใน ส่วนของของสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ ได้แก่

1.2.1 ปราชญ์ชาวบ้านตำบลวังน้ำคู้ และตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง พิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกโดยใช้การเลือก แบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจาก เป็นบุคคลที่มีถิ่นอาศัยมาโดยกำเนิด และมีความรู้ ความเข้าใจในชุมชนของตนเอง จำนวน 1 คน

1.2.2 เจ้าอาวาสวัดบางทราย ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัด พิษณุโลก โดยใช้เกณฑ์การเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในบริบทของชุมชนวังน้ำคู้ และยังเป็นเจ้าอาวาสวัดบางทราย จำนวน 1 รูป

1.3 กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ มีเกณฑ์การคัดเลือกจากเป็นกลุ่มผู้ที่สนับสนุนความรู้ ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.3.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการจัดการ สิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยตรง จำนวน 1 คน

1.3.2 เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัด พิษณุโลก โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มี ประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการจัดการ สิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยตรง จำนวน 1 คน

1.4 กลุ่มครูผู้มีความรู้ประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มีเกณฑ์ การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และ เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 2 คน และครูกลุ่มสาระ สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม โรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 1 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ และชุมชนบ้านใหม่ ที่มีประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ละเอียดยะชัดเจนมากขึ้น

2.1.1 ชุมชนวังน้ำคู้

- 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้
- 2) ลักษณะทางกายภาพของชุมชนวังน้ำคู้
- 3) ลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้
- 4) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้
- 5) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้

2.1.2 ชุมชนบ้านใหม่

- 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้
- 2) ลักษณะทางกายภาพของชุมชนวังน้ำคู้
- 3) ลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้
- 4) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้
- 5) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้

2.2 กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชน

1.2.1 สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ บนฐานชุมชนวังน้ำคู้

1.2.2 แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ บนฐานชุมชนวังน้ำคู้

- 1) การศึกษาบริบททั่วไปของชุมชน
- 2) การสำรวจข้อมูลทางในชุมชน
- 3) การเขียนแผนผังของชุมชน
- 4) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 5) การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ภูมิศาสตร์บนฐานชุมชนวังน้ำคู้

ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก แบ่งออกเป็น 6 กิจกรรมการ

เรียนรู้ ดังนี้

- 1) กิจกรรมที่ 1 สำรวจชุมชนวังน้ำคู้

- 2) กิจกรรมที่ 2 เตรียมตัวผจญภัย
- 3) กิจกรรมที่ 3 ผจญภัยในชุมชน (1)
- 4) กิจกรรมที่ 4 สิ่งประดิษฐ์กู้โลก
- 5) กิจกรรมที่ 5 ผจญภัยในชุมชน (2)
- 6) กิจกรรมที่ 6 หนูน้อยรักษถิ่น

2.3 ผลการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้บนฐานชุมชน

- 1.3.1 กิจกรรมการเรียนรู้
- 1.3.2 ผู้สอน
- 1.3.3 ผู้เรียน
- 1.3.4 สื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

- 3.1 ชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- 3.2 ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

4. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการดำเนินการทดลองใน ปีการศึกษา 2564

ตาราง 1 แยกตามขั้นตอนการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

กิจกรรม / ขั้นตอนการวิจัย	ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย									
	2564					2565				
	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.
(1) การเสนอโครงร่างการวิจัย	←————→									
(2) การดำเนินงานวิจัย โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล	←————→									
(3) การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเขียนรายงานการวิจัย	←————→									

กิจกรรม / ขั้นตอนการวิจัย	ระยะเวลาในการทำเนิการวิจัย									
	2564					2565				
	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.
(4) การเผยแพร่ ผลการวิจัยไปยัง ผู้ที่ เกี่ยวข้อง										↔

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาแหล่งเรียนรู้ในบริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชน ทั้งจากชาวบ้าน เจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) วิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) และสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
3. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ เพื่อให้เป็นคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการใช้ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ้โลก
4. พัฒนาคู่มือชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ้โลก เพื่อใช้ในการบันทึกผลการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้
5. ลงมือปฏิบัติโดยการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการใช้คู่มือชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ้โลก
6. บันทึกผลการปฏิบัติ พร้อมทั้งระบุปัญหา เพื่อนำมาแก้ไขและปรับปรุงในครั้งต่อไป
7. สัมภาษณ์หรือทำแบบสอบถามจากผู้เรียนถึงการจัดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ้โลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพจากการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน บนฐานชุมชนได้ ทั้งยังได้รับการกระตุ้นจากกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากสถานที่จริงและการลงมือปฏิบัติซึ่งช่วยในการเสริมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ และเข้าใจในบริบทของชุมชนที่ตนเองอยู่เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

2. ผู้สอนสามารถพัฒนากิจกรรมที่เสริมศักยภาพของผู้เรียนโดยเป็นกิจกรรมที่สามารถดึงความสามารถของผู้เรียนออกมาได้อย่างเต็มความสามารถ ลดความเบื่อหน่ายของผู้เรียน รวมถึงสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างให้กับผู้เรียนได้

3. โรงเรียนเกิดนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่สามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนได้อย่างดี และเป็นแนวทางต่อการพัฒนานวัตกรรมอื่น ๆ ต่อไปได้ในอนาคต

4. การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจที่ดีต่อชุมชนของตนเองได้ รวมทั้งเกิดแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์หรือกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถเข้าใจและมีความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน ผ่านการแก้ปัญหา ด้วยการสืบเสาะหาความรู้ โดยมีกระบวนการจัดการกิจกรรมที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ เป็นการระบุประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา โดยใช้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลกเป็นฐานการเรียนรู้

1.2 การรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูล หรือข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในประเด็นปัญหาที่ผู้เรียนได้ระบุไว้ โดยอาศัยองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลกเป็นฐานในการรวบรวมข้อมูล

1.3 การจัดการข้อมูล เป็นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูล

1.4 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล เป็นการอธิบาย วิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลดังกล่าวด้วยการใช้สถิติขั้นพื้นฐาน

1.5 การสรุปเพื่อตอบคำถาม เป็นการสรุปคำตอบจากเนื้อหาที่ผ่านการรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล และการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลให้ตรงกับคำถามที่ระบุไว้

2. ทักษะทางภูมิศาสตร์ ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ได้อย่างดี ผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทาง

ภูมิศาสตร์ ด้วยการสอดแทรกทักษะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญ ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การสังเกต (observation) เป็นการให้ผู้เรียนได้สังเกตการณ์สิ่งต่าง ๆ อยู่รอบตนเอง ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้ตั้งไว้

2.2 การแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (interpretation of geographic data) เป็นการแปล ความหมายอย่างง่ายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ปรากฏอยู่บนพื้นโลก ด้วยการอ้างอิงตำแหน่งที่ตั้ง หรือสิ่งที่ปรากฏในแผนผัง แผนที่ ภาพถ่าย แผนที่ ภาพจากดาวเทียม และภูมิสารสนเทศ

2.3 การใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (using geographic technique and equipment) เป็นอาศัยการวาดภาพในภาคสนาม การใช้รูปถ่าย แผนที่ และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 การคิดเชิงพื้นที่ (spatial thinking) เป็นการคิดที่ใช้ความรู้ทางภูมิศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับที่ตั้ง ทิศทาง และความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์กับประเด็นต่าง ๆ

2.5 การคิดแบบองค์รวม (holistic thinking) เป็นการมองภาพรวมอย่างง่ายของระบบต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

2.6 การใช้เทคโนโลยี (using technology) เป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างง่าย เพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ หรือการใช้ Google Earth ประกอบการเรียนการสอน

3. การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผนดำเนินงาน ติดตามประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ให้ได้อย่างยืนยาวนานตลอดไป และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติให้มากที่สุด (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2540: 185)

4. แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาจากสภาพชุมชน โดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ จากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นการปฏิบัติการ 3) ขั้นสะท้อนคิด และ 4) ขั้นนำผลสู่ชุมชน

5. การจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน หมายถึง เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน

6. ชุมชนวังน้ำคู้ คือ ชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก (Activities For Enhancing the Competence of Geography on The Topic of Environmental Management on The Community-Based of Wang Nam Khu, Phitsanulok Province)” ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้เรื่องภูมิศาสตร์
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา
7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบลวังน้ำคู้
8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้า

เอกสารเกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ว่า หลักสูตรถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาที่สำคัญของประเทศชาติ สู่การลงมือการปฏิบัติ หลักสูตรเปรียบเสมือนกรอบในการดำเนินการ จึงมีการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้หลักสูตรการศึกษาที่ใช้ในปัจจุบัน คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการปรับปรุงต่อยอดจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ได้ มีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากขึ้น มุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งผลให้ผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุล ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก โดยยึดมั่นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ และมีทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต และมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐาน

ของความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพและให้เป็นการกำลังของชาติต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

1. ความหมายของการศึกษา

วิจิตร ศรีสอ้าน (2523) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษา คือ การสร้างสมความรู้ ประสบการณ์และนำไปสู่การถ่ายทอดแก่นุชย์ เพื่อแก้ปัญหาให้เกิดความเจริญทางจิตใจและร่างกาย การศึกษาจึงมีความหมายที่กว้างและลึกกว่าการเรียนหนังสือในโรงเรียน มิใช่การเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาแต่เป็นการเรียนที่ได้นำความคิดให้บุคคลเกิดการพัฒนาความสามารถของตนเอง

วิชัย ต้นศิริ (2539) ได้ให้ความหมายของ การศึกษา มี 2 ส่วน ที่สำคัญ ดังนี้

1) การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมีการจัดการเพราะการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวยังต้องเป็นไปเพื่อความเจริญของงามทางสังคม หากกระบวนการเรียนรู้มีผลตรงข้ามก็มีใช้การศึกษาตามความหมายนี้

2) การศึกษา คือ การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้าง องค์ความรู้จากสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องตลอดการวิจัยการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของ การสร้างความรู้ต่อไป

นิพัทธ์ เกศภาพร และคณะ (2546) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษา คือ การพัฒนาคนใน 2 ด้าน ทั้งด้านคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ที่มีปัญญา มีคุณธรรม มีความสามารถพื้นฐานหรือศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป และด้านความสามารถในการประกอบอาชีพหรือเป็นการกำลังแรงงานสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

จากการให้ความหมายของ การศึกษา ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การศึกษา เป็นกระบวนการการเรียนรู้ เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ของมนุษย์ทั้งด้านสติปัญญา ควบคู่กับด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะ กระบวนการ และความสามารถต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนที่จะนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

2. หลักการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของ ความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

3. จุดมุ่งหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมี ทักษะชีวิต

3.3 มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการ ปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการพัฒนาผู้เรียนตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่ง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

4.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมใน การใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง และสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรอง เพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูล ข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดย คำนึงถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคม

4.1.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การ คิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่ การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูล สารสนเทศเข้าใจ ความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมถึงมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดย คำนึงถึงผลกระทบต่อเกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.1.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำทักษะ กระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกัน ในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการ ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ สภาพแวดล้อม การรู้จักหลีกเลี่ยง พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.1.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและ ใช้เทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ใน ด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมี คุณธรรม

4.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก ดังนี้

4.2.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

4.2.2 ซื่อสัตย์สุจริต

4.2.3 มีวินัย

4.2.4 ใฝ่เรียนรู้

4.2.5 อยู่อย่างพอเพียง

4.2.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

4.2.7 รักความเป็นไทย

4.2.8 มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตาม บริบทและจุดเน้นของตนเอง

5. มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (สาระภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ดังนี้

5.1 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบ คุณภาพผู้เรียน ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)

5.2 คุณภาพผู้เรียน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและชุมชน และสามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว

5.3 มาตรฐานสาระการเรียนรู้แกนกลางขั้นพื้นฐาน (สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กำหนดไว้ดังนี้

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลกและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนใช้ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควิถีการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยงานวิจัยนี้ มีความเกี่ยวข้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ที่มีการปรับปรุงใน ปี พ.ศ. 2560 ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ตาราง 2 ตัวชี้วัดสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง 2560) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระ	ตัวชี้วัดชั้นปี ชั้น ป.3
มาตรฐาน ส.5.1 เข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลก และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> 1.สำรวจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในโรงเรียนและชุมชน โดยใช้แผนผัง แผนที่ และรูปถ่าย เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะทิศทาง 2. วาดแผนผังเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียนและชุมชน
มาตรฐาน ส.5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควิถีการดำเนินชีวิต มี จิตสำนึกและมี ส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน 2. อธิบายการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในการสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และการประกอบอาชีพ 3. อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษโดยมนุษย์ 4. อธิบายความแตกต่างของลักษณะเมืองและชนบท 5. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 6. มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ที่มา: หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (สาระภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้

1. ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Good 1973, p.164, อ้างอิงใน รัฐสุภานุภรณ์ นันทเสน (2559) ได้ระบุความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ หลายความหมาย ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่ผู้เรียนกระทำด้วยความเต็มใจเพราะการกระทำเช่นนี้จะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่คาดหวังไว้

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง เป็นกิจกรรมที่เริ่มต้นจากสิ่งที่น่าสนใจชนิดใหม่ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง เป็นการเล่นหรือการทำงาน ซึ่งเกิดจากแนวความคิด หรือ ความรู้สึกของผู้ทำ ซึ่งแสดงออกมาในรูปที่ซับซ้อนเพื่อสื่อความเข้าใจให้ผู้อื่นทราบ

สาตี รักสุทธิ (2544) กิจกรรมการเรียนรู้ คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ที่จะต้องทำการสอนตลอดเวลาภาคเรียน มาสร้างเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แผนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์การสอนและการวัดประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์ การเรียนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตรและตรงกับชีวิตในท้องถิ่น ซึ่งกล่าว อีกในหนึ่งคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก็คือ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า หรือคิดการสอนตามปกตินั่นเอง กล่าวให้สั้นก็คือ การเตรียมการสอนหรือการวางแผนการสอนของครูนั่นเอง

โรม วงศ์ประเสริฐ (2545) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำรูปแบบหนึ่งซึ่งผู้ดำเนินการ ในที่นี้อาจเป็นผู้ดำเนินการจัดการอบรมหรือครูผู้สอนดำเนินการจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปตามความมุ่งหมายของการดำเนินการ กิจกรรมสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดอบรมหรือการจัดการเรียนรู้ได้ทุกประเภท

วัฒนา ระวังบุกข์ (2545) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการเรียนรู้ ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด การออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้ควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมโดยวิธีต่าง ๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาตนเองและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนจึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธี

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2553) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุสู่จุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

ทิตินา แคมมณี (2560) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการนำหลักสูตรไปปรับใช้ในระดับชั้นเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูได้วางแผนการสอนไว้ล่วงหน้า อันจะส่งผลให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชธานี (2557) กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

รัฐภากรณ์ นันทเสน (2559) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่อาจจะเป็นการเล่นการทำงานการจัดกิจกรรมโดยวิธีต่าง ๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดขึ้น เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยครูในการวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าและมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

อนิวรรณ พิภพวงศ์ไพศาล (2559) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่อาจจะเป็นการเล่นหรือการทำงานให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระและสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

ศิริรัตน์ ดีโต (2559) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามความเหมาะสม อาจเป็นการเล่นหรือการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2553) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่กำหนดมีความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

จากการให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ ข้างต้น สามารถสรุปได้ ดังนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง que ผู้สอนสามารถนำหลักสูตรต่าง ๆ มาพัฒนาผู้เรียน ผ่านการเชื่อมโยงกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องสิ่งที่ระบุพร้อมทั้งก่อให้เกิดความรู้ที่ยั่งยืนได้

2. องค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้

สิรินาถ ชุมพาที (2559) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ผู้สอนจำเป็นจะต้องศึกษาจากข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อช่วยเสริมสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองและการเรียนของผู้เรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกเกี่ยวกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ หรือความต้องการพื้นฐาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกๆ

2) บรรยากาศทางจิตวิทยา ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในรูปแบบที่ต้องการได้ นอกจากนี้บรรยากาศในชั้นเรียนยังต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ อีกนอกเหนือไปจากตัวผู้สอนเอง เช่น ผู้เรียนเข้าชั้นเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรืออาหารกลางวัน ผู้เรียนเริ่มเรียนชั่วโมงแรกด้วยความรู้สึกหิวหรือบางครั้งผู้เรียนได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจติดตามมา เนื่องจากความไม่พร้อมดองในครอบครัว เป็นต้น ส่วนทางด้านตัวผู้สอนนั้นอาจจะมีความคิดเห็นจากผู้บริหารหรือจากครอบครัวเศรษฐกิจ อาหารเช้าก่อนมาสถานศึกษาของผู้สอน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะบ่งบอกได้ว่าบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียนนั้นเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้หรือไม่

3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวต่อการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนควรคำนึงถึงผู้เรียนโดยจะต้องหากวิธีที่จะตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อความสำเร็จแห่งการเรียนรู้และการเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ต่อไป

สิรินาถ ชุมพาที (2559) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

1.1 ครูทบทวนความรู้เดิมของนักเรียน

1.2 ครูนำเข้าสู่บทเรียนด้วยกิจกรรมที่ น่าสนใจและแจ่มชัดประสงค์การเรียนรู้ในการเรียนครั้งนั้น ๆ

2. ชี้นสอน

2.1 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

2.2 ครูจัดกิจกรรมทดสอบที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความคิดการแก้ปัญหา ทักษะทางกาย และเจตคติในการตอบปัญหาหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3. ชั้นสรุป

3.1 นักเรียนและครูร่วมกันสรุปสาระสำคัญของการเรียนรู้

3.2 ครูเพิ่มเติมทักษะทางสมองหรือทางกายให้นักเรียนมีความชำนาญมากขึ้น โดยให้ทำแบบฝึกหัด ศึกษาค้นคว้า รายงาน กิจกรรมจากใบงาน และโครงงาน

4. แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้

วิภาวรรณ สุขสุวรรณ (2559) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้

1. การนำเข้าสู่บทเรียน

1.1 ครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนหรือทบทวนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้งก่อน

1.2 ครูและนักเรียนมีการวางแผนการสอนร่วมกัน เพื่อสอบถามความต้องการของผู้เรียนว่าอยากให้มีการเรียนการสอนแบบใด

1.3 แจ้งจุดประสงค์ของการเรียนในแต่ละครั้งของการเรียน

2. ชั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1 ครูจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2.2 ครูเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองความรู้ด้านทฤษฎีหรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในชั้นฝึกหัดโดยการลงมือฝึกปฏิบัติเอง

3. ชั้นสรุปบทเรียน

3.1 ครูย้ำเนื้อหาในบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.2 ครูทดสอบว่าผู้เรียนหรือเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใด และบรรลุตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่

ศิริรัตน์ ดีโต (2559) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

1.1 ครูจัดกิจกรรมที่เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายประกอบการใช้คำถามกระตุ้นซักถาม ทบทวนหรือแสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่

1.2 ครูและนักเรียนมีการวางแผนการสอนร่วมกัน เพื่อสอบถามความต้องการของผู้เรียนว่าอยากให้มีการจัดการเรียนการสอนออกมาในแบบใด

1.3 แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้งของการเรียนเรื่องนั้น

2. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

2.1 ครูจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยจัดกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุดให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ร่วมแสดงออกด้วยการตั้งคำถามและตอบคำถาม

2.2 ครูเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในชั้นฝึกหัด โดยการทำแบบฝึกหัดหรือลงมือฝึกปฏิบัติเอง

3. ขั้นสรุปบทเรียน

3.1 ครูสรุปผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสรุปความรู้หรือสรุปสาระสำคัญของบทเรียน โดยนำความรู้ที่ได้มาทั้งหมดมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสรุปข้อค้นพบหรือสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่

3.2 ครูทดสอบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใดและบรรลุตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่

จากข้อความข้างต้นผู้วิจัยขอสรุปองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่เป็นการกำหนดภารกิจหรือเป้าหมายที่จะมีส่วนช่วยกระตุ้น หรือเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียน หากกิจกรรมขั้นแรกนี้เริ่มไม่สามารถสร้างความสนใจ หรือกระตุ้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ส่งผลให้ท้ายที่สุดก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้น การจัดกิจกรรมโดยการนำเข้าสู่บทเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลทำให้เกิดความสัมพันธ์กับตัวกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การทบทวนพื้นฐานองค์ความรู้เดิมผสมผสานเข้ากับ

องค์ความรู้ใหม่ ท้ายที่สุดการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจต่อการเรียนรู้ในลำดับขั้นต่อไปได้

2. ชั้นสอน กิจกรรมแกนหลักที่มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่ต้องคำนึงถึงช่วงวัย ความรู้ ความสามารถทักษะ ฯลฯ โดยต้องกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สามารถใช้กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะ ทั้งร่างกาย เจตคติ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมการเรียนรู้

3. ชั้นสรุป เป็นชั้นสรุปบทเรียน โดยผู้เรียนและผู้สอนจะร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยอาจจะใช้การทำแบบฝึกหัด ใบงาน ใบความรู้ การทำโครงงาน หรือรายงาน เพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ให้มีความชำนาญมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เป็นข้อสรุปจากการเรียนรู้ชัดเจนมากขึ้น

โดยทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ส่งผลทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จต่อการเรียนรู้ไปได้ด้วยดี และมีองค์ความรู้ควบคู่กับผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ความถนัด ความสามารถ หรือสมรรถนะของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน โรงเรียน และชุมชน รวมทั้งตัวชีวิตและจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษาด้วยเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับผู้เรียน

ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับหลักสูตร ตัวชีวิต และจุดประสงค์การเรียนรู้
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับความเหมาะสมของผู้เรียน ทั้งความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายและเป็นกิจกรรมที่ทำทหายทางความคิดและความสามารถของผู้เรียน
5. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องมีการวัดผลและประเมินผลทุกครั้งแล้ววน ามลไปปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรู้เรื่องภูมิศาสตร์

กนก จันทรา (2561) ได้ให้ความหมายของ การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ไว้ว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เป็นความสามารถในการเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์ การให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ และการมองอนาคตและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ โดยการแสดงความสามารถเหล่านี้จะต้องอาศัยความรู้ ทักษะและกระบวนการทางภูมิศาสตร์ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ต้องพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเครื่องมือและเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ และพัฒนาทักษะการคิดเชิงพื้นที่ การคิดเชิงอนาคต การคิดเชิงระบบ และทักษะการแปลความหมายข้อมูลทางภูมิศาสตร์และสถิติ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจความรู้ทางภูมิศาสตร์และพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ไปพร้อมๆ กัน

Backler and Stoltman (1986) ได้อธิบายว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ต้องอาศัยทักษะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

1) การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ เป็นการระบุประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษานำมาพิจารณาประกอบการหา คำตอบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยจะต้องอยู่ในรูปแบบประโยคคำถาม ที่กระชับ ชัดเจน และ ตรงประเด็น เช่น “ปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของแม่น้ำ”

2) การรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ที่รวบรวม ข้อเท็จจริง และข้อมูลที่เป็นประโยชน์และคาดว่าจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา การรวบรวมข้อมูลจะต้อง อาศัยความรู้และเทคนิคต่าง ๆ เช่น ประเภทของข้อมูล การออกแบบแบบบันทึกข้อมูล การตรวจสอบความ ถูกต้องของข้อมูล วิธีการแจกแจงข้อมูล การออกแบบสอบถาม และการบันทึกการสังเกต เป็นต้น

3) การจัดการข้อมูล เป็นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้อง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล

4) การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เมื่อข้อมูลผ่าน กระบวนการจัดการแล้ว ก็จะง่ายต่อการอธิบาย วิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลดังกล่าวด้วยสถิติขั้นพื้นฐาน

5) การสรุปเพื่อตอบคำถาม เป็นการสรุปเนื้อหาให้ตรงคำถามของการศึกษาตามที่ระบุไว้ในขั้นต้น นอกจากนี้ ผู้ศึกษาต้องวิจารณ์ผลลัพธ์ที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยผู้

ศึกษาจะต้องรายงานผล ที่ได้ในแต่ละกระบวนการอย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจน ตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจจะต้องอ้างอิงกรอบแนวความคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ด้วย

นอกจากนี้ได้นำเสนอผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Outcome of education for geography literacy) ไว้ดังนี้

- 1) เข้าใจที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ บนโลกที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์
- 2) อธิบายลักษณะสำคัญของพื้นที่ที่ศึกษา ที่มีปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและมนุษย์ตลอดจนอธิบายการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
- 3) ตระหนักถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีต่อมนุษย์ และผลจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์
- 4) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ ตลอดจนตัดสินใจอย่างมีเหตุผลจากความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่นั้น ๆ
- 5) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่ศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่มีต่อกัน

Edelson (2011) อธิบายว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จะช่วยพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจซึ่งมีส่วนสำคัญในการเตรียมพลเมืองในศตวรรษที่ 21 เพราะการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์จะช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในชีวิตประจำวันโดยคำนึงถึงบริบทโดยรอบ สำหรับการทำงาน การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จะช่วยให้เกิดการวางแผนและการสร้างกลยุทธ์ที่ลดต้นทุนสิ่งแวดล้อมและสังคมสำหรับการเป็นพลเมือง การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จะช่วยให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้ การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน ลดความขัดแย้งและความรุนแรง พัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนรอบโลก Edelson ได้เสนอว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ประกอบด้วยความสามารถในการให้เหตุผล 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) Interaction : How our world works ในทุกพื้นที่ของโลกได้รับอิทธิพลจากปฏิสัมพันธ์ของระบบธรรมชาติและมนุษย์ ที่นำมาสู่การสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงผ่านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ในระบบนิเวศ สารอาหารถูกสร้างขึ้น เปลี่ยนแปลงและขนส่งผ่านห่วงโซ่อาหาร ในขณะที่เดียวกันในระบบเศรษฐกิจ ประชากรเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อส่งไปขาย

2) Interconnection : How the world is connect ทุกพื้นที่บนโลกมีการเชื่อมโยงกับทุกพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผ่านระบบมนุษย์และธรรมชาติ เช่น การทิ้งขยะหรือสารพิษในเขตต้นน้ำล้นส่งผลกระทบต่อทุกชีวิตในเขตลุ่มน้ำตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

3) Implication : How to make well-reasoned decision การตัดสินใจที่ดีและมีเหตุผลต้องอาศัยการวิเคราะห์ระบบ ทางเลือกและกระบวนการในการตัดสินใจ พิจารณาข้อดีและข้อเสียของทางเลือกต่าง ๆ

Kerski (2014) อธิบายว่าการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 สิ่งที่สำคัญ ได้แก่

1) สำคัญ (Core Content) เป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบต่าง ๆ ของโลกทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์ เข้าใจความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

2) ทักษะ (skills) ได้แก่ การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ การอ่านแผนที่ และภาพถ่าย การใช้ระบบกำหนดตำแหน่ง การแปลความหมายข้อมูลจากกราฟและแผนภาพ การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม การเขียนแผนที่แสดงข้อมูลที่ศึกษา นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงทักษะในการสืบสอบข้อมูลที่ต้องอาศัยกระบวนการตั้งคำถาม การเก็บรวบรวม การสำรวจ การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล เพื่อเข้าใจและวิเคราะห์แบบรูปความสัมพันธ์และแนวโน้ม

3) มุมมองทางภูมิศาสตร์ (Geographic perspective) แต่ละที่ในโลกล้วนมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่หนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่อื่น ๆ เป็นการคิดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงที่มีพื้นที่ การตระหนักถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงดังกล่าวต้องอาศัยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การตั้งคำถามและการสืบสอบเพื่อให้ได้คำตอบ เข้าใจตำแหน่งที่เกิดปัญหา สาเหตุของปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561) ได้อธิบายการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ไว้ว่า เป็นความรู้พื้นฐานของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในการแสวงหาความรู้ และตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับทำเลที่ตั้งหรือความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก การพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในวิถีของการเป็นพลเมืองโลกที่ดีตลอดจนเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้ผู้เรียนตระหนักในการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ ผู้สอนควรจะสอดแทรกการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถแสดงความสามารถในการใช้ความเข้าใจเชิงภูมิศาสตร์ (ability to use geography understanding) และการให้เหตุผล

ทางภูมิศาสตร์ (geographic reasoning) เพื่อการตัดสินใจเชิงภูมิศาสตร์อย่างเป็นระบบ (systematic geographic decision) ในการแก้ไขปัญหาและวางแผนอนาคต (problem solving and future planning)

โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์

1. ความสามารถทางภูมิศาสตร์

การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการให้เหตุผลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ บนโลกจาก องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1.1 ความเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ (interaction) เป็นการเข้าใจความเป็นไปของโลก ผ่านปฏิสัมพันธ์ของระบบ ธรรมชาติและระบบมนุษย์ โดยในระบบธรรมชาติจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจระบบของโลก สิ่งแวดล้อม และนิเวศวิทยา ที่เน้นหน้าที่และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน นอกจากนี้ ในระบบมนุษย์จะเป็นการเข้าใจการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์บนพื้นผิวโลก เช่น การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางวัฒนธรรม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน ข้อมูล และข่าวสาร

1.2 การให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ผ่านการเชื่อมโยงระหว่างกัน การเชื่อมโยงระหว่างกัน (interconnection) เป็นการเข้าใจการเกิดปรากฏการณ์ในแต่ละ สถานที่ จากการมีปฏิสัมพันธ์ของระบบกายภาพและระบบมนุษย์ ดังนั้น นอกจากความเชื่อมโยงระหว่างกันของทั้งสองระบบแล้ว การรู้และเข้าใจความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคม เป็นปัจจัย สำคัญที่สามารถส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละสถานที่ได้

1.3 การตัดสินใจอย่างเป็นระบบตามนัย การตัดสินใจตามนัย (implication) เป็นความสามารถขั้นสูง ที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ เรื่องการมีปฏิสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกันของสิ่งต่าง ๆ มาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างเป็นระบบในการแก้ไขปัญหาและวางแผนในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2. กระบวนการทางภูมิศาสตร์

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภูมิศาสตร์ให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ เข้าใจ และมีความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน ผู้สอนอาจจะใช้วิธีการแบบแก้ปัญหา (problem solving method) หรือวิธีการสอน แบบสืบเสาะหาความรู้ (inquiry method) เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียน

โดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ เป็นการระบุประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษานำมาพิจารณาประกอบการหา คำตอบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยจะต้องอยู่ในรูปแบบประโยคคำถาม ที่กระชับ ชัดเจน และ ตรงประเด็น เช่น “ปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของแม่น้ำ”

2.2 การรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางภูมิศาสตร์ที่รวบรวม ข้อเท็จจริง และข้อมูลที่เป็นประโยชน์และคาดว่าจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา การรวบรวมข้อมูลจะต้อง อาศัยความรู้และเทคนิคต่าง ๆ เช่น ประเภทของข้อมูล การออกแบบแบบบันทึกข้อมูล การตรวจสอบความ ถูกต้องของข้อมูล วิธีการแจกแจงข้อมูล การออกแบบสอบถาม และการบันทึกการสังเกต เป็นต้น

2.3 การจัดการข้อมูล เป็นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้อง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เมื่อข้อมูลผ่าน กระบวนการจัดการแล้ว ก็จะง่ายต่อการอธิบาย วิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลดังกล่าว ด้วยสถิติขั้นพื้นฐาน

2.5 การสรุปเพื่อตอบคำถาม เป็นการสรุปเนื้อหาให้ตรงคำถามของการศึกษาตามที่ระบุไว้ในขั้นต้น นอกจากนี้ ผู้ศึกษาต้องวิจารณ์ผลลัพธ์ที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยผู้ศึกษาจะต้องรายงานผล ที่ได้ในแต่ละกระบวนการอย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจน ตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจจะต้องอ้างอิงกรอบแนวความคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ด้วย

3. ทักษะทางภูมิศาสตร์

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องภูมิศาสตร์นั้น ผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางภูมิศาสตร์ โดยสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการสอดแทรกทักษะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

3.1 การสังเกต (observation) เป็นการนำผู้เรียนไปสังเกตการณ์สิ่งแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น เช่น การสังเกตความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมระหว่างบ้านกับโรงเรียน

3.2 การแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (interpretation of geographic data) เป็นการแปล ความหมายข้อมูลของสิ่งที่ปรากฏอยู่บนพื้นโลก ที่อ้างอิงด้วยตำแหน่ง ที่อาจจะปรากฏอยู่ในรูปของแผนภูมิ แผนภาพ กราฟ ตาราง รูปภาพ แผนที่ ภาพจากดาวเทียม และภูมิสารสนเทศ

3.3 การใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (using geographic technique and equipment) เป็นการใช่วิธีการ เช่น การชักตัวอย่าง (sampling) การวาดภาพร่างในภาคสนาม การใช้อุปกรณ์ แผนที่ และ เครื่องมือต่าง ๆ ในการรวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์

3.4 การคิดเชิงพื้นที่ (spatial thinking) เป็นการคิดที่ใช้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ในการระบุ วิเคราะห์ และทำความเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับที่ตั้ง ทิศทาง มาตรการส่วน แบบรูป พื้นที่ และ แนวโน้มของความสัมพันธ์ ระหว่างปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์กับเวลา

3.5 การคิดแบบองค์รวม (holistic thinking) เป็นการมองภาพรวมของระบบต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ ที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

3.6 การใช้เทคโนโลยี (using technology) เป็นการใช้นวัตกรรมสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลทาง ภูมิศาสตร์ ผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ การใช้ Google Earth การใช้ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ประกอบการเรียนการสอน

3.7 การใช้สถิติพื้นฐาน (using basic statistics) เป็นการใช้สถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และค่าฐานนิยม ในการวิเคราะห์ข้อมูล การเข้าใจลักษณะการกระจาย (dispersion) และความสัมพันธ์ (correlation) ของข้อมูลทางภูมิศาสตร์ และการวิเคราะห์แบบรูปของข้อมูลเชิงพื้นที่ (analysis of spatial pattern)

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ให้ผู้เรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง คำนึงถึงความเหมาะสมต่อระดับการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น การจัดกิจกรรมภาคสนาม (fieldwork) จะเป็น การส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก กิจกรรมดังกล่าวเป็นการบูรณาการความรู้ ทางภูมิศาสตร์ในประเด็นต่าง ๆ ผ่านกระบวนการและการใช้ทักษะทางภูมิศาสตร์ ในการตอบและแก้ไข ประเด็นและ/หรือปัญหาที่ผู้สอนได้ตั้งขึ้น ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ในพื้นที่หนึ่งๆ

จากแนวคิดของนักวิชาการ นักการศึกษา และสถาบันที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์ การให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ และการมองอนาคตและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ โดยการแสดงความสามารถเหล่านี้จะต้องอาศัยความรู้ ทักษะและกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ต้องพัฒนานักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เครื่องมือและเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ และพัฒนาทักษะการคิดเชิงพื้นที่ การคิดเชิงอนาคต การคิดเชิงระบบ และทักษะการแปลความหมายข้อมูลทาง

ภูมิศาสตร์และสถิติ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจความรู้ทางภูมิศาสตร์และพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ไปพร้อม ๆ กัน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1. ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental management) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เกษม จันทร์แก้ว (2525) ได้ให้ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการกระจายทรัพยากรที่สำคัญทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสนองความพอใจในการนำสิ่งแวดล้อมไปใช้อย่างเหมาะสม ในการเป็นปัจจัยหลักและปัจจัยรองในอนาคต

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2540) ได้ให้ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผนดำเนินงาน ติดตามประเมินผลและปรับปรุง แก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ให้ได้ยั่งยืน ยาวนานตลอดไป และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติให้มากที่สุด

Winslow and Gubby อ้างถึงในเกษม จันทร์แก้ว (2525) ได้ให้ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การพิจารณาตรวจสอบทรัพยากรในพื้นที่อย่างดีแล้วตัดสินใจว่าจะทำอะไรที่เราต้องการ โดยมีให้เกิดอันตรายมากจนทำให้สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ต้องเสียไป

จากการศึกษาความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์

2. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องมีการวางแผนการใช้ที่ดี และเหมาะสม

3. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องมีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมน้อย

ที่สุด

4. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องยึดหลักการอนุรักษ์เสมอ

ในปัจจุบันมีความจำเป็นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อัตราการเพิ่มเป็นไปตามข้อจำกัดทางธรรมชาติ ทำให้ไม่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีความต้องการเพิ่มขึ้นสูงมาก

2) ประชากรโลกเพิ่มขึ้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมโดยใช้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมในการบริโภคสูงขึ้น หรือเกิดค่านิยมในการบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ทำให้การบริโภคของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลง และเกิดวิกฤตสิ่งแวดล้อมทั้งระดับโลกและระดับท้องถิ่น เช่น เกิดภาวะโลกร้อนขึ้น ภัยพิบัติเพิ่มความรุนแรง พืชภัยจากสารพิษเพิ่มมากขึ้น เกิดความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ดินเมื่อคุณภาพและป่าไม้ถูกทำลายมากขึ้น เป็นต้น

3) ทศนคติ ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของมนุษย์ ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การถางป่า เผาป่า การเล่นกีฬาประเภทยิงนก ตกปลา ล่าสัตว์ การต้องการความสะดวกสบาย สนุกสนานโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างถนน สร้างสนามกอล์ฟ การทำสงคราม การคมนาคมขนส่ง การค้าและบริการ การเกษตรและอุตสาหกรรม เป็นต้น

4) นโยบายของรัฐบาล บางครั้งได้มีส่วนทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การให้สัมปทานแหล่งแร่ การสร้างเขื่อน และการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้บรรลุเป้าหมายจะขึ้นอยู่กับหลักความจริงซึ่งเป็นหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ควรนำมาปฏิบัติดังนี้ (กนก จันทร์ทอง, 2541)

- 1) สสารย่อมไม่สูญหายไปจากโลก แต่อาจเปลี่ยนจากรูปหนึ่งไปเป็นอีกรูปหนึ่งได้
- 2) สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งทรัพยากร และเป็นแหล่งรองรับของเสีย
- 3) สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มียราคา ไม่ว่าเราจะใช้สิ่งแวดล้อมในลักษณะใดก็ตาม
- 4) กฎของอุปสงค์และอุปทาน (Demand and supply)

นอกจากนี้ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการจัดการในด้านอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การศึกษาปัญหาและขอบเขต
- 2) การวิเคราะห์ขั้นตอนของการดำเนินการ
- 3) การเตรียมแผนงาน
- 4) การดำเนินการตามแผน
- 5) การประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินการ

2. แนวทางการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันต้องช่วยกันทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จำกัด ให้มีใช้อย่างยาวนานและรู้จักการบริหารการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า และนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

2.1 ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดการ การสงวนรักษา การใช้อย่างประหยัด เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้ตลอดไป

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมีผลดีต่อคุณภาพชีวิตคือ รู้จักปกป้องไม่ให้เกิดปัญหาพิษต่อการดำรงชีวิต

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมีผลดีต่อคุณภาพชีวิตคือ รู้จักปกป้องไม่ให้เกิดปัญหาพิษต่อการดำรงชีวิตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

1) การบูรณะฟื้นฟู เป็นการฟื้นฟูสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย ให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือใกล้เคียงมากที่สุด เช่น การปลูกป่าเพื่อบูรณะป่าเสื่อมโทรม

2) การถนอมรักษา เป็นการอนุรักษ์ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้มีการใช้ที่ยาวนาน เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า

3) การส่งเสริม โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการดำเนินชีวิตหรือระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการช่วยกันป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4) การนำสิ่งอื่นมาใช้แทน เช่น การใช้ก๊าซแทนน้ำมัน

5) การลดปริมาณของเสีย เช่น การนำสิ่งที่ใช้แล้วมาแปรรูปให้ใช้ได้อีก และการนำของที่ใช้แล้วมาใช้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “สิ่งแวดล้อมชุมชน” (Community Environmental) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ที่อาศัยและประกอบกิจกรรมต่างๆ ในเขตชุมชน หรือหมู่บ้าน ที่อยู่ภายในขอบเขตการ

ให้บริการของเมื่อนั้น ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น มีอิทธิพลเกี่ยวโยงและเกี่ยวพันกัน โดยผลกระทบจากปัจจัยหนึ่ง จะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม “การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน” (Community Environmental Management) หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน

แนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนจากนักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

พัชรี ศรีสังข์ (2555) ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มีความสำคัญด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ มีความต่อเนื่องถ้ายโอนทักษะจากชั้นเรียนสู่ชุมชนจึงช่วยเชื่อมโยงทักษะที่ใช้ในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เน้นความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์จริง เพื่อเพิ่มความรู้สึกเป็นอิสระพึ่งพาตนเองและสามารถสร้างความรู้ของผู้เรียนได้ช่วยทำให้มาตรฐาน การเรียนรู้ที่กำหนดไว้บรรลุผล มีจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนชัดเจนและต้องใช้การประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการประเมินที่หลากหลาย ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการปฏิรูปการสอน มุ่งเน้นการเป็นภาคีความร่วมมือของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเป็นภาคีความร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอน

ชนภัทร์ อินทวารี (2558) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ว่าเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจชุมชนและความ หรือธรรมชาติของชุมชนนั้นเพื่อสร้างองค์ความรู้โดยผ่านการเรียนการสอน โดยผ่านการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถสัมผัสและเข้าถึงชุมชนนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบนี้จะเกิดประโยชน์กับผู้เรียนและชุมชนอย่างมาก

กล้า ทองขาว (2561) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนว่า เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งฐานรากที่จำเป็นโดยภาคประชาชน เป็นการเรียนรู้จากปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการที่ได้รับความร่วมมือและให้การสนับสนุนจากภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน ซึ่งการศึกษาเป็นกลไกปลูกฝังคุณค่าและชีวิตที่ดีงามเพราะกระบวนการชุมชนคือหัวใจสำคัญของการพัฒนา

อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการศึกษาที่สร้างความเข้มแข็งใน การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับฐานรากด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและภาคประชาชน ประกอบด้วย ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น สถาบันศาสนา องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ในการจัดการศึกษารูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ชุมชน ท้องถิ่น ให้ สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงบริบททางด้านเศรษฐกิจการเมืองสังคมทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศและโลก

การที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ผู้ที่ศึกษา ซึ่งความรู้ที่ชุมชนมีนั้นภายในสถานศึกษานั้นไม่มีให้และไม่สามารถเข้าถึงอารมณ์ของประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวคิดที่มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดในการจัดการศึกษาที่สำคัญหลายแนวคิด เช่น การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) เป็นการจัดการศึกษาที่ใช้ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจภายในชุมชนเป็นบริบท

กล่าวโดยสรุปการจัดการศึกษาดังกล่าวมีสาระสำคัญ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ดังนี้

1. การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นระบบการศึกษาทางเลือกของภาคประชาชนที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก ที่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยเน้นการให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นของประชาชน เพื่อเติมเต็มการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน อันจะนำไปสู่สุขภาพของคนไทย ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม

2. การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการศึกษาที่เชื่อว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้บนหลักการการศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา ช่วยกันสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมในชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

3. การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการศึกษาที่เอา “ชีวิตเป็นตัวตั้ง” แทนการเอา “วิชาเป็นตัวตั้ง” ตามแบบแผนเดิม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบการศึกษา เป็นการศึกษาแบบเปิดที่บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ทุกคนมีสิทธิ เพื่อที่จะให้ความเห็น หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และส่งผลให้เป็นการศึกษาที่พึงเสียงประชาชน

การจัดการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกันในการปฏิบัติกระบวนการชุมชน ที่เป็น หัวใจของการพัฒนา ที่สามารถบูรณาการเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม

วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษาและประชาธิปไตยเข้าไว้ด้วยกัน เพราะเชื่อว่าการเรียนรู้ร่วมกันนั้น ในการปฏิบัติจะนำไปสู่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่ดี เพื่อเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด ที่ไม่ได้เน้นการท่องจำทางวิชาการ แต่เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อให้ชีวิต เศรษฐกิจ สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดในการจัดการศึกษาที่สำคัญ จะเห็นได้ว่า เป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนอย่างชัดเจน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในชุมชนซึ่งเป็นสถานที่จริง อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สามารถพัฒนาและบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น จากวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเน้นความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาได้ตามสถานการณ์จริง ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการทำศนศึกษาแต่เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่เน้นทักษะชีวิต อาจกล่าวได้ว่าการศึกษานบนฐานชุมชนมีรากฐานมาจากการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการชุมชน (Community Service Learning)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

จิตวิทยาสำหรับครู (2559) ระบุว่า “ลักษณะของพัฒนาการ (ระดับชั้นประถมศึกษา อายุ 6-12 ปี) มีข้อจำกัดในด้านการควบคุมร่างกายให้อยู่นิ่งนาน ๆ จึงควรเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้เวลานั้น ๆ สลับกับการพักเป็นระยะ เน้นการเล่นเป็นทีมมากกว่าทำกิจกรรมคนเดียวเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะเด็กแต่ละคนจะมีทักษะการใช้กล้ามเนื้อแตกต่างกัน ผู้ใหญ่ควรดูแลความปลอดภัย เพราะวัยนี้ซุกซน ปีนป่าย แสดงความกล้าหาญออกมามากกว่าช่วงวัยอื่น อารมณ์ค่อนข้างดีร้อน ขาดความอดทน อาจพูดจาหยาบคาย ทำงานไม่เรียบร้อย ไม่รักษาสัญญา และเลียนแบบผู้ใหญ่ มีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น แม้จะอยู่ในโลกจินตนาการบ้าง คิดย้อนกลับได้ เรียนรู้ได้ดี แต่ควรกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ให้กำลังใจ และปฏิบัติตามกฎ”

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระภูมิศาสตร์ (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ไว้ว่า “มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและชุมชนและสามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว”

หลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) “จุดเน้นของช่วงวัย ได้แก่ อ่านออก คิดเลขเป็น มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะชีวิต ทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามช่วงวัย เน้นการจัดการเรียนรู้และสร้างสุขภาวะของผู้เรียน โดยจัดให้มีสาระการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ภาษาไทย 2)

คณิตศาสตร์ 3) ภาษาอังกฤษ 4) ศิลปะ 5) สุขศึกษา 6) สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม 7) วิทยาศาสตร์ และระบบธรรมชาติ”

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า ผู้เรียนให้ช่วงอายุระหว่าง 6-12 ปี จะเป็นช่วงวัยที่ต้องเน้นการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ซึ่งเป็นการทักษะพื้นฐานที่สามารถนำไปต่อยอดในการเรียนรู้ระดับชั้นต่อไปได้ โดยการอาศัยการเรียนรู้ในห้องเรียนอาจจะไม่สามารถสร้างทักษะเหล่านั้นให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการให้ผู้เรียนได้ตั้งศักยภาพทางการเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ออกมาและช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไปได้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบลวังน้ำคู้

“เมืองพิษณุโลกในฐานะเป็นเมืองเอก ได้ปรากฏหลักฐานอยู่ในพระราชกำหนด พ.ศ.1141 จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2301 แก้วพม่า และพระเจ้าตากสิน กู้เอกราชได้ในปีเดียวกัน เมืองพิษณุโลกก็เป็นเมืองเอกฝ่ายเหนือมาโดยตลอด จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองพิษณุโลกเป็นที่ตั้ง ศาลาว่าการมณฑลพิษณุโลกตั้งแต่ พ.ศ.2473 ในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครองในปี พ.ศ.2476 ได้ยุบมณฑลเป็นจังหวัดในปี พ.ศ.2441 เมืองพิษณุโลก มีฐานะเป็น “อำเภอ” (องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, 2564)

เมืองพิษณุโลกมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี มีปัจจัยที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานของคนพิษณุโลก คือ ปัจจัยทางภูมิประเทศของเมืองพิษณุโลก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นภูเขาสูง ส่วนทางด้านตะวันตกของเมืองพิษณุโลก เป็นที่ราบลุ่ม ที่มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำน่าน เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก มีต้นกำเนิดอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนบริเวณเทือกเขาผีปันน้ำ เทือกเขาหลวงพระบาง และเทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลลงมาทางใต้ผ่านจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ และเข้าเขตจังหวัดพิษณุโลกทางตอนเหนือบริเวณบ้านโคกเทียม อำเภอพรหมพิราม ไหลแบ่งครึ่งเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ผ่านอำเภอบางกระพุ่ม ออกจากเขตจังหวัดที่บ้านสนามคลี อำเภอบางกระพุ่ม

จากหลักฐานที่ปรากฏในสถานที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน วัดบางทรายและวัดบ้านใหม่ จึงเป็นสถานที่ที่สามารถบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ ดังนี้

“วัดบางทรายแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำน่าน มีทางรถไฟผ่าน การคมนาคมสะดวก โดยสันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยา ทั้งยังพบโบราณสถาน วัตถุโบราณต่าง ๆ ภายในพื้นที่ของวัดจำนวนมาก”

“วัดบ้านใหม่ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินเนื้อที่ 18 ไร่ 2 งาน สร้างขึ้นตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2400 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. 2405 เนื่องจากในอดีตวัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านได้ถูกแม่น้ำเซาะตลิ่งพัง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ได้ถูกน้ำพัดลงเหลือแต่ซากอิฐแผ่นใหญ่ ปัจจุบันได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ตลอดมา”

ตำบลวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ เดิมสันนิษฐานว่า มีประชาชนมาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยา เนื่องจากประวัติตามพงศาวดารของการทำสงคราม สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้งทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลนี้ และเนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำน่าน เหมาะแก่การทำการเกษตร การคมนาคมขนส่งและตั้งถิ่นฐานเป็นอย่างยิ่ง ส่วนสาเหตุที่เรียกชื่อตำบลว่า วังน้ำคู้ นั้น เนื่องจากพื้นที่บริเวณของตำบลที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่านและมีลักษณะคดเคี้ยวและเป็น วังน้ำลึก อยู่หลายจุดเป็นระยะ ๆ จึงกลายมาเป็นคำเรียกขานของพื้นที่นี้ว่า “ตำบลวังน้ำคู้”

ตำบลวังน้ำคู้ ตั้งห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองไปทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 23.98 ตารางกิโลเมตร หรือ 15,002.75 ไร่ ปัจจุบันแบ่งเขตการบริหารการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบ ดังนี้

ตาราง 3 อาณาเขตพื้นที่ติดต่อดโดยรอบของตำบลวังน้ำคู้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลวัดพริก และเทศบาลตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม

ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลวังงาม อำเภอเมืองพิษณุโลก

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

และเนื่องจากชาวบ้านในชุมชนวังน้ำคู้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ กับชุมชนบ้านใหม่ ทั้งยังมีพื้นที่รอยต่อของทั้ง 2 ชุมชนติดต่อกันจึงทำให้ชุมชนบ้านใหม่มีลักษณะที่คล้ายกับชุมชนวังน้ำคู้

เนื่องจากชุมชนบ้านใหม่อยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม บ้างก็ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ข้าวโพด ถั่วเขียวฝักดำ ถั่วเหลือง อีกทั้งยังยึดถือการใช้ชีวิตแบบชนบทที่เรียบง่าย ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่กันอย่างพี่น้อง มีศุนย์รวมจิตใจ คือวัด ซึ่งนอกจากเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้วยังเป็นศุนย์รวมในการจัดประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษด้วยเหตุนี้จึงทำให้ทุก ๆ ครอบครัวในเขตเทศบาลมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (เทศบาลตำบลบ้านใหม่, 2564)

อีกทั้งตำบลวังน้ำคู้ และเทศบาลตำบลบ้านใหม่ มีแผนยุทธศาสตร์ “เป็นแผนที่กำหนดทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal) เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ทั้งยังเป็นการสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน” โดยแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ ได้กำหนด “ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว” โดยมีแนวทางการแก้ไข ดังนี้

- การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในท้องถิ่น
- การส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกต้นไม้เพิ่มพื้นที่สีเขียว
- การส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และมลพิษในท้องถิ่น
- การส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เครือข่าย

ส่วนเทศบาลตำบลบ้านใหม่ ได้กำหนด “ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม” โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันน้ำท่วมและมีการแก้ไขปัญหาล้าง
แล้ง

- การส่งเสริมและสนับสนุนแก้ไขปัญหาล้างและป้องกันตลิ่งพัง

- การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอย ของเสีย ของเหลือใช้

แบบครบวงจร

- การส่งเสริมและสนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์และการจัดการสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

- การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมและการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

การส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการตามโครงการพระราชดำริ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนวังน้ำคู้ จะพบ ว่าชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน จึงมีส่วนสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านใหม่ เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกัน นอกจากนี้ชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการกลายเป็นเมืองที่เริ่มมีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพ ลักษณะสังคม และลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้ จึงทำให้มียุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนขึ้นต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมรรัตน์ วัฒนาธร (2547) เรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร กรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยภาคสนามที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการร่วมของชุมชน ในโครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นโดยเอาบริบทของท้องถิ่นด้านการทำงาน ไม่แกะสลักมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยที่น่าสนใจ เช่น การร่วมมือกันของชาวบ้านถวายในโครงการวิจัยนี้มีลักษณะของความร่วมมือกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ การร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยและความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ ช่วงการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์การประกอบอาชีพไม่แกะสลักในท้องถิ่นที่ผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันค้นหาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์และช่วงของการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้น เมื่อผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันตรวจสอบข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำเป็นเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น 70 และในช่วงการนำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในโรงเรียน โรงเรียนจ เป็นต้องบูรณาการ

เนื้อหา รายวิชาอื่นเข้ากับมาตรฐานเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ขึ้น ส่วนการใช้หลักสูตร เศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นนี้โรงเรียนสามารถนำเอาบทเรียนตามแนวทางที่จัดไว้ให้แล้วในหลักสูตร ไปใช้ได้เลย

คำ วรงค์เทพ (2554) การศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน ในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานใน อำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 และผลการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1. การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในอำเภอแม่ลาน้อย ด้านการวางแผนจัดการแหล่งเรียนรู้มีการปฏิบัติภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ใน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการติดตามและตรวจสอบ การใช้แหล่งเรียนรู้มีการปฏิบัติใน ภาพรวมปานกลางและด้านการปรับปรุงและแก้ไขพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีการปฏิบัติในภาพรวมปาน กลาง 2. ผลบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่ดำเนินการได้เป็นผลดี ด้านการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ โรงเรียน กำหนดให้ครูและนักเรียนมีการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเต็มที่ ครูจัดทำแผนการ เรียนรู้โดยกำหนดแหล่ง เรียนรู้ที่ชัดเจน และมีการบันทึกผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านการปรับปรุงและ แก้ไขพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนได้ประชุมครู วิเคราะห์ผลการใช้แหล่งเรียนรู้และนำข้อมูลที่ได้ไป พัฒนาและปรับปรุงแหล่ง เรียนรู้ในปีการศึกษาต่อไป โดยจัดทำเป็นแผนงานโครงการประจำปีการศึกษา

พยุง ใบแย้ม (2558) การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา การวิจัยครั้งนี้การวิจัยใช้วิธีแบบผสมผสาน (mixed methods research) เชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ 1. เพื่อศึกษาความเป็นแหล่งการเรียนรู้ 2. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ 3. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบการใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้มีความเกี่ยวข้องประสานสัมพันธ์กัน 2) รูปแบบการใช้ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ในการใช้รูปแบบ 3) ประสิทธิภาพของการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษา ในระดับประถมศึกษา โดยทำการประเมิน 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและพัฒนา ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ มีประสิทธิภาพที่ระดับมากที่สุด ขั้นตอนที่ 2 โดยการสนทนากลุ่ม ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีประสิทธิภาพที่ระดับมากที่สุด ขั้นตอนที่ 3 การทดลอง ประเมินโดยบุคลากรใน สถานศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสิทธิภาพที่ระดับมากที่สุด

ชุติมา มั่นเหมาะ (2562) ศึกษาวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตรบนฐาน ชุมชน โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้เรียน กลุ่มผู้ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ กลุ่มบุคลากร ในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในโรงเรียน รวมทั้งสิ้น 217 คน โดยมีขอบเขตพื้นที่ การวิจัย คือ ตำบลเมืองเก่า จังหวัดพิจิตร วิเคราะห์ข้อมูลแบบสรุปอุปนัยโดยบันทึกพรรณนา และตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือแบบสามเส้าด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการ เรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ คือ ชั่วโมงสอนของครูผู้สอนมีเวลาจำกัด ผู้เรียนห้องเรียนพิเศษไม่ได้ให้ความสำคัญ และขาดครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญวิชาประวัติศาสตร์โดยตรง ผู้วิจัยจึงสร้างกระบวนการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตรบนฐานชุมชนให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภายใต้กิจกรรม “นักสืบน้อยย้อนรอยประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตร” มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะจากการเรียนรู้ Active Learning โดยใช้ เกมเป็นสิ่งขับเคลื่อนการเรียนรู้ซึ่งผลการวิจัย พบว่า มี 4 องค์ประกอบ คือ ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสื่อและแหล่ง เรียนรู้ และด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ จากผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นแนวทางการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ คือ COVIDS ทั้งนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการตื่นรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่าพิจิตร และต่อยอดเป็นโครงการ ประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความคงทนของความรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำไปสู่การมีจิตสำนึกรักท้องถิ่น

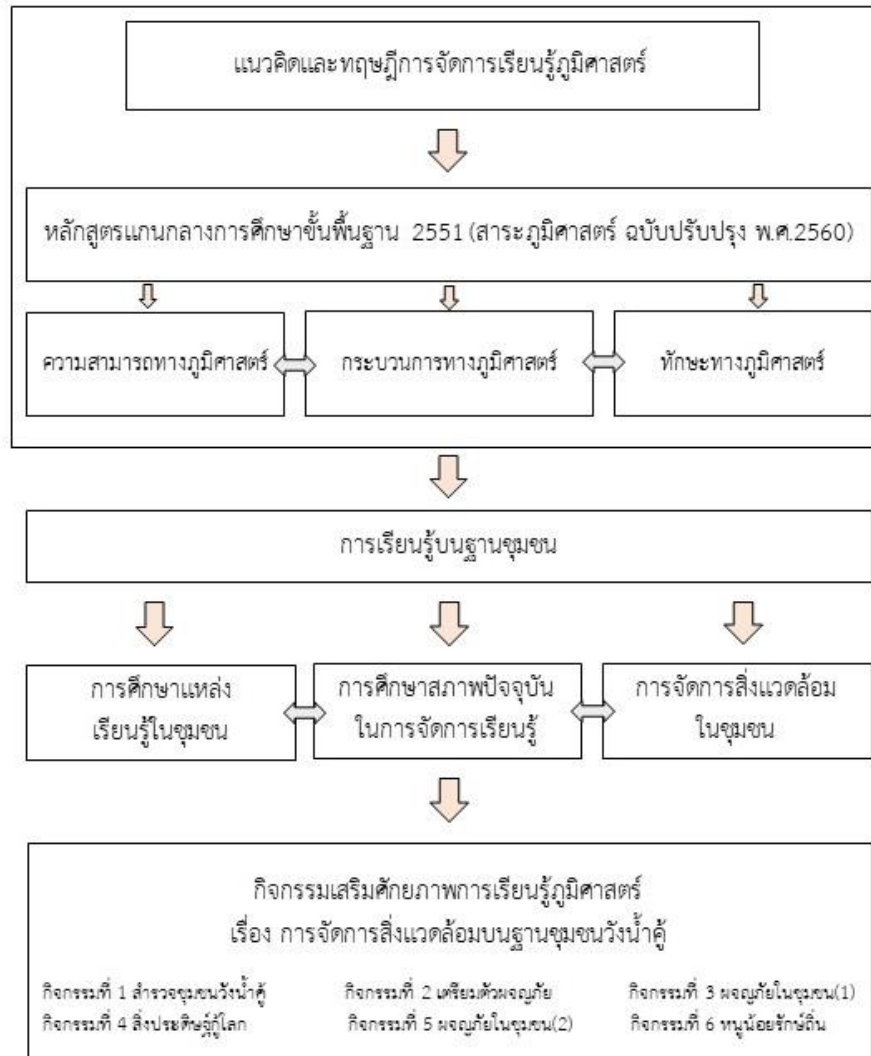
วรางคณา หอยศรีจันทร์ (2564) ศึกษาวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในชุมชน ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และ (2) เปรียบเทียบเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการ จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่องสิ่งแวดล้อมในชุมชน ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนชุมชนบ้านไทร้อย จังหวัดพิษณุโลก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 20 คน ที่ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย (1) แผนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในชุมชน (2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหามาตรฐาน และ (3) แบบวัดเจตคติต่อสิ่งแวดล้อม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติการทดสอบแบบนอนพาราเมตริก Wilcoxon Signed Rank Test ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนที่เรียน โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ (2) นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียน

รูปโดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีเจตคติต่อ สิ่งแวดล้อมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ ของผู้เรียน จะใช้แหล่งเรียนรู้จากชุมชนของตนเอง หรือสถานที่จริงเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้นั้นจะประยุกต์ให้สอดคล้องกับหลักสูตร สารระ การเรียนรู้ ตัวชี้วัด กับบริบทของท้องถิ่น โดยใช้สื่อที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้เชื่อมโยงความรู้ได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้วยวิธีการสร้าง การเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนที่มุ่งเน้นความสามารถในการสื่อสาร การคิด แก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการเรียนรู้กับผู้เรียน

กรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้า

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้า เรื่อง การจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก มุ่งเน้นศึกษาเพื่อสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มเป้าหมายจากนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบข้อมูล

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดและปรัชญา จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ผู้วิจัยจึงออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล โดยมุ่งเน้นศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยวิเคราะห์ผลการวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้นำไปเป็นแนวทางในการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับในด้านการจัดการศึกษานำไปเป็นแนวทางในการสนับสนุนและพัฒนาการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยคัดเลือกจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความพร้อม ที่จะให้ข้อมูลได้ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากการเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม จำนวน 217 ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ให้ความรู้ จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 3 คน

1. กลุ่มที่ 1 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน มีจำนวนทั้งหมด 1 ห้องเรียน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

- 1) เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทรายฯ รายวิชาสังคมศึกษา
- 2) นักเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของครูผู้สอน จำนวน 1 ห้องเรียน
- 3) นักเรียนมีเวลาเหมาะสมกับการเข้าร่วมกิจกรรม
- 4) นักเรียนมีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ที่เรียนในรายวิชา สังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 โดยมีตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ที่เชื่อมโยงกับบริบทสาระการเรียนรู้ของท้องถิ่นในการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564 จึงได้จัดทำกรสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 4 กลุ่ม โดยเป็นการสอบถามบุคคลในกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการใช้คำถามตะล่อมถามไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น ความเชื่อ ทศนคติ แนวคิด โดยคำถามจะถูกถามในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์แบบต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสพูดคุยและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระระหว่างผู้วิจัยหรือผู้เข้าร่วมวิจัย

2. กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ให้ความรู้ คัดเลือกจากเป็นกลุ่มที่ส่งเสริมความรู้ความเชี่ยวชาญในส่วนของของสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ ได้แก่

- 1) ประชาชนชาวบ้าน โดยเป็นชาวบ้านในเขตตำบลวังน้ำคู้ และตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีถิ่นฐานอาศัยมาโดยกำเนิด และมีความรู้เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี

2) เจ้าอาวาสวัดบางทราย ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 รูป โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนวังน้ำคู้ และเป็นเจ้าอาวาสวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์)

3. กลุ่มที่ 3 กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ คัดเลือกจากการเป็นกลุ่มสนับสนุนความรู้ทางด้านชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยตรง

2) เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยตรง

4. กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้มีประสบการณ์ทำงานด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 2 คน และครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม โรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 1 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและตำแหน่งครูผู้สอน เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และเชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำกรอบวิจัยเป็นแนวทางในการใช้เครื่องมือในการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวทางการบันทึกภาคสนามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes) เป็นแนวทางการบันทึกที่ใช้สำหรับจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินการวิจัยจากกิจกรรมการเรียนรู้ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและบันทึกข้อมูลต่าง ๆ

2. แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความรู้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมกรรมการเข้าร่วม

กิจกรรมการเรียนรู้และสังเกตการณ์ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยกันกับบุคคลหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการใช้แนวคำถามเป็นการสัมภาษณ์โดยตรงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มผู้ให้ความรู้ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยกำหนดเป็นแนวคำถามปลายเปิด ซึ่งได้มาจากการทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้แนวคำถามในการสนทนา กลุ่มแบบไม่มีโครงสร้างที่เป็นการสนทนาแบบไม่เคร่งครัด เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก มีอิสระในการตอบคำถาม โดยผู้วิจัยจะมีการตั้งคำถามหลักเอาไว้ แต่ในการสนทนาจะไม่เรียงคำถามหรือในบางครั้งก็ถาม นอกเหนือจากคำถามที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ระหว่างการสนทนา แต่ก็จะไม่เกินขอบเขต ความต้องการในการศึกษาวิจัย ซึ่งแบบที่สร้างขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

5. ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู่โลก เป็นกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) ปีการศึกษา 2564 โดยจะแบ่งกิจกรรมออกเป็นทั้งหมด 6 กิจกรรม และใช้กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) มาเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ บทสัมภาษณ์ ตำรา หนังสือ เอกสารท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานศึกษาค้นคว้า เรื่อง การจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง โดยผู้ให้ข้อมูลหลักตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. วิธีบันทึกภาคสนามระหว่างการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes) เป็นแบบบันทึกหรือแบบจดบันทึก ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะช่วยป้องกันการหลงลืม โดยใช้สำหรับบันทึก เพื่อรวบรวม

ข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาศัยขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาในภาคสนามเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากความทรงจำของบุคคลหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้

3. วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความรู้กับกลุ่มเป้าหมาย ขณะเดียวกันจะซักถามและจดบันทึกข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างละเอียดมากขึ้น ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และสังเกตการณ์โดยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย มีการกระทำกิจกรรมด้วยกันจนกระทั่งเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความหมายที่คนเหล่านั้นให้ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งเมื่อสังเกตแล้วจะต้องมีการซักถามและการจดบันทึกข้อมูลด้วย ซึ่งอาจจดบันทึกในระหว่างการสังเกตหรือในภายหลังก็ได้

4. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอย่างดีหรือมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด โดยกำหนดแบบเจาะจงเน้นการใช้คำถามปลายเปิดแบบเจาะลึก ซึ่งได้มาจากการทบทวนเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งในเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ เพื่อสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ และข้อมูลในเชิงบริบท เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางด้านจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อนำผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย คือ การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ แล้วนำมาเสนอต่อการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์การจัดการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

5. วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์ผู้เรียน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการสนทนาแบบไม่มีโครงสร้าง แบบลักษณะนี้เป็นการสนทนาแบบไม่เคร่งครัด ผู้วิจัยจะมีการตั้งคำถามหลักเอาไว้แต่ในการสนทนาจะไม่เรียงคำถามหรือในบางครั้งก็ถามนอกเหนือจากคำถามที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ระหว่างสนทนา แต่ก็จะไม่เกินขอบเขตความต้องการในการศึกษาค้นคว้า โดยผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรกแล้วนำมา

ประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสนทนา ซึ่งแบบที่สร้างขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

6. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หนูน้อยกู่โลก เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แบ่งออกเป็น 6 กิจกรรมการเรียนรู้ โดยจะใช้ระยะเวลากิจกรรมละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 6 ชั่วโมง ผู้เรียนจะถูกแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน โดยผู้เรียนจะได้รับสมุดคู่มือในการทำกิจกรรม รวมทั้งผู้เรียนจะเป็นผู้สังเกตสำรวจในแต่ละกิจกรรม และบันทึกคำตอบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยจะเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักลักษณะกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย เป็นการเตรียมความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนก่อนออกสำรวจชุมชนในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1) ซึ่งกิจกรรมนี้ผู้เรียนจะได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ผ่านการสังเกต สอบถาม ฯลฯ เพื่อนำมาทำกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์กู่โลก ก่อนจะนำมาใช้ในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2) เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเริ่มมองเห็นสภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ก่อนเข้าสู่กิจกรรมสุดท้าย คือ กิจกรรมหนูน้อยรักถิ่น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการนำปัญหาที่พบเห็น มาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาได้กระบวนการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

ศาสตร์การสื่อสาร การคิด และเทคโนโลยี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดแบบพรรณนา ซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมสนทนาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันโดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันก็ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่ เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้วหลังจากนั้นจึงจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทหรือแบ่งไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกรวิจัย

ตาราง 4 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

วัตถุประสงค์การวิจัย	เครื่องมือ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	การวิเคราะห์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
<p>1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>	<p>แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)</p>	<p>1. กลุ่มผู้ให้ความรู้ - ชาวบ้าน จำนวน 1 คน</p> <p>2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ - เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ จำนวน 1 คน</p> <p>- เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ จำนวน 1 คน</p>	<p>ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกเรียนรู้อื่นในชุมชนวังน้ำคู้</p> <p>ภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียด</p> <p>แบบพรรณนา ซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกตสัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อม</p>	<p>ข้อมูลบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้</p>
<p>2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้</p>	<p>แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)</p>	<p>1. กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน</p> <p>2. กลุ่มผู้มีประสบการณ์ในด้านการศึกษา</p> <p>จัดการเรียนการสอน</p> <p>- ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทรายฯ จำนวน 1 คน</p> <p>- ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 1 คน</p>	<p>สนทนาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย</p> <p>หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์</p>	<p>กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้</p> <p>ก็ จ ร ร ม เสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้</p>

วัตถุประสงค์การวิจัย	เครื่องมือ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	การวิเคราะห์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		<ul style="list-style-type: none"> - ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนวัดบ้านใหม่ จำนวน 1 คน 		
	แบบบันทึกภาคสนามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes)	กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพัฒนาราษฎร์ จุ เกษกัญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน		
	แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)	กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพัฒนาราษฎร์ จุ เกษกัญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน		
	แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)	กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพัฒนาราษฎร์ จุ เกษกัญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน		
	ชุดกิจกรรมขบวนการทฤษฎีอนุอยู่โลก	กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพัฒนาราษฎร์ จุ เกษกัญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน		

ภาพ 2 สรุปขั้นตอนวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 4

ผลการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง การจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้ในการจัดการกิจกรรมเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในบนฐานชุมชน 2) เพื่อพัฒนากิจกรรม เสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูล จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อมูลจากงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดหรือ บันทึกพรรณนา (Analytical Description) สำหรับผลการวิจัยการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการ เรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัย ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอ เมือง จังหวัดพิษณุโลกกระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการ สิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ และผลการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การ จัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ดังนี้

การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัยศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดย ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และการสัมภาษณ์บุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน เจ้า อาวาสวัดบางทราย และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ และ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการนำพัฒนากิจกรรมเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

โดยผู้วิจัยสามารถสรุป ประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้ ลักษณะทางกายภาพของ ชุมชนวังน้ำคู้ ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ดังนี้

1. ความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้

จังหวัดพิษณุโลก จัดเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือที่มีความสำคัญมาตั้งแต่เมื่อครั้งสุโขทัยเป็นราชธานี ใน ปี พ.ศ. 1792 และทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ เมื่ออาณาจักรอยุธยาสามารถผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เนื่องจากประวัติตามพงศาวดารของการทำสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้งทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลแห่งนี้ ทำให้ฐานะของเมืองพิษณุโลกกลายเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ ก่อนจะเข้าสู่อาณาจักรล้านนาทางตอนเหนือของเมืองพิษณุโลก เมื่อเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจึงทำให้การติดต่อค้าขายกับรัฐอื่น ๆ เป็นได้ไต่ได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งชุมชนวังน้ำคู้ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เป็นทางผ่านจากเมืองหลวงอย่างอาณาจักรอยุธยา ก่อนเข้าสู่เมืองพิษณุโลก ในอดีตเส้นทางการคมนาคมสัญจรของชาวบ้าน และการติดต่อขนส่งสินค้ามักจะใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก จึงทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำ และกลายเป็นจุดพักคอยสำหรับการขนถ่ายสินค้าจากเมืองหลวงไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งชุมชนวังน้ำคู้เป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำนานจึงกลายเป็นเมืองท่าอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา เพราะเป็นจุดพักของขบวนขนส่งสินค้า หรือกองเรือต่าง ๆ ก่อนจะเข้าสู่เมืองพิษณุโลก และกลายเป็นชุมชนขนาดย่อม ๆ ที่มีความเจริญกว้างชุมชนโดยรอบ ส่วนสาเหตุที่เรียกชื่อชุมชนว่า วังน้ำคู้ นั้น เนื่องจากพื้นที่บริเวณของชุมชนที่มีแม่น้ำนานไหลผ่านและมีลักษณะคดเคี้ยวและเป็น วังน้ำลึก อยู่หลายจุดเป็นระยะ ๆ จึงกลายมาเป็นคำเรียกขานของพื้นที่นี้ว่า “ชุมชนวังน้ำคู้ หรือตำบลวังน้ำคู้”

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างวัดบางทรายแห่งนี้ก็มีการสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และวัดอยู่คู่ชุมชนแห่งนี้มานานพอสมควร

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

ภาพ 3 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส, วัดบางทราย

... ในอดีตชุมชนบ้านใหม่ที่อยู่ใกล้ ๆ กันชุมชนวังน้ำคู้ นั้น เป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ส่งผลให้ปัจจุบันทั้งชุมชนบ้านใหม่ มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

(สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

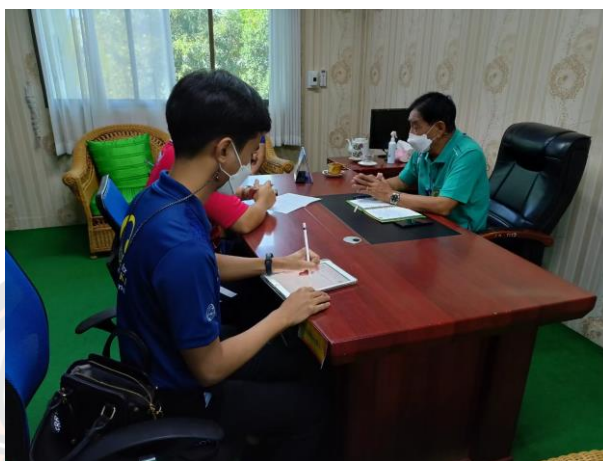

ภาพ 4 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่

... ตำบลวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ เดิมสันนิษฐานว่า มีประชาชนมาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยาเนื่องจาก

ประวัติตามพงศาวดารของการทำสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้ง
ทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลนี้

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

ภาพ 5 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้

2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชนวังน้ำคู้

จังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะทางภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ ด้านทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย อำเภอวังทอง อำเภอชาติตระการ อำเภอ
เนินมะปราง อำเภอนครไทย จะมีลักษณะเป็นที่อกเขาสูงสลับซับซ้อนกับแอ่งที่ราบ ส่วนด้าน
ตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วย อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอพรหมพิราม อำเภอบาง
ระกำ อำเภอบางกระทุ่ม จะมีลักษณะเป็นที่ราบ และพื้นที่ราบลุ่ม

ชุมชนวังน้ำคู้ เป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของของอำเภอเมืองพิษณุโลก โดย
ตั้งห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองพิษณุโลกไปทางด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่
23.98 ตารางกิโลเมตร หรือ 15,002.75 ไร่ และมีอาณาเขตของพื้นที่บางส่วนในตำบลวังน้ำคู้ติดกับ
อำเภอบางกระทุ่มของจังหวัดพิษณุโลก และมีแม่น้ำแม่น้ำน่านไหลที่เป็นแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน
บริเวณทางด้านทิศตะวันตกของชุมชนวังน้ำคู้ ส่งผลทำให้ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนวังน้ำคู้มี
ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มดินตะกอนน้ำพาของแม่น้ำน่าน ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมแก่การ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน
นอกจากนี้ในบริเวณของชุมชนวังน้ำคู้ อีกทั้งยังพบป่าไม้ผลัดใบ และทุ่งหญ้าประเภทต่าง ๆ ที่

สอดคล้องลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดพิษณุโลกที่มีมีลักษณะร้อนชื้น จึงทำให้มีอากาศร้อนมาก ในช่วงฤดูร้อนโดยเฉพาะเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน และมีฝนตกมากในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน

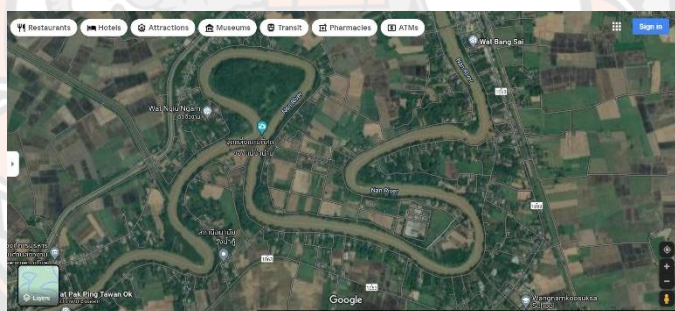
สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน จึงเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่

(ปราษฎ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ตั้งแต่ฉันมาอยู่ที่วัดบางทรายนี้ ตั้งแต่ตอนที่ฉันยังเด็กแถววัดนี้เป็นป่าหมดเลย เวลาจะไปไหนหรือเข้าเมืองพิษณุโลก ฉันจะนั่งเรือพายตามแม่น้ำน่านไป

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

ภาพ 6 พื้นที่ตำบลวังน้ำคู้

หมายเหตุ. จาก

<https://www.google.com/maps/place/Wang+Nam+Khu,+Mueang+Phitsanulok+District,+Phitsanulok/@16.6715815,100.2632039,2715m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x30df955186f60f8f:0x404fb54b009d8e0!8m2!3d16.65025!4d100.2768388>

... เทศบาลตำบลบ้านใหม่เป็นเทศบาล ที่มีพื้นที่ติดกับตำบลวังน้ำคู้ โดยพื้นที่ทั้งสองตำบลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ชาวบ้านจึงมักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนจากความ

เจริญ จึงเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมต่าง ๆ ให้กลายเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่า และตัวของชาวบ้านก็หันไปประกอบอาชีพค้าขายและใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทน

(สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ตำบลวังน้ำคู้ มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ชาวบ้านจึงมักประกอบอาชีพเกษตรกรรมกัน

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

ภาพ 7 จุดที่แคบที่สุดของแม่น้ำน่าน ตำบลวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก

หมายเหตุ. จาก <https://www.phitsanulokhotnews.com/2018/10/15/123518>

3. ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้

เศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้ ส่วนใหญ่ยังพึ่งพาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งการทำนา ทำไร่ ทำสวน เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ประกอบกับลักษณะของพื้นที่ที่ได้รับความอุดมสมบูรณ์จากการดินตะกอนน้ำพาของแม่น้ำน่าน จึงทำให้พื้นที่บริเวณนี้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อการยังชีพของชาวบ้าน และเมื่อมีการขยายตัวของความเจริญในชุมชนวังน้ำคู้มีมากขึ้นจึงส่งผลต่อวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจของชาวบ้านมากขึ้น เช่น พื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นอาคารบ้านเรือนของชาวบ้าน หรือโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลง เมื่อที่ดินของตนเองถูกปรับเปลี่ยนไปการสร้างที่อยู่อาศัย ชาวบ้านจึงต้องปรับเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรกรรมมาเป็น

การค้าขาย หรือเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทน ส่งผลต่อรายได้ของชาวบ้านที่อาจจะมีย่อยลงหรือมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความขยันของชาวบ้านเอง

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และการประกอบอาชีพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

(ปราชญ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แกววัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป เดียวนี้บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเยอะเลย

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

...ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ทางชุมชนวังน้ำคู้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจหลากหลายอย่าง เช่น ป่าไม้จากมีที่จำนวนมากกลับลดลง และผู้คนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนเป็นการค้า และพนักงานในโรงงานห้างร้านต่าง ๆ โดยความเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นจากความเจริญจากภายนอกที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนวังน้ำคู้

(สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... เมื่อความเจริญต่าง ๆ หลั่งไหลเข้ามา ปัญหาต่าง ๆ ก็มีตามมาด้วยเช่นกัน อย่าง ปัญหาครอบครัว หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากมนุษย์พึ่งพาความสะดวกสบายมากกว่าจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังมีจุดแข็งสำหรับชุมชนบ้านใหม่ นั่นคือ การร่วมมือและใส่ใจของชาวบ้านกับกิจกรรมของโรงเรียน

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ชุมชนบ้านใหม่ และชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

ตามด้วย การจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางความคิดแบบมีเหตุผล และนำไปต่อยอดกับวิชาอื่น ๆ ช่วงชั้นอื่น ๆ ได้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

4. ลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้

ชุมชนวังน้ำคู้ ให้ความสำคัญมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากการคมนาคมในอดีตมักจะมีอาศัยเส้นทางทางน้ำเป็นหลัก จึงทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำ และชุมชนวังน้ำคู้ก็เป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้พัฒนาขึ้นมาจนมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลทำให้ชาวบ้านจากบริเวณใกล้เคียงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนให้เกิดเป็นชุมชนที่ขยายตัวมากยิ่งขึ้น

ชุมชนวังน้ำคู้ เป็นชุมชนชนบทที่ชาวบ้านยังคงใช้ชีวิตแบบพื้นบ้าน ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ รักใคร่ กลมเกลียวสามัคคี และมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อความเจริญของชุมชนเมืองพิษณุโลกเปลี่ยนแปลงไปส่งผลทำให้ชุมชนวังน้ำคู้เปลี่ยนแปลงตาม เพื่อรองรับการขยายตัวทางสังคมหรือการกลายเป็นเมืองด้วยเช่นกัน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และการประกอบอาชีพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

(ปราชญ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แถววัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป เดียวนี้บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเยอะเลย

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ทางชุมชนวังน้ำคู้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจหลากหลายอย่าง เช่น ป่าไม้จากมีที่จำนวนมากกลับลดลง และผู้คนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนเป็นการค้า และพนักงานในโรงงาน

ห้างร้านต่าง ๆ โดยความเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นจากความเจริญจากภายนอกที่
หลังไหลเข้าสู่ชุมชนวังน้ำคู้

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... เมื่อความเจริญต่าง ๆ หลังไหลเข้ามา ปัญหาต่าง ๆ ก็มีตามมาด้วย
เช่นกัน อย่าง ปัญหาครอบครัว หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากมนุษย์
พึ่งพาความสะดวกสบายมากกว่าจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังมีจุดแข็งสำหรับ
ชุมชนบ้านใหม่ นั่นคือ การร่วมมือและใส่ใจของชาวบ้านกับกิจกรรมของโรงเรียน

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ชุมชนบ้านใหม่ และชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิถี
ชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป
ตามด้วย การจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่การพัฒนา
เพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางความคิดแบบมีเหตุผล และนำไปต่อยอดกับวิชาอื่น ๆ ช่วง
ชั้นอื่น ๆ ได้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบน ฐานชุมชนวังน้ำคู้

ผู้วิจัยศึกษากระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ สภาพปัจจุบันที่ส่งผลต่อการจัดการ
เรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ องค์ความรู้ด้านการ
จัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบัน
และปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา จากการสังเกตการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในระดับชั้น
ประถมศึกษาศึกษา พบว่า ผู้สอนยังมีการใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ เน้นการบรรยายและท่องจำใน
ห้องเรียนเป็นหลัก ขาดการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่ง
ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอน พบประเด็น
ปัญหาสำคัญ ดังนี้

1.1 เวลาเรียนมีจำกัด (60 นาที ต่อหนึ่งคาบเรียน และ 2 คาบเรียนต่อสัปดาห์)

จากโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษา ในระดับชั้นประถมศึกษา ได้กำหนดเวลาเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เพียงสองคาบเรียนต่อสัปดาห์ จึงไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ได้กำหนดขอบข่ายเนื้อหาสาระวิชาสังคมมากเกินกว่าจะทำความเข้าใจ และยากเกินไปสำหรับการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ซึ่งเวลาการจัดการเรียนรู้ที่มีจำกัดนี้ จึงเป็นปัญหาให้ผู้สอนต้องตระหนักใจในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งเพื่อให้เนื้อหาวิชาที่มีปริมาณมากและบางเนื้อหาเป็นเรื่องที่ไกลตัวผู้เรียน เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง ผู้สอนมักต้องใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยการบรรยายเป็นหลัก เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว รวดเร็ว และทันเวลาในแต่ละชั่วโมง ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้เรียนได้เข้าใจได้มากที่สุดในเวลาที่มีจำกัด ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สาระภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ให้ได้ครบตามมาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ที่กำหนด

1.2 นักเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา

เนื่องจากพื้นฐานของวิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่มีเนื้อหามากกว่าวิชาอื่น ๆ ทั้งยังเป็นวิชาที่เน้นรูปแบบการท่องจำ และมีเนื้อหาที่อยู่ไกลตัวของผู้เรียน โดยต้องทำความเข้าใจโดยอาศัยหลักการและเหตุผล ผ่านการตั้งคำถามและการอธิบายสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน ผู้สอนจึงมักจะเน้นการบรรยายเป็นหลัก จึงทำให้ผู้เรียนมักจะไม่ค่อยชื่นชอบหรือสนใจต่อการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยผู้สอนสังเกตเห็นว่า เมื่อเข้าสู่การเรียนในวิชา สังคมศึกษา ผู้เรียนจะเกิดอาการเบื่อหน่าย และมีอาการง่วงนอนอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้การเรียนรู้อันรายวิชาสังคมศึกษา จึงไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้เรียนเท่าไร และเป็นวิชาที่เมื่อสอบถามว่าชอบไหม คำตอบที่ได้รับมักจะเป็น ไม่ชอบครับ/ค่ะ

1.3 สื่อและแหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคม ในปัจจุบันมักจะต้องใช้สื่อที่ทันสมัยและเป็นสิ่งที่จับต้องได้ หรือสื่อการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความตื่นเต้นให้กับผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนได้ แต่เมื่อผู้สอนให้ความสนใจกับเนื้อหาสาระของวิชาที่มีมาก ประกอบกับภาระงานต่าง ๆ ในการบริหารจัดการชั้นเรียนที่มีมากมาย จึงส่งผลทำให้ผู้สอนขาดการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ หรือแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ที่จะนำมาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น การสร้างความเข้าใจในเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา จึงไม่ประสบความสำเร็จสำหรับผู้เรียนเท่าที่ควร

1.4 ครูผู้สอนขาดความเชี่ยวชาญ และปัญหาด้านความพร้อมของครูผู้สอน

ผู้สอนที่รับผิดชอบสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง มักจะพบปัญหาเรื่องการขาดแคลนครู ทำให้ต้องมีความรับผิดชอบในภาระงานสอนหลากหลายวิชาต่อผู้สอน 1 คน และเมื่อต้องรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยมีลักษณะของวิชาที่มีเนื้อหามากกว่าวิชาอื่น ๆ และยังต้องสอนทั้งหมด 5 สาระใน 1 ปีการศึกษา แต่แต่ละสาระก็จะมีลักษณะเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน จึงทำให้ผู้สอนบางโรงเรียนไม่มีความเชี่ยวชาญ หรือความพร้อมต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะสาระภูมิศาสตร์ที่มองดูผิวเผินเหมือนเรื่องใกล้ตัวของผู้เรียน แต่เนื้อหากลับไกลตัวของผู้เรียนมาก แม้ว่าปัจจุบันจะมีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ทั้งองค์ความรู้ และพัฒนานวัตกรรมช่วยสอนต่าง ๆ เผยแพร่ให้กับผู้สอน แต่ยังพบว่า ผู้สอนส่วนหนึ่งจะเลือกจัดการเรียนรู้โดยรูปแบบการบรรยาย โดยการใช้โปรแกรมนำเสนอ Power Point ประกอบการชมคลิปวิดีโอต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและทันเวลาในแต่ละชั่วโมง ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการถ่ายทอดเนื้อหาให้มากที่สุดในเวลาจำกัด ซึ่งการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนไม่มีบทบาทมากนักในการทำกิจกรรม จึงกลายเป็น “ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง” (Teacher Center) แตกต่างจากการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่า หรือเรียกว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” (Student Center)

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเรียนรู้รายวิชา สังคม เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตและปัจจุบันแล้ว จะพบว่า ในอดีต การเรียนรู้มักผ่านผู้สอนเป็นหลัก สื่อการเรียนรู้จะมีเพียงแค่มือหนังสือ หรือสมุดที่ใช้เรียนเท่านั้น ส่วนปัจจุบันการเรียนรู้ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของของวัตถุโดยเฉพาะเทคโนโลยีถูกเปลี่ยนให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น เช่น Youtube, วิดีโอต่าง ๆ ส่งผลต่อสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน

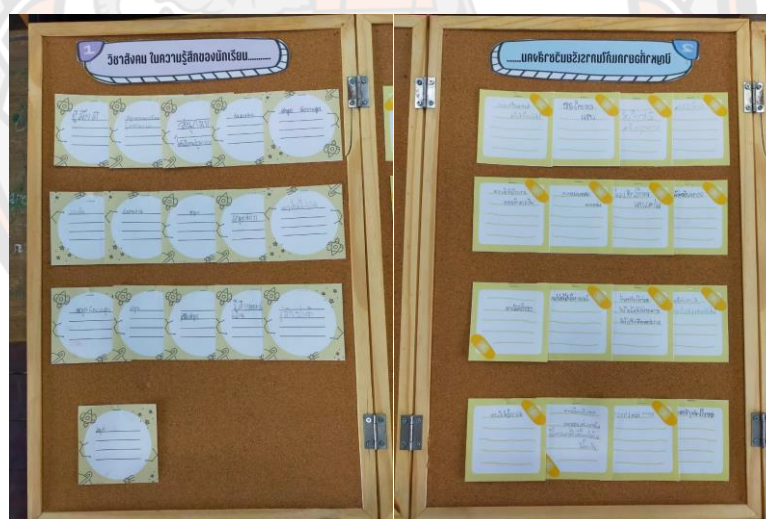
เมื่อความเจริญต่าง ๆ หลั่งไหลเข้ามา ปัญหาต่าง ๆ ก็มีตามมาด้วยเช่นกัน อย่าง ปัญหาครอบครัว หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากมนุษย์พึ่งพาความสะดวกสบายมากกว่าจิตสำนึกรักษสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังมีจุดแข็งสำหรับชุมชนบ้านใหม่ นั่นคือ การร่วมมือและใส่ใจของชาวบ้านกับกิจกรรมของโรงเรียน

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 8 สัมภาษณ์ครูผู้สอน 1, โรงเรียนวัดบ้านใหม่

... เปื่อหน่าย ง่วงนอน ไม่ตื่นเต้น ไม่เข้าใจ อยากเล่นเกม ลดการบรรยาย
(นักเรียน, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 9 การสะท้อนคิดของผู้เรียน, โรงเรียนวัดบางทรายฯ

ในประเด็นการศึกษาข้อมูลสภาพและปัญหาด้านการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา (สาระ ภูมิศาสตร์) สำหรับผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ นั้น จะพบว่า ในการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ในห้องเรียนของผู้เรียนหาก ปราศจากสิ่งเร้าจากผู้สอนแล้ว จะกลายเป็นวิชาที่น่าเบื่อ เพราะต้องจดจำ นั่งฟัง นั่งจด แต่เมื่อ

เปรียบเทียบกับ การเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่จริง ผู้เรียนมักจะให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะผู้เรียนมีบทบาทต่าง ๆ ในการเรียนรู้ยังแหล่งเรียนรู้จริงหรือสถานที่จริง ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยตัวผู้เรียนเอง

จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญจากข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ได้ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ (Community-Based Learning) มีรากฐานมาจากการปฏิบัติทางด้านภูมิศาสตร์ โดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาบนฐานชุมชนเป็นแนวคิดที่มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดในการจัดการศึกษาที่มาจากหลายแนวคิด ประกอบด้วย การเรียนรู้โดยใช้สถานที่ที่เป็นฐาน (Place Based Learning) การใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) การเรียนรู้จากการทีมเป็นฐาน (Team-Based Learning) และการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-Literacy) ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ให้ของผู้เรียน ผ่านการทำกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีมากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเดียว โดยการจัดการเรียนรู้จากเกิดจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่จริง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) สอดคล้องกับแนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่มีลักษณะ ดังนี้

1) ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้รู้จักชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นทำความเข้าใจชุมชนของตนเองจากเนื้อหาที่ใกล้ตัว และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรักและห่วงแหนต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... เนื่องด้วยการขยายตัวของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะสังคมและเศรษฐกิจเป็นแบบการกลายเป็นเมือง ที่ผสมผสานการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหา
สิ่งแวดล้อมในชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และการประกอบอาชีพ
รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

(ปราชญ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แกววัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็
ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป เดียวนี้บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป
เยอะเลย

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

ภาพ 10 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส, วัดบางทราย

... ในอดีตชุมชนบ้านใหม่ เป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญ ส่งผลให้ปัจจุบันทั้ง
ชุมชนบ้านใหม่ ล้วนมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ทางชุมชนวังน้ำคู้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม
และเศรษฐกิจหลากหลายอย่าง เช่น ป่าไม้จากมีที่จำนวนมากกลับลดลง และผู้คนที่
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนเป็นการค้า และพนักงานในโรงงาน ห้างร้าน
ต่าง ๆ โดยความเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นจากความเจริญจากภายนอกที่ล้นไหลเข้าสู่
ชุมชนวังน้ำคู้

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

ภาพ 11 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข, เทศบาลตำบลบ้านใหม่

... ในอดีตชุมชนวังน้ำคู้มีป่าไม้เยอะ ชาวบ้านส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แต่เนื่องจากความเจริญที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

ภาพ 12 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้

2) ผู้เรียนได้รับการยอมรับและมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการทำกิจกรรม โดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่ม ที่มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเกิดการยอมรับภายในกลุ่มเพื่อให้ทุกคนสามารถทำงานร่วมกันได้ และนำไปสู่ความสำเร็จของการทำกิจกรรม

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีส่วนช่วยอย่างมากที่จะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจ และเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกได้อย่างสนุกสนานและมีสาระมากยิ่งขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 13 ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่

3) ทรัพยากรและความสัมพันธ์กับชุมชน ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดทัศนคติ และความเชื่อที่ว่า พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสามารถช่วยเหลือชุมชนได้ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้นั้นจะเกิดจากการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ สู่ผู้เรียน จากคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเองนั้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มี

ความสำคัญต่อทั้งผู้เรียนและผู้คนในท้องถิ่นของเขาเอง ตลอดจนเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างคนในท้องถิ่นและผู้เรียน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... เด็กส่วนใหญ่ในโรงเรียนวัดบ้านใหม่ หรือวัดบางทราย ก็มักจะอยู่อาศัยในชุมชน บริเวณใกล้ ๆ โรงเรียนกันทั้งนั้น เนื่องจากผู้ปกครองไม่ได้มีรายได้สูง และสะดวกในการรับส่งบุตรหลานของตนเอง ยิ่งงี้เด็กก็จะเกิดความผูกพันกับชุมชนอยู่แล้ว

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ชุมชนบ้านใหม่ และชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามด้วย การจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาเพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางความคิดแบบมีเหตุผล และนำไปต่อยอดกับวิชาอื่น ๆ ช่วงชั้นอื่น ๆ ได้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Learning) นั้น เป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยมีผลต่อการทำกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และขั้นตอนของการเรียนรู้ การเรียนรู้รูปแบบนี้มักจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างอิสระจากผู้เชี่ยวชาญในด้านอื่น ๆ เช่น ชาวบ้าน ผู้รู้ หรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง โดยหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่กล่าวมาข้างต้น

สามารถสรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งเน้นในการจัดการเรียนรู้ 5 ประการ ดังนี้

1) แบบเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหลักการจัดการเรียนการสอน ภายใต้การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) ซึ่งผู้เรียนสามารถเป็นผู้กระทำหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเองด้วยความกระตือรือร้น และสามารถกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ตนเองมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างอิสระจากผู้เชี่ยวชาญในชุมชนหรือท้องถิ่น ของตนเอง ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง

2) แบบเน้นความรู้ ความสามารถ ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) ที่เน้นกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) โดยอาศัยการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสามารถด้านสติปัญญาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมีการประเมินผลการเรียนรู้จริงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดและเกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมีทัศน และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างมีเหตุผล

3) แบบเน้นประสบการณ์ ประกอบด้วย กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Learning) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน นำมาประยุกต์กับกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ เพื่อให้ได้ความรู้จากการลงปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ ก่อให้เกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาได้

4) แบบเน้นปัญหา ประกอบด้วย กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ซึ่งรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดถึงการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ภายใต้การคิดอย่างสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณ โดยอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้เรียน

5) แบบเน้นทักษะ ประกอบด้วย กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ที่สอดคล้องกับ การจัดการเรียนการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Based Learning) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดจากการปฏิบัติเป็นกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องแสวงหาหรือค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการให้ผู้เรียนฝึกตั้งคำถามจากสถานการณ์จริงที่พบ และดำเนินการหาคำตอบ พร้อมหาหลักฐานเพื่อมาสนับสนุนความคิดของตน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายในการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมศักยภาพของผู้เรียน ส่งเสริมผู้เรียนให้มีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูมองว่าการเรียนรู้ผ่านกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจด้วยตัวเอง จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้มากขึ้น เราจะได้เห็นพัฒนาการ ความคิด ทักษะคติ ผ่านการแสดงออก หรือประสบการณ์ของเด็กแต่ละคนด้วย

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

3. กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นการแสดงความสามารถในการใช้ความเข้าใจทางภูมิศาสตร์ (Use Geographic Understanding) และการให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ (Geographic Reasoning) เพื่อการตัดสินใจเชิงภูมิศาสตร์อย่างเป็นระบบ (Systematic Geographic Decision) ในการแก้ไขปัญหา และวางแผนในอนาคต (Problem Solving and Future Planning) โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) ความสามารถทางภูมิศาสตร์ การรู้เรื่องภูมิศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการให้เหตุผลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ บนโลก จากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1.1 ความเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านปฏิสัมพันธ์ เป็นการเข้าใจความเป็นไปของโลกผ่านปฏิสัมพันธ์ของระบบธรรมชาติและระบบมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์บนพื้นผิวโลก เช่น การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางวัฒนธรรม หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.2 การให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ผ่านการเชื่อมโยงระหว่างกัน (interconnection) เป็นการรับรู้และเข้าใจความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งผลทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละสถานที่ได้

1.3 การตัดสินใจอย่างเป็นระบบตามนัย (implication) เป็นความสามารถที่เกิดจากการบูรณาการความรู้เรื่องการเมืองการมีปฏิสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกันของสิ่งต่าง ๆ มาประกอบการตัดสินใจอย่างเป็นระบบในการแก้ไขปัญหาและวางแผนในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูอาจจะได้ไม่สอนภูมิศาสตร์มานาน แต่ครูคิดว่าการทำให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นมาตั้งแต่เด็ก เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้ากันไว้ได้จะทำให้ตัวเราได้รับความรู้ที่มากขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... เป็นกระบวนการที่ตื่นๆที่จะทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติ ผอ. สนับสนุนเลยแบบนี้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... หนูชอบกิจกรรมเหล่านี้มากเลย มันทำให้หนูเข้าใจอะไรมากขึ้น

(นักเรียน 1, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ผมอยากขอการสำรวจชุมชน มันทำให้ผมสนุกมากเลย

(นักเรียน 2, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 14 ผู้เรียนทำกิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น

2) กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภูมิศาสตร์ให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ เข้าใจและมีความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน ซึ่งสอดคล้อง

กับวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) หรือวิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Method) เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ เป็นการระบุประเด็นต่าง ๆ ที่สามารถนำมาพิจารณาประกอบการหาคำตอบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยจะต้องอยู่ในรูปแบบประโยคคำถาม ที่กระชับ ชัดเจน และ ตรงประเด็น

2.2 การรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนที่รวบรวมข้อเท็จจริง หรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และคาดว่าจะนำไปใช้ประกอบการศึกษา โดยต้องอาศัยความรู้และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3 การจัดการข้อมูล เป็นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา ทั้งยังเป็นการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล เพื่อความสะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล เป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เมื่อข้อมูลผ่านกระบวนการจัดการแล้ว ข้อมูลนั้นจะง่ายต่อการอธิบายวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล ดังกล่าว ด้วยสถิติขั้นพื้นฐาน

2.5 การสรุปเพื่อตอบคำถาม เป็นการสรุปเนื้อหาให้ตรงคำถามของการศึกษาตามทีระบุไว้ในขั้นต้น นอกจากนี้ ผู้ศึกษาต้องวิจารณ์ผลลัพธ์ที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยผู้ศึกษาจะต้องรายงานผล ที่ได้ในแต่ละกระบวนการอย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจนตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจจะต้องอ้างอิงกรอบแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ด้วย

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูอาจจะได้ไม่สอนภูมิศาสตร์มานาน แต่ครูคิดว่าการทำงานให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นมาตั้งแต่เด็ก เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้ากันไว้ได้จะทำให้ตัวเราได้รับความรู้ที่มากขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... เป็นกระบวนการที่ดีนะที่จะทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติ ผอ. สนับสนุนเลยแบบนี้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 15 ผลงานของนักเรียนจากการทำกิจกรรมหนูน้อยรักถิ่น

3) ทักษะทางภูมิศาสตร์ มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีการรู้เรื่องภูมิศาสตร์นั้น โดยจะต้องพัฒนาทักษะของผู้เรียนให้มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางภูมิศาสตร์ ด้วยการสอดแทรกทักษะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

3.1 การสังเกต (Observation) เป็นการชี้นำผู้เรียนเกิดการสังเกตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น

3.2 การแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (Interpretation of Geographic Data) เป็นการแปลความหมายของข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏอยู่บนพื้นโลก โดยอ้างอิงด้วยตำแหน่ง ที่อาจจะปรากฏอยู่ในรูปของแผนภูมิ แผนภาพ รูปถ่าย แผนที่ ภาพจากดาวเทียม และภูมิสารสนเทศ

3.3 การใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (Using Geographic Technique and Equipment) เป็นการใช้วิธีการ เช่น การชักตัวอย่าง (Sampling) การวาดภาพร่างในภาคสนาม การใช้รูปถ่าย แผนที่ และเครื่องมือต่าง ๆ ในการรวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์

3.4 การคิดเชิงพื้นที่ (Spatial Thinking) เป็นการใช้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ในการระบุ วิเคราะห์ และทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับที่ตั้ง ทิศทาง มาตรการส่วนแบบรูป พื้นที่ และแนวโน้มของความสัมพันธ์ ระหว่างปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์กับเวลา

3.5 การคิดแบบองค์รวม (Holistic Thinking) เป็นการมองภาพรวมของระบบต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ ที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

3.6 การใช้เทคโนโลยี (Using Technology) เป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ การใช้ Google Earth การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ประกอบการเรียนการสอน

3.7 การใช้สถิติพื้นฐาน (Using Basic Statistics) เป็นการใช้สถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และค่าฐานนิยม ในการวิเคราะห์ข้อมูล การเข้าใจลักษณะการกระจาย (Dispersion) และความสัมพันธ์ (Correlation) ของข้อมูลทางภูมิศาสตร์ และการวิเคราะห์แบบรูปของข้อมูลเชิงพื้นที่ (Analysis of Spatial Pattern)

ภาพ 16 ผู้เรียนเรียนรู้องค์ประกอบของแผนที่

2. แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์

ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ผู้สอนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และเป็นการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มต้นการเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวและตามความสนใจของผู้เรียน โดยรายวิชาสังคมศึกษานั้น ต้องทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง รวมถึงการได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จริงจนได้สัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีส่วนช่วยอย่างมากที่จะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจ และเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกได้ อากาศสนุกและมีสาระมากยิ่งขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 17 ผู้เรียนสำรวจชุมชนวังน้ำคู้

... ชุมชนบ้านใหม่ และชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามด้วย การจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางความคิดแบบมีเหตุผล และนำไปต่อยอดกับวิชาอื่น ๆ ช่วงชั้นอื่น ๆ ได้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ในประเด็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ แสดงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความหลากหลาย เพราะจะทำให้รายวิชาที่มีเนื้อหาเยอะ และเน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ จะไม่น่าเบื่ออีกต่อไปสำหรับผู้เรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต้องสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงวัยของผู้เรียน ความเหมาะสม ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์

จึงเป็นการนำเอาหลักการการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และสัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้อง และนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ได้ ดังนี้

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมตามวัยของผู้เรียน

เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจากการสัมภาษณ์ของผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษา ระบุว่า ผู้เรียนจะชอบการแข่งขัน ชอบความท้าทาย หรือมีแรงกระตุ้นจากสื่อการเรียนรู้อื่นต่าง ๆ ซึ่งหากผู้สอน มีการกระตุ้นโดยใช้สิ่งที่คุณเรียนชอบมาใส่ในบทเรียน หรือสร้างเนื้อหาวิชาที่คุณเรียนสามารถจับต้องได้ ก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจ และความกระตือรือร้นต่อการเรียนมากขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะการเรียนรู้เป็นฐาน (Walk Rally) นอกห้องเรียน หรือเป็นกิจกรรมกลุ่มการทำงานร่วมกันจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความสนุกสนานพร้อมกับได้เนื้อหาสาระของรายวิชาสังคมศึกษา หรือที่เรียกว่า “เรียนปนเล่น”

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูอาจจะได้ไม่สอนภูมิศาสตร์มานาน แต่ครูคิดว่าการทำให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นมาตั้งแต่เด็ก เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้ากันไว้ได้จะทำให้ตัวเราได้รับความรู้ที่มากขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... เป็นกระบวนการที่ดิฉันที่จะทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติ ผอ. สนับสนุนเลยแบบนี้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

2.2 การจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน ที่เกิด

กระบวนการสร้างเสริมให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถคิดได้อย่างเป็นระบบรวมถึงการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ จนนำไปสู่การเรียนรู้ที่เปิดโลกอีกมุมมองแก่ผู้เรียน ดังนั้น การเรียนรู้นอกห้องเรียนจึงเป็นการสร้างห้องเรียนในโลกเสมือน ที่ทำให้เห็นว่าการเรียนรู้ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถตอบโจทย์สิ่งที่สังคมต้องมีในอนาคตได้

ฉะนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 3R ได้แก่ อ่านออก (Reading), เขียนได้ ((W)Riting), มีทักษะในการคำนวณ ((A)Rithmatic) 8C ได้แก่ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแก้ไขปัญหาได้ (Critical Thinking and Problem Solving), คิดอย่างสร้างสรรค์ คิดเชิงนวัตกรรม (Creativity and Innovation), ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration Teamwork and Leadership), ทักษะในการสื่อสาร และการรู้เท่าทันสื่อ (Communication Information and Media Literacy), ความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม กระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding), ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Computing and ICT Literacy), ทักษะทางอาชีพ และการเรียนรู้ (Career and Learning Skills), มีคุณธรรมและจริยธรรม (Compassion)

จะเห็นได้ว่า ภายใต้แนวคิด “ทักษะในศตวรรษที่ 21” นั้น จะมีคำว่า “ทักษะ (Skill)” ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญมากเพราะ ทักษะที่แตกต่าง จะส่งผลให้สมรรถนะของผู้เรียนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชนได้อีก ดังนี้

1) ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นให้แก่ผู้เรียน ทั้งการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบผ่านประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเรียนรู้รายวิชา สังคม เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตและปัจจุบันแล้ว จะพบว่า ในอดีต การเรียนรู้มักผ่านผู้สอนเป็นหลัก สื่อการเรียนรู้จะมีเพียงแค่มือหนังสือ หรือสมุดที่ใช้เรียนเท่านั้น ส่วนปัจจุบันการเรียนรู้ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของของวัตถุโดยเฉพาะเทคโนโลยีถูกเปลี่ยนให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น เช่น Youtube, วิดีโอต่าง ๆ ส่งผลต่อสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน

เมื่อความเจริญต่าง ๆ หลังไหลเข้ามา ปัญหาต่าง ๆ ก็มีตามมาด้วยเช่นกัน อย่าง ปัญหาครอบครัว หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากมนุษย์พึ่งพาความสะดวกสบายมากกว่าจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

2) ผู้สอนที่จะนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ไปใช้นั้น ต้องมีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้บนฐานชีวิตและชุมชน โดยจะต้องได้รับการฝึกอบรมและการฝึกปฏิบัติจนมีความเชี่ยวชาญ เพราะหากผู้สอนขาดความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ต่าง ๆ มักจะส่งผลทำให้เกิดขึ้นผลกระทบต่อผู้เรียนได้ด้วย

3) ผู้สอนสามารถนำการจัดการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยเชื่อมโยงกับชุมชน ซึ่งผู้สอนเองต้องออกแบบการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้รอบด้านที่สามารถเชื่อมโยงกับศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ ได้ เช่น การบูรณาการเข้ากั่วิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง ความเป็นมาของชุมชน หรือ การบูรณาการเข้ากั่วิชา ภาษาไทย เรื่อง การพูดสื่อสาร การเขียนเพื่อนนำเสนอผลงาน การบูรณาการกั่วิชาศิลปะ เรื่อง การวาดรูป การปั้นดินน้ำมัน เป็นต้น

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูอาจจะได้ไม่สอนภูมิศาสตร์มานาน แต่ครูคิดว่าการทำให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นมาตั้งแต่เด็ก เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้ากันไว้ได้จะทำให้ตัวเราได้รับความรู้ที่มากขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... เป็นกระบวนการที่ดีนะที่จะทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติ ซึ่งตอนนี้เขามักจะสนใจเกม หรือสื่อต่าง ๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใช้ ทำให้คิดว่า ถ้าเรานำสิ่งพวกนี้มาผสมผสานเข้ากับเนื้อหา มันจะเป็นสิ่งที่ดีมาเลย ผอ.สนับสนุนเลยแบบนี้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

4) โรงเรียนและชุมชน มีส่วนช่วยในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแนวใหม่ ที่เน้นการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพราะเกิดจากความร่วมมือกันของหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ที่มีส่วนช่วยกันส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดผลประโยชน์ต่อผู้เรียน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... มันเป็นกิจกรรมที่ดีเลย เพราะทางเทศบาลเองก็มีแนวคิดส่งเสริมเรื่อง
ของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอยู่แล้ว อยากจะจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์ พื้นที่ต้นไม้ในชุมชนด้วย และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มองแล้วจะได้
ประโยชน์มากด้วยเช่นกัน

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ในเมื่อก่อน ตำบลวังน้ำคู้ มีต้นไม้เยอะมาก ชุมชนไม่ได้ขยายใหญ่เหมือน
ปัจจุบัน ความเจริญก็ยังไม่เข้ามา แต่เมื่อทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปกลับทำให้เกิดปัญหา
สิ่งแวดล้อม กิจกรรมนี้มันก็จะช่วยทำให้นักเรียนได้รู้จักคุณค่าของสิ่งแวดล้อมดีนะ

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

5) ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เหมาะสำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันที่ต้องมี
ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ ทั้งจากเหตุการณ์บ้านเมือง สถานการณ์โรคระบาด
สถานการณ์สิ่งแวดล้อม หรือเทคโนโลยี โดยต้องจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้
เห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตนเองที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และ
ชุมชน รวมทั้งสร้างให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้จากภายนอกห้องเรียน เป็นผู้
แสวงหาความรู้ และการทำงานเป็นทีม

2.3 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
ทางการเรียนรู้ อย่างเช่น กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ที่จัดขึ้นเพื่อสร้าง
ประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ ๆ แทนการเรียนการสอนแบบบรรยาย และนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจใน
การเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความคงทนของความรู้อย่างลึกซึ้ง และสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อเรื่องที่ได้
เรียนรู้ เพราะเกิดจากการแสวงหาองค์ความรู้ของตัวเอง โดยผู้เรียนเป็นผู้ตั้งคำถาม ค้นหา
ความรู้ตลอดจนรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล สุดท้ายจึงนำไปสู่การตอบ
คำถามที่ตนเองได้ตั้งไว้ได้ โดยผู้สอนจะทำหน้าที่สอดแทรกเนื้อหาสาระบางส่วนลงไปเสริมให้ผู้เรียนได้
เกิดแนวความคิดที่สามารถนำมาช่วยในการเรียนรู้ของตนเองได้ ก่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
โดยการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมศักยภาพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนมีทักษะ
กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ส่งเสริมทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริม

ทักษะและประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับอนาคต ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่คงทนและยั่งยืนที่จะติดตัวของผู้เรียนต่อไป

2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning)

มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้บนฐานชุมชน โดยเชื่อว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ และการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นฐาน ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนา และสามารถนำมาจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดสมดุล และคุ้มค่ามากที่สุด

3. องค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

เกิดจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สาระภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ทำให้พบว่า การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษานั้น กำหนดให้ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง และเมื่อสำรวจบริบทชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน ทำให้พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 อาศัยอยู่บริเวณชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน จึงคิดจะนำสิ่งที่ผู้เรียนพบเจอในชีวิตประจำวันเข้ามาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

นอกจากนี้การสัมภาษณ์บุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดบางทราย และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้วิจัยสามารถสรุป ประเด็นสำคัญที่สอดคล้องและนำไปใช้ในงานวิจัยได้ ดังนี้

3.1 ความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้

จังหวัดพิษณุโลก จัดเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือที่มีความสำคัญมาตั้งแต่เมื่อครั้งสุโขทัยเป็นราชธานี ใน ปี พ.ศ. 1792 และทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ เมื่ออาณาจักรอยุธยาสามารถผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เนื่องจากประวัติตามพงศาวดารของการทำสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้งทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลแห่งนี้ ทำให้ฐานะของเมืองพิษณุโลกกลายเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ ก่อนจะเข้าสู่อาณาจักรล้านนาทางตอนเหนือของเมืองพิษณุโลก เมื่อเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจึงทำให้การติดต่อค้าขายกับรัฐอื่น ๆ เป็นได้ไต่่าง่ายมากขึ้น ซึ่งชุมชนวังน้ำคู้ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เป็นทางผ่านจากเมือง

หลวงอย่างอาณาจักรอยุธยา ก่อนเข้าสู่เมืองพิษณุโลก ในอดีตเส้นทางการคมนาคมสัญจรของชาวบ้าน และการติดต่อขนส่งสินค้ามักจะใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก จึงทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำ และกลายเป็นจุดพักคอยสำหรับการขนถ่ายสินค้าจากเมืองหลวงไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งชุมชนวังน้ำคู้เป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำนานจึงกลายเป็นเมืองท่าอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญ นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา เพราะเป็นจุดพักของขบวนขนส่งสินค้า หรือกองเรือต่าง ๆ ก่อนจะเข้าสู่เมืองพิษณุโลก และกลายเป็นชุมชนขนาดย่อม ๆ ที่มีความเจริญกว้างชุมชนโดยรอบ ส่วนสาเหตุที่เรียกชื่อชุมชนว่า วังน้ำคู้ นั้น เนื่องจากพื้นที่บริเวณของชุมชนที่มีแม่น้ำนานไหลผ่านและมีลักษณะคดเคี้ยวและเป็น วังน้ำลึก อยู่หลายจุดเป็นระยะ ๆ จึงกลายมาเป็นคำเรียกขานของพื้นที่นี้ว่า “ชุมชนวังน้ำคู้ หรือตำบลวังน้ำคู้” (ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้)

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แกววัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ในอดีตชุมชนบ้านใหม่ เป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญ ส่งผลให้ปัจจุบันทั้งชุมชนบ้านใหม่ ล้วนมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

(เจ้าหน้าที่, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

ภาพ 18 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่, เทศบาลตำบลบ้านใหม่

... ตำบลวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ เดิมสันนิษฐานว่า มีประชาชนมาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยา เนื่องจากประวัติตามพงศาวดารของการทำสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้งทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลนี้

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

ภาพ 19 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้

3.2 สภาพทางภูมิศาสตร์และบริบทต่าง ๆ ของชุมชนวังน้ำคู้

จังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะทางภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย อำเภอวังทอง อำเภอชาติตระการ อำเภอเนินมะปราง อำเภอนครไทย จะมีลักษณะเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนกับแอ่งที่ราบ ส่วนด้านตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วย อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ อำเภอบางกระทุ่ม จะมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ และพื้นที่ราบลุ่ม

ชุมชนวังน้ำคู้ เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองพิษณุโลกที่มีพื้นที่ใกล้เคียงติดกับอำเภอบางกระทุ่มของจังหวัดพิษณุโลก ทำให้ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนวังน้ำคู้เป็นที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องมาจากมีแม่น้ำน่านไหลผ่านจึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ และการคมนาคมขนส่งสินค้าทางน้ำ แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมือง ทำให้ปัจจุบันชุมชนวังน้ำคู้ เปลี่ยนจากชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนเมืองขนาดย่อม (การกลายเป็นเมือง)

ซึ่งมีความเจริญทางเศรษฐกิจมานับตั้งแต่อดีตทำให้ชุมชนวังน้ำคู้ มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนมาเป็นการประกอบอาชีพค้าขาย หรืออุตสาหกรรมแทน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... เนื่องด้วยการขยายตัวของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะสังคมและเศรษฐกิจเป็นแบบการกลายเป็นเมือง ที่ผสมผสานการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม

(ปราชญ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แกวัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป เดียวนี้บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเยอะเลย

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... เทศบาลตำบลบ้านใหม่เป็นเทศบาล ที่มีพื้นที่ติดกับตำบลวังน้ำคู้ โดยพื้นที่ทั้งสองตำบลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ชาวบ้านจึงมักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนจากความเจริญ จึงเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมต่าง ๆ ให้กลายเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่า และตัวของชาวบ้านก็หันไปประกอบอาชีพค้าขายและใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทน

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ตำบลวังน้ำคู้ มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

3.3 สภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้

เมื่อการขยายตัวของความเจริญในชุมชนวังน้ำคู้มีมากขึ้นจึงส่งผลต่อวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจของชาวบ้านมากขึ้น เช่น พื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นอาคารบ้านเรือนของชาวบ้าน หรือโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลง เมื่อที่ดินของตนเองถูกปรับเปลี่ยนไปการสร้างที่อยู่อาศัย ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นการค้าขาย หรือเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทน ส่งผลต่อรายได้ของชาวบ้านที่อาจจะมีย่อยลงหรือมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความขยันของชาวบ้านเอง แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนนคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากความเจริญที่หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่ เช่น พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายลงเพื่อเอื้อต่อการสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบต่าง ๆ ปัญหามลภาวะทั้งจากบ้านเรือน การประกอบอาชีพ หรือจากโรงงานอุตสาหกรรม มักจะก่อให้เกิดควันพิษที่ลอยคลุ้งไปทั่วบริเวณต่าง ๆ และปัญหาขยะที่มีมากขึ้นตามจำนวนบ้านเรือนที่เพิ่มขึ้น หรือตามการขยายตัวของชุมชนเมืองที่กว้างมากขึ้น ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ต้องได้รับการกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหา ที่อาจจะส่งผลทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาในอนาคตอันใกล้นี้

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน และการประกอบอาชีพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

(ปราชญ์ชาวบ้าน, ชุมชนวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2565)

... ชุมชนวังน้ำคู้ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญตอนฉันยังเด็ก แกววัดนี้เป็นป่าหมดเลย ถนนหนทางก็ไม่ได้สะดวกสบายเท่านี้ จะไปไหนก็ต้องนั่งเรือไป เดียวนี้บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเยอะเลย

(เจ้าอาวาส, วัดบางทราย, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ทางชุมชนวังน้ำคู้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจหลากหลายอย่าง เช่น ป่าไม้จากมีที่จำนวนมากกลับลดลง และผู้คนประกอบอาชีพเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนเป็นการค้า และพนักงานในโรงงาน

ห้างร้านต่าง ๆ โดยความเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นจากความเจริญจากภายนอกที่
หลังไหลเข้าสู่ชุมชนวังน้ำคู้

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... เมื่อความเจริญต่าง ๆ หลังไหลเข้ามา ปัญหาต่าง ๆ ก็มีตามมาด้วย
เช่นกัน อย่าง ปัญหาครอบครัว หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากมนุษย์
พึ่งพาความสะดวกสบายมากกว่าจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังมีจุดแข็งสำหรับ
ชุมชนบ้านใหม่ นั่นคือ การร่วมมือและใส่ใจของชาวบ้านกับกิจกรรมของโรงเรียน

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ชุมชนบ้านใหม่ และชุมชนวังน้ำคู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิถี
ชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป
ตามด้วย การจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่การพัฒนา
เพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางความคิดแบบมีเหตุผล และนำไปต่อยอดกับวิชาอื่น ๆ ช่วง
ชั้นอื่น ๆ ได้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

แสดงถึงลักษณะบริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะ
ทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง
สภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ผ่าน
การรวบรวมจากบทสัมภาษณ์ เอกสาร ตำรา หนังสือ โดยข้อมูลดังกล่าวนี้ แสดงถึงความปฏิสัมพันธ์
ของระบบธรรมชาติและมนุษย์ ผ่านการให้การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อนำไปสู่
การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำ
คู้

3.4 กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชนวังน้ำคู้ ผู้วิจัยได้สร้างกิจกรรมเสริม
ศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรียนรู้ยังสถานที่จริง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จริง โดยใช้
สถานที่เป็นฐานในการเรียนรู้ (Place-Based Learning) ผ่านกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-
literacy) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้าน
ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนใน

ชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงและการบูรณาการศาสตร์วิชาอื่น ๆ ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูอาจจะได้ไม่สอนภูมิศาสตร์มานาน แต่ครูคิดว่าการทำให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นมาตั้งแต่เด็ก เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้ากันไว้ได้จะทำให้ตัวเราได้รับความรู้ที่มากขึ้น

(ครูผู้สอน, โรงเรียนวัดบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... เป็นกระบวนการที่ดีนะที่จะทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติ ผอ. สนับสนุนเลยแบบนี้

(ผู้อำนวยการ, โรงเรียนวัดบางทราย ฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... มันเป็นกิจกรรมที่ดีเลย เพราะทางเทศบาลเองก็มีแนวคิดส่งเสริมเรื่องของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอยู่แล้ว อยากจะจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูต้นไม้ในชุมชนด้วย และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มองแล้วจะได้ประโยชน์มากด้วยเช่นกัน

(ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขฯ, เทศบาลตำบลบ้านใหม่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2565)

... ในเมื่อก่อน ตำบลวังน้ำคู้ มีต้นไม้เยอะมาก ชุมชนไม่ได้ขยายใหญ่เหมือนปัจจุบัน ความเจริญก็ยังค่อยเข้ามา แต่เมื่อทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปกลับทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม กิจกรรมนี้มันก็จะช่วยทำให้นักเรียนได้รู้จักคุณค่าของสิ่งแวดล้อมดีนะ

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2565)

ภาพ 20 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้

ภาพ 21 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้

โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้องและนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ดังนี้

1. หลักการสำคัญที่นำไปสู่การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

1.1 การสร้างองค์ความรู้ทางลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ จากประสบการณ์การเรียนรู้ การได้ลงมือปฏิบัติ การลงพื้นที่ศึกษา และได้สัมผัสกับบรรยากาศในสถานที่จริง ผ่านเรียนรู้จากตัวบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างแท้จริง รวมถึงการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้จริง จนเกิดองค์ความรู้

เกี่ยวกับชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น และร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนตนเองได้

1.2 การศึกษาเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ นั้น ผู้เรียนจะลงพื้นที่ ศึกษา ค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริงของชุมชนวังน้ำคู้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการให้เหตุผล ซึ่งผู้เรียนจะได้สัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ของชุมชน เป็นหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนทราบเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนวังน้ำคู้ได้อย่างถูกต้อง หรือมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการค้นหาคำตอบของคำถามที่นำมาอธิบายได้อย่างมีเหตุผลผ่านกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

2. แนวทางและการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ เริ่มต้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ผ่านการ ถ่ายทอด บอกเล่า โดยชาวบ้าน หรือผู้รู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนนั้นทำให้ได้รับประสบการณ์ผ่านการสัมภาษณ์และสอบถาม โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของท้องถิ่นที่เป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ โดยการจัดกิจกรรมเป็นการเน้นกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ผู้เรียนจะเป็นผู้ตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

ทั้งนี้การออกกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความสามารถบุคลิกภาพ สติปัญญา ความถนัด ความสนใจและความสมบูรณ์ของร่างกายที่แตกต่างกันของผู้เรียน รวมถึงต้องสอดคล้องกับตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่หลักสูตรแกนกลางการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย เพื่อให้เกิดความ

เหมาะสมกับผู้เรียน ถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะนำมาเป็น แนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จากกระบวนการดังกล่าว นำไปสู่การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้กิจกรรม “ขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน

โดยกิจกรรมการเรียนรู้ ออกเป็นทั้งหมด 6 กิจกรรมการเรียนรู้ คือ

กิจกรรมที่ 1 สสำรวจชุมชนวังน้ำคู้

กิจกรรมที่ 2 เตรียมตัวผจญภัย

กิจกรรมที่ 3 ผจญภัยในชุมชน(1)

กิจกรรมที่ 4 สิ่งประดิษฐ์กู้โลก

กิจกรรมที่ 5 ผจญภัยในชุมชน(2)

กิจกรรมที่ 6 หนูน้อยรักษถิ่น

โดยผู้เรียนทุกคนจะได้รับสมุดคู่มือในการทำกิจกรรม ซึ่งภายในสมุดคู่มือการทำกิจกรรมนั้น จะประกอบด้วย คำชี้แจงในการทำกิจกรรม และกิจกรรมถาม-ตอบ โดยผู้เรียนจะต้องแบ่งกลุ่มและร่วมกันกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ บันทึกข้อมูล ความรู้ หรือคำตอบจากการร่วมกันอภิปรายกิจกรรมลงในสมุดคู่มือการทำกิจกรรม ตามระยะเวลาที่กำหนด หลังจากแต่ละกลุ่มของผู้เรียนตอบคำถามครบถ้วนและถูกต้อง ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปกิจกรรมเหล่านั้นอีกครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนได้องค์ความรู้เพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ละเอียดและชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ นั้น จะเป็นการเปิดโลกทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนที่จะเรียนรู้ได้อย่างอิสระและมีความสุขในสถานที่จริง โดยไม่ได้จำกัดการเรียนรู้อยู่ภายในห้องเรียนสี่เหลี่ยม หรือการสร้างความคิดและความเคร่งครัดในการเรียน

ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเป็นสมุดคู่มือกิจกรรม “ขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ดังนี้

ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก เป็นชุดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ รายวิชา สังศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จุ เกษกาญจน์) เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้มีความรู้ ความคิด ผ่านการทำกิจกรรมเสริมศักยภาพโดยใช้การรู้เรื่องภูมิศาสตร์(Geo-literacy) ได้แก่ ความสามารถทางภูมิศาสตร์ ทักษะทางภูมิศาสตร์ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์

คำชี้แจงสำหรับนักเรียน

การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก ใช้เวลา 6 ชั่วโมง
2. แบ่งกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน
3. อ่านคำชี้แจงแต่ละกิจกรรมอย่างละเอียด เพื่อให้เกิดความเข้าใจก่อนการทำกิจกรรมการเรียนรู้
4. ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้
5. ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้เสร็จเรียบร้อยแล้วให้ตรวจสอบ

คำตอบ ก่อนนำเสนอผู้สอน

กิจกรรมที่ 1 สํารวจชุมชนวังน้ำคู้

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน โดยเป็นการเรียนรู้ชุมชนวังน้ำคู้ ผ่านสถานที่สำคัญต่างๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ที่ตนเองรู้จัก ผ่านแอปพลิเคชัน Google Earth ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

สาระการเรียนรู้

- สถานที่สำคัญของชุมชนวังน้ำคู้
- ลักษณะทั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

รู้จักลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ผ่านสถานที่สำคัญที่ตนเองรู้จัก ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้สอนตั้งคำถามชวนคิด “ลักษณะของแผนผังแต่ละกลุ่มเป็นอย่างไร”
2. ให้ผู้เรียนช่วยกันวาดรูปสถานที่ที่ตนเองเลือก พร้อมอธิบายว่า “สถานที่ชื่ออะไร ตั้งอยู่บริเวณไหน มีความสำคัญอย่างไรต่อชุมชนวังน้ำคู้” พร้อมออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน
3. ผู้สอนอธิบายถึงความหมายลักษณะทางกายภาพทั่วไป, ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม
4. ผู้เรียนระดมความคิดภายในกลุ่มค้นหาคำตอบเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ, ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ โดยใช้ข้อมูลสถานที่สำคัญของชุมชน ที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ

5. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้ชุมชนวังน้ำคู้ ผ่าน Google Earth ว่าชุมชนวังน้ำคู้ “ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะเศรษฐกิจ ลักษณะสังคมอย่างไร” พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลลงในสมุดคู่มือการทำกิจกรรม

ภาพ 22 สมุดคู่มือกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 2 เตรียมตัวผจญภัย

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องของแผนที่แบบเบื้องต้น และเตรียมความพร้อมก่อนสำรวจชุมชน และเก็บข้อมูลในชุมชนวังน้ำคู้

สาระการเรียนรู้

- สำรวจชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

เรียนรู้ลักษณะทั่วไปชุมชนวังน้ำคู้ผ่านการสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ได้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้สอนกล่าวถึง “ความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้” จากนั้นให้ผู้เรียนจับฉลากเลือกภาพต้นแบบของจิ๊กซอว์แผนผังสถานที่ต่าง ๆ และผู้เรียนแต่ละกลุ่มค้นหาชิ้นส่วนของจิ๊กซอว์และช่วยกันต่อจิ๊กซอว์ ให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด
2. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสังเกตแผนผังที่ตนเองได้ ว่ามี “ลักษณะของแผนผังชุมชนเป็นอย่างไร” ผู้สอนอธิบายความหมายของแผนผังชุมชน และลักษณะความแตกต่างของแผนผังทั้ง 4 กลุ่ม

3. ผู้สอนแจกป้ายองค์ประกอบของแผนผัง เพื่อผู้เรียนระดมความคิด ช่วยกันวางแผนป้ายต่าง ๆ ให้ถูกต้อง
4. ผู้สอนดูความถูกต้องของแต่ละกลุ่ม หากมีกลุ่มใดเรียงผิดผู้สอนจะไขความหมายของแผนผังป้ายองค์ประกอบของแผนผัง เพื่อให้ผู้เรียนแก้ไขใหม่ให้ถูกต้อง
5. ผู้สอนสอบถามความเข้าใจของผู้เรียนโดยการตั้งคำถาม “ทำไมถึงในแผนผังต่าง ๆ จึงต้องมีองค์ประกอบของแผนผัง ประกอบอยู่ด้วย” โดยให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น
6. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้ว่า “ความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญของแผนผังเป็นอย่างไร” พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลลงในสมุดคู่มือการทำกิจกรรม

ภาพ 23 สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยอยู่โลก

กิจกรรมที่ 3 ผจญภัยในชุมชน (1)

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเดินทางไกลสำรวจ และศึกษาลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชนวังน้ำคู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

สาระการเรียนรู้

- สำรวจชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

ผู้เรียนได้เรียนรู้ลักษณะทั่วไปชุมชนวังน้ำคู้ผ่านการสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ได้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้สอนเปิดวิดีโอ เกี่ยวกับการเดินทางโดยใช้แผนที่ พร้อมตั้งคำถามกระตุ้นการคิดของผู้เรียน จากนั้นให้ผู้เรียนช่วยกันเตรียมความพร้อมของตนเองและอุปกรณ์สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ต้องใช้ในการเดินทางไกล เช่น สมุดบันทึก, ดินสอ, ยางลบ
2. ผู้สอนตั้งกฎและกติการ่วมกับผู้เรียน สำหรับใช้เป็นข้อตกลงในการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้สอนระบุขอบเขตของการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน
3. ผู้สอนและผู้เรียนเดินทางไกลสำรวจชุมชนวังน้ำคู้
4. ผู้เรียนจดบันทึกข้อมูลสถานที่ต่าง ๆ ลงในสมุดที่เตรียมไว้ ในระหว่างเดินทางไกลสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ ผู้สอนอาจจะตั้งคำถามกระตุ้นความคิดของผู้เรียนให้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นต่างๆ
5. ผู้เรียนนำข้อมูลจากการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ มาสร้างเป็นแผนผังชุมชนอย่างง่าย ๆ
6. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้จากการเดินทางไกลสำรวจชุมชนว่า “พบเห็นอะไรบ้าง มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง มีความรู้สึก หรือความรู้ อะไรที่ได้รับจากการทำกิจกรรมครั้งนี้”

ภาพ 24 สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยอยู่ไกล

กิจกรรมที่ 4 สิ่งประดิษฐ์ภูมิโลก

เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะนำข้อมูลจากการสำรวจสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชนวังน้ำคู้ นำมาสร้างแผนผังชุมชนวังน้ำคู้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

สาระการเรียนรู้

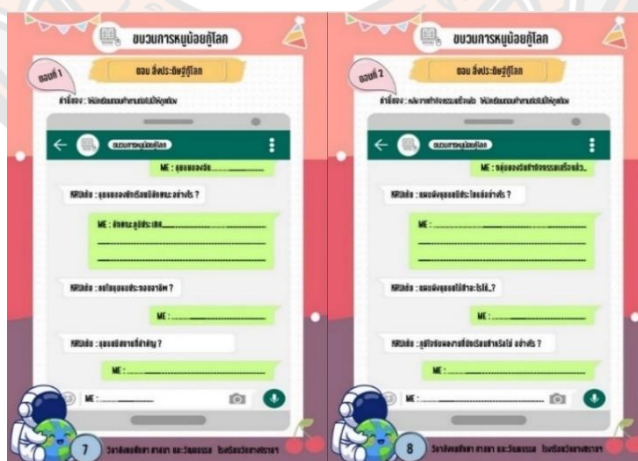
- สร้างแผนผังชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

นำข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการสร้างสรรค์แผนผังชุมชนวงน้ำคู้ได้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้สอนเล่าถึง “สิ่งที่ระหว่างการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวงน้ำคู้ว่ามีอะไรบ้าง”
2. ผู้สอนสุ่มผู้เรียนนำเสนอสิ่งที่พบจากการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวงน้ำคู้ว่ามีอะไรบ้าง และมีลักษณะอย่างไร
3. ผู้สอนตั้งคำถามจากการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวงน้ำคู้ว่า “ลักษณะของพื้นที่ชุมชนวงน้ำคู้ เป็นอย่างไร” “มีสถานที่สำคัญในชุมชนวงน้ำคู้ อะไรบ้าง”
4. ผู้สอนให้คำจำกัดความของคำว่า “ที่ราบลุ่ม, ที่ราบ, ที่ราบสูง, เทือกเขาสูง, ที่ราบชายฝั่งทะเล” ผู้เรียนตอบคำถามที่ตั้งไว้ได้
5. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการเดินทางไกลสำรวจชุมชนวงน้ำคู้ มาวางแผนการสร้างนวัตกรรมแผนผังชุมชนวงน้ำคู้
6. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสร้างเป็นนวัตกรรมแผนผังชุมชนวงน้ำคู้ โดยใช้วัสดุเหลือใช้ที่หาได้ในท้องถิ่นของตนเป็นหลัก
7. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้จากการร่วมกันทำกิจกรรมว่า “นักเรียนคิดว่าแผนที่มีประโยชน์อย่างไร” “จากการทำกิจกรรมนักเรียนได้ประโยชน์อะไรบ้าง”

ภาพ 25 สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยทั่วโลก

กิจกรรมที่ 5 ผลงุภยในชุมชน (2)

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้อดีตและปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้ที่ผ่านมา ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

สาระการเรียนรู้

- อดีตของชุมชนวังน้ำคู้
- ปัจจุบันของชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

อดีตและปัจจุบันทำให้เป็นถึงความเป็นเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้ที่ผ่านมา ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้เรียนดูภาพอดีตและปัจจุบันของเมืองสำคัญต่าง ๆ ผู้สอนตั้งคำถามว่า “นักเรียนเห็นอะไรจากภาพเหล่านี้บ้าง” ผู้สอนถามต่อว่า “นักเรียนคิดว่ามีสิ่งใดบ้างที่เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน”
2. ผู้สอนตั้งคำถามว่า “ในอดีตและปัจจุบันของชุมชนวังน้ำคู้ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และมีลักษณะอย่างไร”
3. ผู้สอนและผู้เรียนออกสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ พร้อมจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ปรากฏในชุมชนวังน้ำคู้
4. ระดมความคิดจากสมาชิกกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากการออกสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ โดยการเขียนออกมาเป็นแผนผังความคิดอย่างง่าย ๆ
5. ผู้เรียนนำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียน โดยผู้สอนสอบถามผู้เรียนแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับ “ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่พบเจอ เพื่อให้ผู้เรียนเริ่มตั้งคำถามหาปัญหาทางสิ่งแวดล้อม”
6. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้ชุมชนวังน้ำคู้ ว่าชุมชนวังน้ำคู้ “ในอดีตและปัจจุบันของชุมชนวังน้ำคู้ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และมีลักษณะอย่างไร” พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลลงในสมุดคู่มือการทำกิจกรรม

ภาพ 26 สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยรักโลก

กิจกรรมที่ 6 หนูน้อยรักถิ่น

เป็นกิจกรรมที่ชี้ให้ผู้เรียนเห็นเมื่อความเป็นเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนวังน้ำคู้ การจัดการสิ่งแวดล้อมถึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องสร้างจิตสำนึกให้กับผู้เรียน ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

สาระการเรียนรู้

- การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ได้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อชุมชนของตนได้

ขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ผู้เรียนชม VDO เรื่อง 3 วินาที
2. ผู้สอนตั้งคำถามว่า “นักเรียนเห็นปัญหาอะไรบ้าง และสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากใคร...”
3. ผู้สอนอธิบายถึงลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนโลก โดยใช้ “ชุดภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อม” ในการสร้างความเข้าใจ
4. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มระดมความคิดของตนเอง โดยใช้ความรู้ ข้อมูล จากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนวังน้ำคู้ ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนวังน้ำคู้
5. เมื่อผู้เรียนกำหนดปัญหาได้แล้ว ให้ผู้เรียนรวบรวมข้อมูล สืบค้น หาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหานั้น ๆ กับชุมชนของตนเอง นำไปสู่การคิดหาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมใน

ชุมชนวงน้ำคู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนสรุปข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการค้นหาเป็น สื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือ แผ่นพับ

6. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนการเรียนรู้ชุมชนวงน้ำคู้ ว่าชุมชนวงน้ำคู้ “ในชุมชนวงน้ำคู้มีปัญหาสิ่งแวดล้อมใดบ้าง และในฐานะที่เราอยู่ในชุมชนเราจะมีแนวทางจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวงน้ำคู้ได้อย่างไร” พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลลงในสมุดคู่มือการทำกิจกรรม

ภาพ 27 สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงถึงการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวงน้ำคู้ สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผู้เรียนในวัยนี้ควรเปิดโอกาสทางการเรียนรู้โดยให้ความสำคัญการจัดการกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการแสดงออกทางความคิด การให้เหตุผล ลดแรงกดดันในชั้นเรียน เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ค่อนข้างสั้นและจำกัด รวมถึงการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องสอดคล้องกับตัวชี้วัดและตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตรของแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ด้วย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ผลการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวงน้ำคู้

ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ตามลำดับ ดังนี้

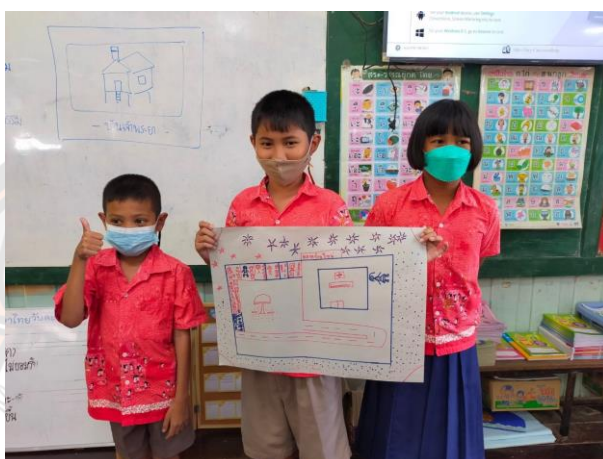
1. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ผู้เรียนจะมีการแบ่งกลุ่ม และต้องกำหนดหน้าที่ของแต่ละคนให้ชัดเจน เพื่อถ่ายทอดสื่อสารและดูแลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากผู้เรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นเด็กเล็กทำให้อาจจะซุกซนหรือก่อความวุ่นวายได้ และผู้สอนอาจจะดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงกำหนดหน้าที่เพื่อให้รู้จักบทบาทหน้าที่ เช่น หัวหน้ากลุ่ม ควบคุมดูแลสมาชิกภายในกลุ่ม จากนั้นจะเป็นการนั่งฟังคำชี้แจงจากผู้สอน และแจกสมุดคู่มือการทำกิจกรรม รวมถึงอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนทุกคน โดยการทำกิจกรรมการเรียนรู้จะเริ่มต้นจากเรื่องง่าย ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียน สามารถอาศัยความรู้ หรือประสบการณ์ที่มีอยู่ในการทำกิจกรรมเหล่านั้นได้ ไปจนถึงเรื่องที่อยู่ไกลตัวอาจจะมี ความซับซ้อนมากขึ้น อาศัยการคิดวิเคราะห์ตั้งแต่การตั้งคำถามทางภูมิศาสตร์ให้สอดคล้องกับเรื่อง และสามารถหาข้อมูล คำตอบ และเหตุผลมาตอบคำถามที่ตนเองตั้งไว้ได้

โดยจากกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ออกเป็นทั้งหมด 6 กิจกรรมการเรียนรู้ จะพบว่า

กิจกรรมที่ 1 สืบหาชุมชนวังน้ำคู้ ครั้งแรกของการทำกิจกรรมนั้น กลับพบปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นจากทั้งผู้สอนและผู้เรียน เช่น ความไม่พร้อมของอุปกรณ์ ขั้นตอนการทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การสื่อสารของผู้สอน ฯลฯ โดยมองว่าการทำกิจกรรมรอบแรกนี้ มีความยากของตัวกิจกรรมโดยความไม่พร้อมของสื่อและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งในการทำกิจกรรมครั้งนี้จะเป็นการใช้แผนที่จากแอปพลิเคชัน Google Earth มาใช้การเลือกสถานที่ผู้เรียนแต่ละกลุ่มรู้จัก เมื่อการทำกิจกรรมกลับพบว่า แผนที่ไม่มีครอบคลุมพื้นที่ทั้งชุมชน ผู้เรียนจึงเลือกสถานที่เดียวกัน ทำให้ไม่เกิดความหลากหลาย และไม่ได้ทำให้เป็นที่น่าสนใจ รวมถึงการเลือกใช้คำพูด การอธิบาย ที่มีความยากต่อการทำความเข้าใจได้ในระยะเวลาสั้น ๆ และเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งปัญหาเหล่านั้นทำให้ผู้สอนต้องกลับมาคิดทบทวน และปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมเนื้อหา พื้นฐานความรู้ของผู้เรียน และระยะเวลามากขึ้น เน้นการอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น โดยการเริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียน ไปจนถึงสิ่งที่อยู่ไกลตัวของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น โดยผลการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และรูปแบบการสื่อสาร ทำให้พบว่า ผู้เรียนสามารถแนะนำสถานที่ที่แตกต่างจากครั้งแรก ส่งผลให้ผลงานของผู้เรียนมีความหลากหลายมากขึ้น ผู้เรียนสามารถให้เหตุผลว่าทำไมถึงเลือกสถานที่เหล่านี้

มาแนะนำให้ผู้สอนและเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนได้รู้จัก ซึ่งในระหว่างการทำกิจกรรมผู้สอนเห็นถึงความตั้งใจ ความสนใจ ความสามัคคี และการใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนถึงแม้ว่าบางคนจะมีการสอบถามและต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมอยู่บ่อยครั้งแต่สามารถทำผลงานออกมาได้อย่างสมบูรณ์ตามที่ระยะเวลาที่กำหนดได้ และนำไปสู่การหาคำตอบที่ว่า ชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมอย่างไรได้ต่อไป

ภาพ 28 กิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้

กิจกรรมที่ 2 เตรียมตัวผจญภัย เป็นกิจกรรมที่ผสมผสานเกมเพื่อให้เกิดการแข่งขัน ตื่นเต้นเร้าใจสำหรับผู้เรียน โดยเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องของแผนผังแบบเบื้องต้น และเตรียมความพร้อมก่อนสำรวจชุมชน และเก็บข้อมูลในชุมชนวังน้ำคู้ ในการทำกิจกรรมของผู้เรียนผู้สอนเห็นถึงการแข่งขันที่ผู้เรียนจะต้องหาชิ้นส่วนจิ๊กซอว์ทั้ง 8 ชิ้น ให้ทันภายในระยะเวลา 5 นาที ซึ่งผู้เรียนแต่ละกลุ่มสามารถช่วยเหลือกันและมีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างเป็นทีมอย่างดี ทำให้สามารถต่อจิ๊กซอว์เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งในการทำกิจกรรมนี้เนื่องจากระยะเวลาสั้น และต้องอาศัยทักษะการสังเกตในการต่อจิ๊กซอว์ที่มีความซับซ้อนของรายละเอียด ผู้เรียนจึงมักจะเรียงผิดตำแหน่งและความต้องการเอาชนะทีมคู่แข่งจึงมักจะผิดพลาดอยู่เสมอ ผู้สอนต้องกำชับและให้คำแนะนำในแต่ละกลุ่มตลอดเวลาของการทำกิจกรรม ต่อจากนั้นผู้สอนจะแจกแผ่นป้ายองค์ประกอบของแผนผังให้แต่ละกลุ่ม โดยจะมีการอธิบายความหมายของแต่ละแผ่นป้ายก่อนให้ลงมือวางแผ่นป้ายให้ถูกต้องตามจุดต่าง ๆ ของแผนผังที่ตนเองต่อเสร็จในกิจกรรมแรก ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียงได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เกิดจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของผู้เรียน ทำให้ผลงานต่าง ๆ ออกมาได้อย่างสมบูรณ์แบบมากที่สุด

ภาพ 29 กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย

กิจกรรมที่ 3 ผจญภัยในชุมชน(1) เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการตั้งคำถาม จากการสำรวจ และสังเกตสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวของผู้เรียน โดยจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกฎและกติกา เพื่อใช้ในการออกสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เนื่องจากเป็นผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการออกกฎและกติกา เพื่อใช้ในการออกเดินทางสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ ดังนั้นเมื่อผู้เรียนคิดและร่วมกันออกกฎและกติกาแล้ว จะได้ทั้งหมด 7 ข้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามเพื่อจะได้ทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจและราบรื่น โดยการทำกิจกรรมผู้สอนและผู้เรียนออกเดินทางสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้สอนจะแจกแผนผังชุมชนแบบโครงร่าง เพื่อให้สะดวกต่อการเก็บข้อมูลของผู้เรียน ที่จะต้องมีการวาดภาพสถานที่ อาคารต่าง ๆ แปลงผังหรือสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นระหว่างสำรวจชุมชน โดยระหว่างทางนอกจากจะเป็นการทำงานของนักเรียนที่จะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว ผู้สอนจะคอยตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็น เพื่อให้ผู้เรียนช่วยกันหาคำตอบมาตอบในสิ่งที่ผู้สอนถาม รวมถึงการนำมาบูรณาการรวมกับศาสตร์อื่น เช่น วิชาภาษาไทย ที่จะฝึกให้ผู้เรียนเขียนคำศัพท์เป็นชื่อสถานที่ หรือสังเกตป้ายกำกับสถานที่ว่ามีจุดผิดพลาดตรงไหนหรือไม่ อย่างไร หรือวิชาคณิตศาสตร์ ที่จะให้ผู้เรียนวาดรูปทรงเรขาคณิต เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งต่าง ๆ ในแผนผังชุมชน เป็นต้น ซึ่งจากการทำกิจกรรมผู้เรียนแสดงออกมาให้เห็นว่ารู้สึกสนุกสนาน พยายามแนะนำสิ่งต่าง ๆ ให้ทั้งเพื่อน ๆ และผู้สอนฟังอยู่เสมอ ซึ่งก็เป็นการเปิดโลกทัศน์ของทั้งตัวผู้เรียนที่ได้ความรู้ทางวิชาการจากผู้สอน และตัวผู้สอนที่ได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้เรียนด้วยเช่นกัน

ภาพ 30 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1)

ภาพ 31 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1)

กิจกรรมที่ 4 สิ่งประดิษฐ์ภูมิคุ้มกัน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะนำข้อมูลจากการสำรวจสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชนวังน้ำคู้ นำมาสร้างแผนผังชุมชนวังน้ำคู้ ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ซึ่งในตอนแรกกิจกรรมถูกกำหนดไว้ให้เป็นการสร้างแผนผังชุมชนจากเศษวัสดุเหลือใช้ หรือเศษกระดาษเหลือใช้ แต่เนื่องด้วยระยะเวลาจำกัด และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ภายในโรงเรียน จึงทำให้เป็นมาเป็นการใช้ดินน้ำมันใช้การสร้างแผนผังชุมชนแทน โดยจากการทำกิจกรรมผู้เรียนจะรู้สึกสนุกสนาน ได้ออกความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองปั้นอย่างเต็มที่ พยายาม

สร้างสรรค์ผลงานแผนผังชุมชนออกมาโดยการใส่รายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น ต้นไม้ เหน็ด ปลา ฯลฯ ซึ่งในแต่ละคนจะมีไอเดียแตกต่างกันตามจินตนาการของตนเอง ทำให้ผลงานมีความหลากหลายผ่านมุมมองศิลปะของผู้เรียนมากขึ้น

ภาพ 32 กิจกรรมสิ่งประดิษฐ์โลก

กิจกรรมที่ 5 ผลิตภายในชุมชน(2) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้อดีตและปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงความเป็นเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้ที่ผ่านมา ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) โดยหลังจากการออกผลผลิตในชุมชน รอบที่ 1 และนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาสร้างเป็นแผนผังชุมชนแล้วนั้น กิจกรรมนี้จะเป็นการออกสำรวจชุมชนอีก 1 รอบ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยผู้เรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเมืองสำคัญในแต่ละประเทศ ที่ผู้เรียนสามารถมองภาพการเปลี่ยนแปลงของเมืองเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจต่าง ๆ ได้มากขึ้น และสามารถนำมาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ผู้สอนอาจจะตั้งจุดประเด็นสำคัญอย่างบาง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดแนวความคิดในการตั้งคำถามและสามารถตั้งคำถามจากสิ่งที่ตนเองสังเกตเห็นระหว่างสำรวจชุมชนในรอบที่ 2 ผู้เรียนสามารถมองภาพการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อต้องเขียนแผนผังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ โดยอาศัยการระดมความคิดและการใช้คำถามนำของผู้สอนจนสามารถวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ออกมาได้ ผ่านการใช้เหตุผลกับผู้สอน ถึงแม้ว่าจะต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมอยู่บ้างแต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเองได้ จากการสังเกตผู้เรียนจะช่วยเหลือกัน และการทำงานเป็นขั้นตอนตามความสามารถของผู้เรียนที่แตกต่างกัน แต่ก็ยัง

พบปัญหา คือ ผู้เรียนรู้จัก อธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองคิดได้ แต่อาจจะเขียนออกมาเป็นคำศัพท์ไม่ถูกต้อง ซึ่งผู้สอนเองก็ต้องคอยแนะนำหรือให้การช่วยอยู่เสมอ

ภาพ 33 กิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2)

กิจกรรมที่ 6 หนูน้อยรักถิ่น เป็นกิจกรรมที่ชี้ให้ผู้เรียนเห็นเมื่อความเป็นเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังน้ำคู้ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนวังน้ำคู้ การจัดการสิ่งแวดล้อมถึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องสร้างจิตสำนึกให้กับผู้เรียน ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตและปัจจุบันแล้วนั้น ผู้เรียนจะต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมารวมด้วยช่วยกันสังเคราะห์เป็นประเด็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อม เพื่อหาสาเหตุและแนวการจัดการสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นให้ได้ ซึ่งผู้เรียนได้เลือก ปัญหามลพิษทางอากาศ โดยให้เหตุผลว่า เป็นปัญหาหลักที่ผู้เรียนและคนในชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ทั้งยังส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสัตว์ในชุมชนของตนเอง รวมถึงเป็นปัญหาที่นำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย ซึ่งแนวทางการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศนั้น ผู้เรียนเสนอว่า ต้องงดการเผาขยะ เผาวัชพืช หรือต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีที่ดีกว่าการจุดไฟเผาออกมาให้มันเหมาะสมมากกว่าเดิม เพราะจะเป็นการลดโลกร้อนด้วยเช่นกัน ซึ่งการระบุปัญหาของผู้เรียนนั้น ผู้สอนได้เสริมเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหารถยนต์ทางธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นทั้งจากฝีมือของมนุษย์และธรรมชาติ และสร้างความตระหนักต่อสิ่งที่มนุษย์ต้องเห็นคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ให้มนุษย์ได้ดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยและปกติสุข

ภาพ 34 กิจกรรมหนูน้อยรักษ์ถิ่น

2. ด้านผู้เรียน

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการใช้เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) จังหวัดพิษณุโลก การจัดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเป็นเวลา 6 ชั่วโมง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมของระยะเวลาต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้มากที่สุด

ผลการวิจัยการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ กับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ นั้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ที่เน้นกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo- literacy) ได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือการเรียนรู้นอกสถานที่ ที่ผู้เรียนจะได้ประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ และยังกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความสุขสนุกสนาน กระตือรือร้น ตื่นเต้น การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเปรียบเสมือนการเรียนรู้ปนเล่น ในกิจกรรมเสริมกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... หนูชอบกิจกรรมเหล่านี้มากเลย มันทำให้หนูเข้าใจอะไรมากขึ้น
(นักเรียน 1, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ผมอยากขอการสำรวจชุมชน มันทำให้ผมสนุกมากเลย
(นักเรียน 2, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... มันดีมากๆครับครู อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้อีกจัง
(นักเรียน 3, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 35 กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย

จากการสังเกตผู้เรียนตลอดการทำกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ทำให้พบเห็นความแตกต่างกัน ระหว่างการทำกิจกรรมในชั้นเรียน โดยผู้วิจัยพบว่า จากพื้นฐานของวิชาสังคมนั้น เป็นวิชาที่เน้น เนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ มากจนบางครั้งส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีอาการเบื่อหน่าย ไม่สนใจ ง่วงนอน หรือไม่ให้ความร่วมมือต่อการจัดการเรียนรู้ และมักจะพูดว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ยาก เมื่อใช้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ กับ ผู้เรียนส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนเกิดอิสระทางการเรียนรู้ ที่ อยู่ภายใต้กรอบการศึกษาในห้องเรียน ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมแบบไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้เกิดความผ่อนคลาย ทางการเรียนรู้ เกิดรอยยิ้มเสียงหัวเราะ และเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้แต่ละครั้ง

เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นตั้งแต่เรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียงไปสู่เรื่องยาก ๆ ซับซ้อนและไกลตัวของผู้เรียน โดยการใช้ข้อมูล ประสบการณ์จากสิ่งที่คุณเรียนสัมผัสหรือพบเห็นในชุมชนของตนเอง เป็นฐานในการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงเกิดความรู้สึกหรือรันทกับการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น พยายามนำเสนอข้อมูลใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนกันเพื่อน ๆ เสมอ ทำให้ได้องค์ความรู้ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องดีที่ทำให้ผู้สอนมองเห็นศักยภาพต่าง ๆ ของผู้เรียนชัดเจนมากยิ่งขึ้น

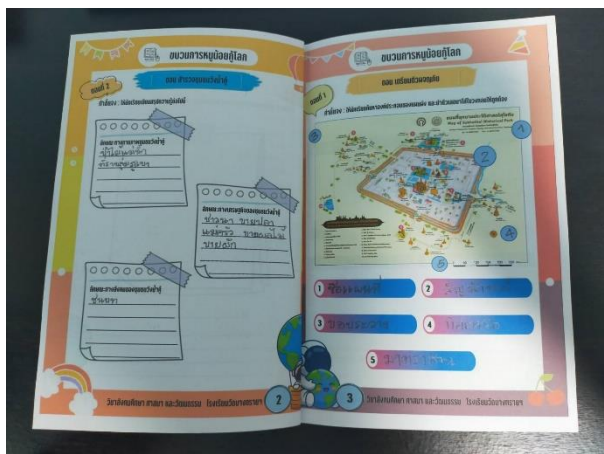
จากการสังเกตจะเห็นได้ว่า ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ผู้เรียนอาจจะไม่ค่อยเข้าใจขั้นตอนในการทำกิจกรรมที่มีความซับซ้อน และแตกต่างจากที่เคยปฏิบัติไป ทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น หรือยังไม่มั่นใจกับสิ่งที่ตนเองค้นพบ หรือค้นคว้าในเชิงวิชาการ ที่สามารถระบุเป็นเหตุผลได้อย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งเมื่อได้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการปรับทัศนคติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการแสดงออกทางความคิดและมั่นใจในสิ่งที่ตนเองต้องการนำเสนอให้ทั้งผู้สอนและเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนได้ฟัง ต้องมีการแนะนำให้ผู้เรียนมั่นใจและให้กำลังใจอยู่ตลอดเวลา จนผู้เรียนสามารถแสดงออกทางความคิดต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมถึงเริ่มรู้สึกสนุกสนานต่อการทำกิจกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สอนเห็นพัฒนาการของผู้เรียนที่ตรงกับสิ่งที่ผู้สอนตั้งเป้าหมายไว้ เช่น ความกล้าแสดงออก มีความกล้านำเสนอประเด็นใหม่ มีความกล้าที่จะนำสิ่งที่ตนเองรู้จักนำเสนอให้ผู้สอนและเพื่อน ๆ ได้รับฟัง หรือแม้กระทั่งการนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ ผู้เรียนก็สามารถทำได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อสังเกตเห็นผลการทำกิจกรรมผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้เรียนสามารถสะท้อนสิ่งที่ตนเองพบเห็น ผ่านการแสดงความคิดเห็น และนำไปคิดหาเหตุผล และแนวทางแก้ไขปัญหา ผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคงทนและถาวรของความรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับผู้เรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้

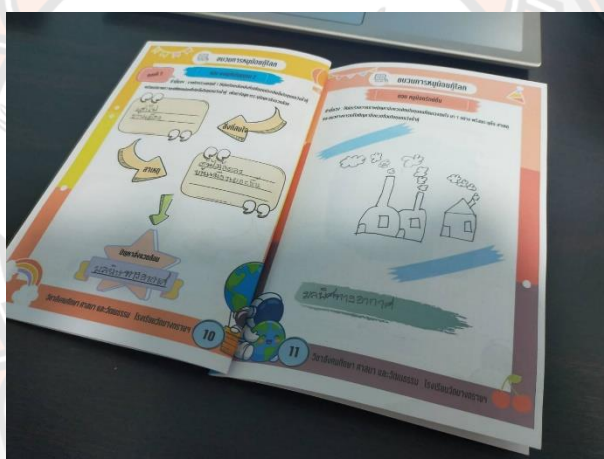
ภาพ 36 ผลงานนักเรียนจากกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์ทั่วโลก

ภาพ 37 ผลงานนักเรียนจากกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์ทั่วโลก

ภาพ 38 ผลงานของนักเรียนจากคู่มือชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก

ภาพ 39 ผลงานของนักเรียนจากชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก

2. ด้านผู้สอน

ผลการวิจัยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการสังเกตผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนถือว่ามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยเทคนิคและวิธีการการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้สร้างสรรค์ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ตามช่วงวัยของผู้เรียน ทั้งนี้ผู้ยังต้องมีทัศนคติที่ดี มีจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และความสามารถต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ อีกประการที่สำคัญ ผู้สอนจะต้องคำนึงเป็นอันดับแรกคือ ความสนใจ ความสามารถ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล ที่จะมีความ

แตกต่างกันในเรื่องพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ รวมถึงความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้น จะเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและแก้ไขปัญหาได้

ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้4 ภายใต้ชุดกิจกรรม “ขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ผู้สอนทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวก และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดการทำกิจกรรม ผลลัพธ์กับตัวผู้เรียนจะได้จากการการทำกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นสรุปผลกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีการบูรณาการให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ด้วย ทั้ง วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปะ ซึ่งส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างรอบด้าน และสามารถสรุปองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ผู้เรียนชื่นชอบหรือไม่ชอบได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของรายวิชาสังคมศึกษาได้

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... กิจกรรมที่ครูให้ลงมือปฏิบัติ ทำให้ผมได้ความรู้ และมีความสุขมาก

(นักเรียน 4, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... มันแตกต่างจากการเรียนสังคมที่เคยเรียนมาก่อน มันทั้งสนุก และสบาย

(นักเรียน 5, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 40 ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันทำกิจกรรมหนูน้อยรักถิ่น

ภาพ 41 ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก

3. ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้

เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าต่อการจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับกับผู้สอนและผู้เรียน กล่าวคือ สื่อ เป็นตัวการสำคัญที่ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างความน่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้การบรรยายเป็นหลัก โดยสามารถแบ่งเบาภาระของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เรียนรู้ต่าง ๆ ได้ เพื่อช่วยให้ผู้สอนสามารถคิดค้นเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สื่อมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน ให้สามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้นพร้อมทั้งเกิดองค์ความรู้ที่หล่อหลอมมาจากความคิดรวบยอดได้อย่างถูกต้องผ่านกระบวนการจกกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นการกระตุ้นความสนใจต่อการเรียนที่ผู้เรียนแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันได้ดี

ผลการวิจัย การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการสังเกตพบว่า มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ที่มีการปรับใช้กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เข้ามาเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดความองค์ความรู้ของผู้เรียน จากการตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบของคำถามที่นำมาอธิบายได้อย่างมีเหตุผลโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้เป็นฐานขององค์ความรู้ รวมถึงบรรยากาศที่แตกต่างจากห้องเรียนที่มี

ความเหมาะสมต่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกต่อการแสวงหาความรู้ ของผู้เรียน โดยมีผู้สอน เป็นที่ปรึกษาและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีศักยภาพโดยสามารถ บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น สามารถส่งเสริมการทำงานกันระหว่างผู้เรียนในชั้นเรียนได้อย่าง เหมาะสม ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงอย่างอิสระ ได้สัมผัสกับบรรยากาศที่ แตกต่างจากห้องเรียน และเกิดความห่วงหาเหวเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ผู้เรียน

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

... ครูรู้ใหม่ว่าที่โรงเรียนเรามีเต่าด้วยนะ ... เดี่ยวหนูพาครูไปดู

(นักเรียน 6, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

... ชอบบรรยากาศแบบนี้มากเลย ไม่ต้องนั่งอยู่แต่ในห้องเรียน

(นักเรียน 7, โรงเรียนวัดบางทรายฯ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2565)

ภาพ 42 ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

ผลการทำกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐาน ชุมชนวังน้ำคู้ ใน “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ทำให้เกิดเป็นการพัฒนากิจกรรมเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ของผู้เรียนภายใต้ WANG NAM KHU Model มีองค์ประกอบ ดังนี้

W = Wh-question เป็นการใช้คำที่แสดงคำถาม หรือสิ่งที่ต้องการให้ผู้ตอบบอกเล่าข้อมูลเรื่องราว ที่ผู้ถามต้องการทราบ เป็นการเปิดกว้างทางความคิดเพื่อให้ผู้เรียนได้แนวทางการตั้งคำถาม หรือการบอกคำตอบที่ไร้ข้อจำกัด โดยเป็นการตั้งโจทย์คำถามอย่างเช่น ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร

A = Attitude เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

N = Envision การอาศัยจินตนาการของผู้เรียนนั้น เป็นการช่วยเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียน ให้มั่นคงและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

G = Geo-literacy กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ เป็นการฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้น และรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดถึงการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ภายใต้การคิดอย่างสร้างสรรค์ และมีวิจารณ์ญาณ

N = Environment การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

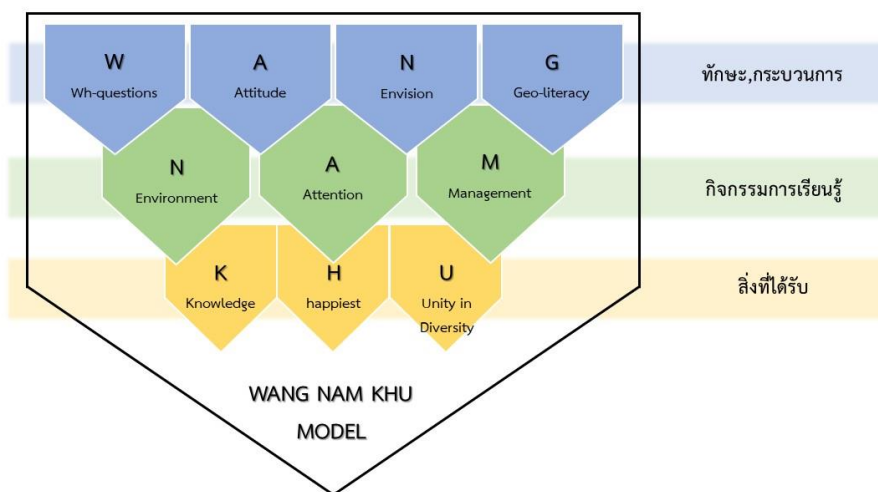
A = Attention การใช้ชุดกิจกรรม ขบวนการทวนย้อนภูโลก เป็นการเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ซึ่งถือเป็นการสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

M = Management การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

K = Knowledge องค์ความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ที่มีการบูรณาการร่วมกับศาสตร์วิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้มองเป็นภาพการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน

H = Happiness การเรียนรู้คู่ความสุข การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ได้กดดัน จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกและมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของตนเอง

U = Unity in Diversity ผู้เรียนเกิดความสามัคคีในความหลากหลาย ซึ่งหากมองย้อนกลับมาภายในห้องเรียน ผู้เรียนแต่ละคนจะมีความรู้ ความสามารถที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้มักจะมีการแบ่งฝ่ายหรือเกิดความแตกแยกได้ ดังนั้นการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นถึงความหลากหลายมาสร้างความสามัคคี จะส่งผลให้ผู้เรียนรักและเห็นคุณค่าต่อความหลากหลายของผู้เรียนในชั้นเรียนได้

ภาพ 43 แนวทางกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ WANG NAM KHU

การจัดการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้แนวคิด WANG NAM KHU MODEL ทำให้พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ส่งผลผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน ผ่านการฝึกผู้เรียนให้เกิดทักษะและกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย พร้อมกับการสร้างความกระตือรือร้นที่ส่งผลให้เกิดความสนุกสนาน ความสุข รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะคู่การเรียนรู้ โดยบทบาทของครูผู้สอนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นต่อการเรียนรู้ โดยผู้สอนนั้นจะเป็นผู้ควบคุม ดูแล และอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เสริมสร้างสิ่งที่บกพร่องให้ผู้เรียนรู้สึกเติมเต็มมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังส่งผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสบายใจ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ตลอดจนการทำให้เกิดความสำเร็จของการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนจากการลงมือปฏิบัติจริง

การจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ต้องเสริมสร้างความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน และเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความสำเร็จบนความหลากหลายและความสุข เพื่อให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับช่วงวัยของผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ดังนั้น WANG NAM KHU MODEL จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพทางการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ต่อผู้เรียนโดยการเน้นผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้คู่กับการพัฒนาทักษะอย่างยั่งยืน ตลอดจน

นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นที่เกี่ยวกับบริบทของชุมชนวังน้ำคู้ภายใต้การเรียนรู้จากชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก ที่จะสร้างองค์ความรู้คู่ความสุขบนความสามัคคีที่หลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัย เรื่อง การจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ (Activities For Enhancing the Competence of Geography on The Topic of Environmental Management on The Community-Based of Wang Nam Khu) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้เป็นฐานในการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน และ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับประโยชน์ของงานวิจัย คือ 1) ครูผู้สอน ได้แนวทางการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ในสถานศึกษาได้ 2) นักเรียน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ ไปเป็นแนวทางในการเสริมศักยภาพการเรียนรู้จากการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ 3) สถานศึกษา สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ 4) ชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก สามารถนำฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม 5) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สามารถนำแนวทางการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ไปใช้ในการนิเทศการศึกษาในเชิงคุณภาพได้ 6) กระทรวงการศึกษา สามารถนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาภูมิศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตของการวิจัยในด้านเนื้อหา คือ 1) ศึกษาพัฒนาการของชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2) การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ในส่วนขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในเขตตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน กลุ่ม

ผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ จำนวน 2 คน กลุ่มบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน และกลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 3 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลมี 6 ฉบับ คือ 1) แนวทางในการบันทึกภาคสนามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes) 2) แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) 3) แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) 4) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 5) แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) 6) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ขบวนการหนูน้อยกู่โลก ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดแบบพรรณนา ซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมสนทนาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ วิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) จากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดหรือบันทึก พรรณนา (Analytical Description) ตรวจสอบคุณภาพและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อให้เกิดความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันโดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันก็ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้วหลังจากนั้นจึงจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทหรือแบ่งไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการศึกษาวิจัย

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่นำมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ และ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนวังน้ำคู้

โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นหลัก

1. การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้

จังหวัดพิษณุโลก มีความสำคัญในฐานะเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนืออาณาจักรอยุธยา และทวีความสำคัญเรื่อยมานับตั้งแต่นั้น ตามพงศาวดารของการทำสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการอ้างถึง การตั้งทัพของพม่าและไทย ณ ตำบลแห่งนี้ อีกทั้งชุมชนวังน้ำคู้แห่งนี้ยังเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เป็นทางผ่านจากอาณาจักรอยุธยาเข้าสู่เมืองพิษณุโลกโดยใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก ซึ่งมักจะทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำ โดยชุมชนวังน้ำคู้เป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำน่านจึงกลายเป็นเมืองท่าที่ขบวนเรือขนส่งต่าง ๆ จะแวะพักก่อนจะเข้าสู่เมืองพิษณุโลก และทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้พัฒนาจนกลายเป็นชุมชนวังน้ำในปัจจุบัน

1.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนวังน้ำคู้

ชุมชนวังน้ำคู้ ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของของอำเภอเมืองพิษณุโลก โดยตั้งห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองพิษณุโลก ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 23.98 ตารางกิโลเมตร และมีแม่น้ำน่านไหลผ่านบริเวณทางด้านทิศตะวันตกของชุมชนวังน้ำคู้ ส่งผลทำให้มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มดินตะกอนน้ำพาของแม่น้ำน่าน เกิดความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ในบริเวณของชุมชนวังน้ำคู้ ยังพบป่าไม้ผลัดใบ และทุ่งหญ้าประเภทต่าง ๆ สอดคล้องลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดพิษณุโลกที่มีมีลักษณะร้อนชื้น จึงทำให้มีอากาศร้อนมากในช่วงฤดูร้อนโดยเฉพาะเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน และมีฝนตกมากในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน

1.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้

ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้ ส่วนใหญ่ยังพึ่งพาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งการทำนา ทำไร่ ทำสวน เนื่องจากของพื้นที่ที่เกิดจากดินตะกอนน้ำพาของแม่น้ำน่าน จึงทำให้พื้นที่บริเวณนี้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อการยังชีพของชาวบ้าน และเมื่อมีการขยายตัวของความเจริญในชุมชนวังน้ำคู้มีมากขึ้นจึงส่งผลต่อวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจของชาวบ้านมากขึ้นเช่นกัน

1.4 ลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้

ชุมชนวังน้ำคู้ ได้พัฒนาขึ้นมาจนมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลทำให้ชาวบ้านจากบริเวณใกล้เคียงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนมากขึ้น โดยชุมชนวังน้ำคู้ยังคงความเป็นชนบท ชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านด้วยการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ รักใคร่ กลมเกลียวสามัคคี และมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อความเจริญของชุมชนเมือง

พิษณุโลกเปลี่ยนแปลงไปส่งผลทำให้ชุมชนวังน้ำคู้เปลี่ยนแปลงตาม เพื่อรองรับการขยายตัวทางสังคม หรือการกลายเป็นเมืองด้วยเช่นกัน

ชุมชนวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมา ที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางเศรษฐกิจโดยมีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน เมื่อได้ศึกษาข้อมูลการรวบรวมบทสัมภาษณ์ เอกสาร และตำราต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า ชุมชนวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี และทวีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนนั้นมักจะเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของประชากรเป็นอย่างมาก เช่น มีแม่น้ำน่านไหลผ่านบริเวณทิศตะวันตกของชุมชน จึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งยังส่งผลต่อพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน โดยในสมัยอยุธยาได้กำหนดให้พื้นที่จังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบันเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ ที่การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม และขนส่งสินค้าจากอยุธยาไปยังเมืองพิษณุโลกต้องอาศัยเส้นทางทางเดินเรือในแม่น้ำน่านเป็นหลัก และมักจะแวะพักตามชุมชนต่าง ๆ เป็นระยะก่อนจะถึงจุดหมายปลายทาง จึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านกลายมาเป็นชุมชนขนาดย่อมๆ มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ รวมทั้งมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตของผู้คนในบริเวณนั้น ชุมชนวังน้ำคู้จึงถูกพัฒนาให้มีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

2.1 สภาพปัจจุบันที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์

จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบัน และปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา จากการสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้รายวิชา สังคมศึกษา ในระดับชั้นประถมศึกษาศึกษา พบว่า

ผู้สอนยังมีการใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ เน้นการบรรยายและท่องจำในห้องเรียนเป็นหลัก ขาดการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทางด้านจัดการเรียนการสอน พบประเด็นปัญหาสำคัญ ดังนี้ 1) เวลาเรียนมีจำกัด (60 นาที ต่อหนึ่งคาบเรียน และ 2 คาบเรียนต่อสัปดาห์) 2) นักเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ วิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) 3) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 4) ครูผู้สอนขาดความเชี่ยวชาญ และปัญหาด้านความพร้อมของครูผู้สอน

2.2 แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์

ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ผู้สอนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และเป็นการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มต้นการเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวและตามความสนใจของผู้เรียน โดยรายวิชาสังคมศึกษานั้นต้องทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง รวมถึงการได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จริงจนได้สัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง

ในประเด็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ แสดงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความหลากหลาย เพราะจะทำให้รายวิชาที่มีเนื้อหาเยอะ และเน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ จะไม่น่าเบื่ออีกต่อไปสำหรับผู้เรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต้องสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงวัยของผู้เรียน ความเหมาะสม ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ จึงเป็นการนำเอาหลักการการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และสัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้อง และนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ได้

2.3 องค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

เกิดจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ทำให้พบว่า การจัดการเรียนรู้ในรายวิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) นั้น กำหนดให้ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง และเมื่อสำรวจบริบทชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน ทำให้พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 อาศัยอยู่บริเวณชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน จึงคิดจะนำสิ่งที่ผู้เรียนพบเจอในชีวิตประจำวันเข้ามาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

นอกจากนี้การสัมภาษณ์บุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดบางทราย และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

2.4 กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้

ผู้วิจัยได้สร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรียนรู้ยังสถานที่จริง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จริง โดยใช้สถานที่ที่เป็นฐานในการเรียนรู้ (Place-Based Learning) ผ่านกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงและการบูรณาการศาสตร์วิชาอื่น ๆ ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้องและนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ดังนี้ 1) หลักการสำคัญที่นำไปสู่การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ การสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น และร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนตนเองได้ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากการลงพื้นที่ศึกษา ค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริงของชุมชนวังน้ำคู้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการให้เหตุผล ซึ่งผู้เรียนจะได้สัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ของชุมชน 2) แนวทางและการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้เรียนจะเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ผ่านการถ่ายทอด บอกเล่า โดยชาวบ้าน หรือผู้รู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนนั้นทำให้ได้รับประสบการณ์ผ่านการสัมภาษณ์และสอบถาม โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของท้องถิ่นที่เป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการให้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ โดย

การจัดกิจกรรมเป็นการเน้นกระบวนการทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ผู้เรียนจะเป็นผู้ตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

3. ผลการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ตามลำดับ ดังนี้

3.1 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ผลการวิจัยการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยการปรับใช้การเรียนรู้แบบ Active learning ที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) โดยแบ่งออกเป็นความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์กับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน โดยจากการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์อย่างแท้จริง โดยเป็นการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น และร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนตนเอง ได้การลงพื้นที่ศึกษา ค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริงของชุมชนวังน้ำคู้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของระบบธรรมชาติและมนุษย์ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการให้เหตุผล ซึ่งผู้เรียนจะได้สัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ได้

ผู้เรียนสามารถหาคำตอบจากการตั้งคำถามทางภูมิศาสตร์จากการสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ได้อย่างอิสระ ผ่านการรวบรวมข้อมูลทั้งจากการระดมความคิดของผู้เรียน หรือค้นหาจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ เช่น การสังเกต การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี หรือการใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การจัดการข้อมูลที่จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยอาจจะมีผู้สอนเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการทำกิจกรรมทั้งการให้คำแนะนำ การอำนวยความสะดวก หรือเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปของผู้เรียน เพื่อให้ข้อมูลของผู้เรียนสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ผ่านมาจากการตรวจสอบข้อมูล เพื่อหาแนวคิดและทฤษฎีที่พอเป็นไปได้มาช่วยสนับสนุนการคิดและ

วิเคราะห์แบบองค์รวมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปตอบคำถามที่ตนเองได้ตั้งไว้ได้อย่างถูกต้อง โดยการตอบคำถามของผู้เรียนจะเน้นรูปแบบการบูรณาการกับศาสตร์วิชาอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดความหลากหลายและความน่าสนใจของผลงาน เช่น การปั้นดินน้ำมันหลากสี การวาดภาพระบายสี หรือการนำเสนอผ่านการสัมภาษณ์ ฯลฯ ตามความสนใจและชื่นชอบของผู้เรียนในชั้นเรียน สุดท้ายการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและมนุษย์ได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น

3.2 ด้านผู้เรียน

ผลการวิจัยการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ กับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน โดยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ที่เน้นกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นในผู้เรียนได้เกิดการฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือการเรียนรู้นอกสถานที่ ที่ผู้เรียนจะได้ประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ และยังกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความสุขสนุกสนาน กระตือรือร้น ตื่นเต้น การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเปรียบเสมือนการเรียนรู้ปนเล่น ในกิจกรรมเสริมกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

จากการสังเกตผู้เรียนตลอดการทำกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้พบเห็นความแตกต่างกันระหว่างการทำกิจกรรมในชั้นเรียน โดยผู้วิจัยพบว่า จากพื้นฐานของวิชาสังคมนั้น เป็นวิชาที่เน้นเนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ มากจนบางครั้งส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีอาการเบื่อหน่าย ไม่สนใจ ง่วงนอน หรือไม่ให้ความร่วมมือต่อการจัดการเรียนรู้ และมักจะพูดว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ยาก เมื่อใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ กับผู้เรียนส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนเกิดอิสระทางการเรียนรู้ ที่อยู่ภายใต้กรอบการศึกษานอกห้องเรียน ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมแบบไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้เกิดความผ่อนคลายทางการเรียนรู้ เกิดรอยยิ้มเสียงหัวเราะ และเกิดความสุขสนุกสนานในการเรียนรู้แต่ละครั้ง

เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นตั้งแต่เรื่องง่าย ๆ ไล่ลัดตัวไปสู่เรื่องยาก ๆ ชับซ้อน และไล่ลัดตัวของผู้เรียน โดยการใช้ข้อมูล ประสบการณ์จากสิ่งที่คุณเรียนสัมผัสหรือพบเห็นในชุมชนของ

ตนเองเป็นฐานในการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงเกิดความกระตือรือร้นกับการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น พยายามนำเสนอข้อมูลใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนกันเพื่อน ๆ เสมอ ทำให้ต้องค้นคว้าความรู้ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องดีที่ทำให้ผู้สอนมองเห็นศักยภาพต่าง ๆ ของผู้เรียนชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ผู้เรียนอาจจะไม่ค่อยเข้าใจขั้นตอนในการทำกิจกรรมที่มีความซับซ้อน และแตกต่างจากที่เคยปฏิบัติไป จึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น หรือยังไม่มั่นใจกับสิ่งที่ตนเองค้นพบ หรือค้นคว้าในเชิงวิชาการ ที่สามารถระบุเป็นเหตุผลได้อย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งเมื่อได้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการปรับทัศนคติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการแสดงออกทางความคิดและมั่นใจในสิ่งที่ตนเองต้องการนำเสนอให้ทั้งผู้สอนและเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนได้ฟัง ต้องมีการแนะนำให้ผู้เรียนมั่นใจ และให้กำลังใจอยู่ตลอดเวลา จนผู้เรียนสามารถแสดงออกทางความคิดต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมถึงเริ่มรู้สึกสนุกสนานต่อการทำกิจกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สอนเห็นพัฒนาการของผู้เรียนที่ตรงกับสิ่งที่ผู้สอนตั้งเป้าหมายไว้ เช่น ความกล้าแสดงออก มีความกล้านำเสนอประเด็นใหม่ มีความกล้าที่จะนำสิ่งที่ตนเองรู้จักนำเสนอให้ผู้สอนและเพื่อน ๆ ได้รับฟัง หรือแม้กระทั่งการนำกิจกรรมการเรียนไปบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ ผู้เรียนก็สามารถทำได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อสังเกตเห็นผลการทำกิจกรรมผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้เรียนสามารถสะท้อนสิ่งที่ตนเองพบเห็น ผ่านการแสดงความคิดเห็น และนำไปค้นหาเหตุผล และแนวทางแก้ไขปัญหา ผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคงทนและถาวรของความรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้

3.3 ด้านผู้สอน

ผลการวิจัยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการสังเกตผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนถือว่ามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยเทคนิคและวิธีการการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้สร้างสรรค์ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ตามช่วงวัยของผู้เรียน ทั้งนี้ผู้ยังต้องมีทัศนคติที่ดี มีจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และความสามารถต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ อีกประการที่สำคัญ ผู้สอนจะต้องคำนึงเป็นอันดับแรก คือ ความสนใจ ความสามารถ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล ที่มีความแตกต่างในเรื่องพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ รวมถึงความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้น จะเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและแก้ไขปัญหาได้

ซึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้ชุดกิจกรรม “ขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ผู้สอนทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวก และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดการทำกิจกรรม ผลลัพธ์กับตัวผู้เรียนจะได้จากการการทำกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นสรุปผลกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีการบูรณาการให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ด้วย ทั้ง วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปะ ซึ่งส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างรอบด้าน และสามารถสรุปองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ผู้เรียนชื่นชอบหรือไม่ชอบได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของรายวิชาสังคมศึกษาได้

3.4 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้

เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าต่อการจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับกับผู้สอนและผู้เรียน กล่าวคือ สื่อ เป็นตัวการสำคัญที่ส่งผลทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างความน่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้การบรรยายเป็นหลัก โดยสามารถแบ่งเบาภาระของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เรียนรู้ต่าง ๆ ได้ เพื่อช่วยให้ผู้สอนสามารถคิดค้นเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สื่อมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน ให้สามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้นพร้อมทั้งเกิดองค์ความรู้ที่หล่อหลอมมาจากความคิดรวบยอดได้อย่างถูกต้องผ่านกระบวนการจกกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นการกระตุ้นความสนใจต่อการเรียนที่ผู้เรียนแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันได้ดี

ผลการวิจัยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการสังเกตพบว่า มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สมุดคู่มือกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ที่มีการปรับใช้กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เข้ามาเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดความองค์ความรู้ของผู้เรียน จากการตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบของคำถามที่นำมาอธิบายได้อย่างมีเหตุผลโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้เป็นฐานขององค์ความรู้ รวมถึงบรรยากาศที่แตกต่างจากห้องเรียนที่มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกต่อการแสวงหาความรู้ ของผู้เรียน โดยมีผู้สอน

เป็นที่ปรึกษาและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีศักยภาพโดยสามารถบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น สามารถส่งเสริมการทำงานกันระหว่างผู้เรียนในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงอย่างอิสระ ได้สัมผัสกับบรรยากาศที่แตกต่างจากห้องเรียน และเกิดความหวงแหน เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ผู้เรียน

อภิปรายผล

จากการศึกษากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ นำไปสู่การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ ภายใต้ชื่อกิจกรรม “ขบวนการหนูน้อยกู่โลก” ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place Based Learning) ของ Melaville (2006) และ Thoughtful Learning (2017) ที่เป็นการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน ภายใต้กรอบการจัดการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ซึ่งเป็นกระบวนการเพิ่มความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ให้กับผู้เรียน กนก จันทรา (2561) การรู้เรื่องภูมิศาสตร์เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาเพื่อว่า สิ่งนั้นอยู่ตรงไหน หรือแค่ว่าประเทศนั้นตั้งอยู่ที่ใด ซึ่งคำถามพวกนั้นตั้งเป็นเพียงขั้นตอนแรกของการทำความเข้าใจภูมิศาสตร์ Pennsylvania Department of Education (2002) ได้อธิบายมาตรฐานทางวิชาการของภูมิศาสตร์ (Academic Standard for Geography) ไว้ว่า ในการศึกษาภูมิศาสตร์นั้นเป็นการศึกษาเพื่อตอบคำถามในประเด็นที่สำคัญ 3 คำถามหลัก คือ สิ่งนั้นอยู่ที่ไหน ทำไมถึงอยู่ที่นั่น และมีผลกระทบต่อบริเวณดังกล่าวอย่างไร เพื่อเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติและมนุษย์ ผ่านการสร้าง ความเข้าใจ และการให้เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และประชากร

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมศักยภาพของผู้เรียนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านสถานที่จริงหรือแหล่งเรียนรู้ในที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องเรียนตามแนวคิดที่กล่าวข้างต้น จะสามารถส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวของผู้เรียนผ่านประสบการณ์ตรง ทั้งยังเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ กนก จันทรา (2561) ที่ได้ถอดบทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ในชั้นเรียนที่เสริมสร้างการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ผ่านแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์ ผ่านการสร้าง ความเข้าใจ และการให้เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่

มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และประชากร ผ่านประเด็นที่สำคัญ 3 คำถามหลัก คือ สิ่งนั้นอยู่ที่ไหน ทำไมถึงอยู่ที่นั่น และมีผลกระทบต่อบริเวณดังกล่าวอย่างไร เพื่อสร้างทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดถึงการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ภายใต้การคิดอย่างสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning หรือ PBL) ที่เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในการกำหนดปัญหา ทำความเข้าใจปัญหา ศึกษาค้นคว้าข้อมูล เกิดการสังเคราะห์ สามารถนำมาสรุปและนำเสนอผลงานได้ (อาภาณ ใจเที่ยง, 2537, น.63-65) จึงพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ได้โดยการกำหนดรูปกิจกรรมทั้งหมด 6 กิจกรรม โดยจะเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักลักษณะกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย เป็นการเตรียมความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนก่อนออกสำรวจชุมชนในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1) ซึ่งกิจกรรมนี้ผู้เรียนจะได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ผ่านการสังเกต สอบถาม ฯลฯ เพื่อนำมาทำกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์กุโลก ก่อนจะนำมาใช้ในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2) เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเริ่มมองเห็นสภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ก่อนเข้าสู่กิจกรรมสุดท้าย คือ กิจกรรมหนูน้อยรักษถิ่น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการนำปัญหาที่พบเห็น มาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาคือกระบวนการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ ยังต้องอาศัยการบูรณาการกับรายวิชา และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Mckinny (2008 อ้างอิงใน มนตรี ศิริจันทร์ชื่น, 2554, น. 27-28) ที่ได้เสนอตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active learning ได้ดี คือ การเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนสามารถนำมาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ซึ่งสามารถใช้ได้ตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้และการขั้นสรุปและการจัดการเรียนรู้ โดยการนำเกมมาใช้นั้นจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความสนุกสนาน และความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จะมีช่วงอายุระหว่าง 8-9 ปี มีพฤติกรรมและความชอบ ที่สอดคล้องกับประเด็นที่ว่า เป็นช่วงวัยที่มันจะมีข้อจำกัดต่อการควบคุมร่างกายให้อยู่นิ่งนาน ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมควรเน้นเป็นเวลาสั้น ๆ สลับกับการพัก เน้นการเล่นเป็นทีม เพื่อให้เกิดการแข่งขัน และควรสอดแทรกทัศนคติ เหตุผล กำลั้งใจที่ดีเป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จิตวิทยาสำหรับครู (2559) ซึ่งเพื่อพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ แล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งเกม การสำรวจพจนานุกรม หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในห้องเรียนนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเป็นการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าสำหรับผู้เรียน อาศัยการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่จริงโดยแนวคิดของ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning) ที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมถึงคุณธรรมจริยธรรม โดยมีความเชื่อว่า ผู้เรียนต้องเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น เพื่อสร้างความหวงแหนต่อแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง สอดคล้องกับการเรียนรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการคิด การปฏิบัติ การแก้ปัญหา และทักษะชีวิต เพื่อนำไปสู่การจุดประกายความคิดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น นำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องที่ไกลตัวออกไปสู่ความรู้ตามหลักสากล เมื่อผสานแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ แล้วนั้นส่งผลทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากเรื่องใกล้ตัวไปสู่เรื่องไกลตัวของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะเริ่มเรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวงน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการคิดวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงและการบูรณาการศาสตร์วิชาอื่น ๆ ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผลจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิการจัดการกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวงน้ำคู้ ภายใต้ “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักบริบททั่วไปของชุมชนวงน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม และเกิดความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมที่ปัจจุบันกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในชุมชนวงน้ำคู้และชุมชนอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนรู้ที่อาศัยการคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ความคงทนและถาวรจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาช่วยในการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชุมชนวงน้ำคู้ของตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะ กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้วิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรปรับการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ให้เกิดความหลากหลาย โดยอาศัยการบูรณาการกับศาสตร์วิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติครั้งเดียวแต่สามารถประเมินผลการเรียนรู้หลายด้านได้ ทั้งยังส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรจัดให้มีการศึกษาโดยใช้ฐานการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่แตกต่างในห้องเรียน เพิ่มพูนความสามารถ ทักษะ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ มากกว่าการเรียนรู้ที่ถูกจำกัดจากผู้สอนหรือในห้องเรียน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่แฝงไปด้วยความสนุกสนานภายใต้การเรียนรู้ที่ยั่งยืน

1.3 ควรนำรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการหาความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้ง โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มจากเรื่องง่ายไปถึงเรื่องยากและซับซ้อน ดังนั้นผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญที่จะดำเนินการทำกิจกรรมได้อย่างราบรื่น โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เกิดความรู้ และความเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนมากขึ้น และสามารถให้ความรู้ คำแนะนำ การช่วยเหลือ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ระหว่างทำกิจกรรมได้

1.4 ควรสร้างความเข้าใจต่อลักษณะและพฤติกรรมเรียนรู้ต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น เพื่อให้เกิดสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นนั้น ๆ โดยผู้สอนต้องทำหน้าที่ในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ยังมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นมิตรกับผู้สอน และสามารถแสดงศักยภาพของตนเองออกมาได้อย่างสมบูรณ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาและพัฒนา รูปแบบการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดความหลากหลาย สำหรับความแตกต่างของผู้เรียนในชั้นเรียน เช่น การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อตอบสนองต่อสมรรถที่ผู้เรียนพึงในศตวรรษที่ 21

2.2 ควรมีการวางแผนหรือเตรียมการเป็นอย่างดี ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากความแตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดปัญหาที่แตกต่างกันได้ในแต่ละครั้ง

2.3 ควรมีการศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นในบริบทที่แตกต่างกันในพื้นที่ใกล้เคียง ให้ละเอียดมากขึ้น

2.4 ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยใช้ข้อมูลเชิงลึกจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ หรือการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างและพัฒนา รูปแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายมากขึ้น เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและระบบมนุษย์ให้เกิดความชัดเจนต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

2.5 ควรมีการวิจัยพฤติกรรมของผู้เรียนที่กำหนดเนกกลุ่มเป้าหมายหลักในการเก็บข้อมูล เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ตอบสนองต่อการเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ เพื่อเสริมศักยภาพต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างแท้จริงและยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. แบบสัมภาษณ์ความรู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ด้านลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ
3. แบบสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา สังคมศึกษา ในโรงเรียน
4. แบบสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียน
5. แบบประเมินการทำกิจกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชา สังคมศึกษา

แบบสัมภาษณ์ความรู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
ด้านลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ
เขตตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

กรอบแนวคิด: เป็นการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านบางทราย ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำมาใช้ในการสร้างและจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ ชาวบ้านในเขตตำบลวังน้ำคู้ เจ้าอาวาสวัดบางทราย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิษณุโลก ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ข้อที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านใหม่ / ชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

ข้อที่ 2 ลักษณะสังคมของชุมชนบ้านใหม่ / ชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

ข้อที่ 3 ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนบ้านใหม่ / ชุมชนวังน้ำคู้ มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

ข้อที่ 4 สภาพของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ในประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

ข้อที่ 5 จุดเด่นและจุดด้อยของชุมชนบ้านใหม่ / วังน้ำคู้ ที่สามารถจะนำมาพัฒนากิจกรรมส่งเสริมศักยภาพของชุมชนมีอะไรบ้าง เพราะอย่างไร

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา สังคมศึกษา ในโรงเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

กรอบแนวคิด: เป็นการศึกษาองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอน วิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) และสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้ในการสร้างและจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทราย ฯ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่ ผู้อำนวยการโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนโรงเรียนวัดบ้านใหม่ และโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ข้อที่ 1 ประสบการณ์เรียนการสอนในรายวิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

ข้อที่ 2 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

ข้อที่ 3 พฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียนต่อการเรียนวิชาวิชา สังคมศึกษา (สาระ
ภูมิศาสตร์) เป็นอย่างไร

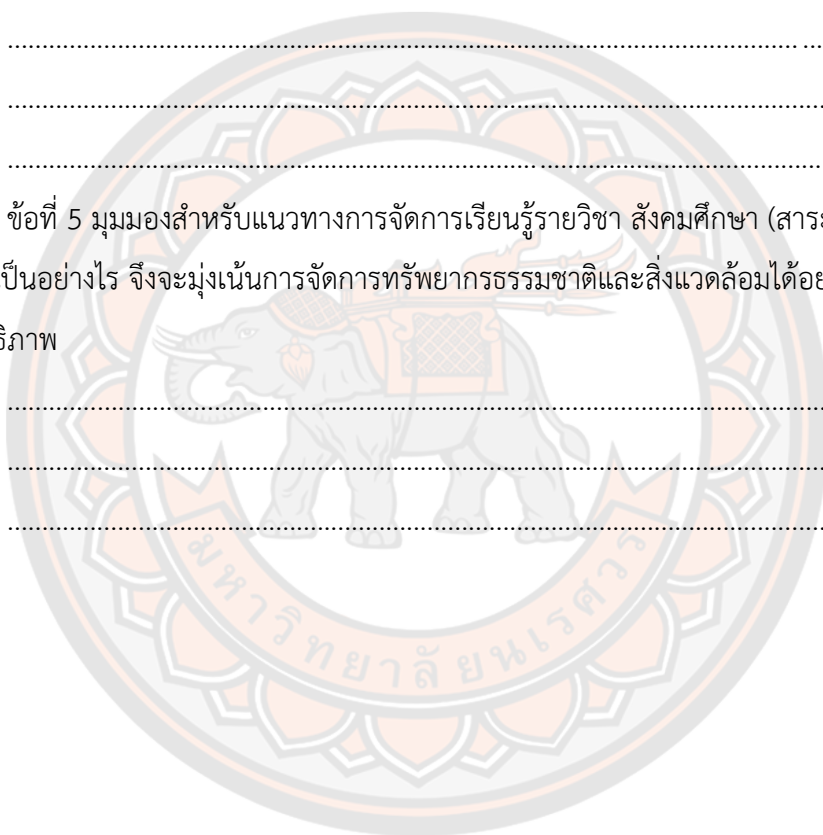
.....
.....
.....

ข้อที่ 4 แนวคิดในการส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

ข้อที่ 5 มุมมองสำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชา สังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) ใน
อนาคตเป็นอย่างไร จึงจะมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ

.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

กรอบแนวคิด: เป็นการศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็น ก่อนและหลังจากการทำกิจกรรม
ขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก เพื่อนำมาสรุปผลการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน
วัดบางทราย (หลวงพัฒนพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ข้อที่ 1 วิชาสังคม ในความรู้สึกของนักเรียน

.....

.....

.....

ข้อที่ 2 ปัญหาที่ยากแก่ในการเรียนวิชาสังคม

.....

.....

.....

ข้อที่ 3 ถ้าเลือกได้ อยากให้วิชาสังคมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

แบบประเมิน

การทำกิจกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชา สังคมศึกษา

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ			
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
กระบวนการทาง ภูมิศาสตร์	ผู้เรียนสามารถคิด ตั้งคำถาม สืบค้น และรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล จน นำไปสู่การสรุป เพื่อตอบคำถาม ที่ตั้งไว้ได้อย่างดี ละเอียด และ ถูกต้อง	ผู้เรียนสามารถคิด ตั้งคำถาม สืบค้น และรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล จน นำไปสู่การสรุป เพื่อตอบคำถาม ที่ตั้งไว้ได้อย่างดี	ผู้เรียนสามารถคิด ตั้งคำถาม สืบค้น และรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล จน นำไปสู่การสรุป เพื่อตอบคำถาม ที่ตั้งไว้ได้	ผู้เรียนไม่สามารถ คิด ตั้ง คำ ถ า ม สืบค้นและรวบรวม ข้อมูล จัด การ ข้อมูล จนนำไปสู่ การสรุปเพื่อตอบ คำถามที่ตั้งไว้ได้
ทักษะทาง ภูมิศาสตร์	ผู้เรียนสามารถใช้ ทักษะทาง ภูมิศาสตร์อย่าง ง่ายในการทำ กิจกรรมได้เป็น อย่างดีและถูกต้อง	ผู้เรียนสามารถใช้ ทักษะทาง ภูมิศาสตร์อย่าง ง่ายในการทำ กิจกรรมได้เป็น อย่างดี	ผู้เรียนสามารถใช้ ทักษะทาง ภูมิศาสตร์อย่าง ง่ายในการทำ กิจกรรมได้	ผู้เรียนไม่สามารถ ใช้ทักษะทาง ภูมิศาสตร์อย่าง ง่ายในการทำ กิจกรรมได้
ความสามารถทาง ภูมิศาสตร์	ผู้เรียนสามารถ เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของ ข้อมูลได้อย่าง ถูกต้อง และมี เหตุผล	ผู้เรียนสามารถ เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของ ข้อมูลได้อย่าง ถูกต้อง	ผู้เรียนสามารถ เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของ ข้อมูลได้	ผู้เรียนไม่สามารถ เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของ ข้อมูลได้

เกณฑ์การตัดสิน / ระดับคุณภาพ (**เกณฑ์การผ่าน ผ่านระดับดี)

คะแนน 14 - 16 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 10 - 13 หมายถึง ดี

คะแนน 5 - 9 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1 - 4 หมายถึง ปรับปรุง

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

ผู้รู้ของท้องถิ่นที่ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ความรู้ด้านข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ด้านลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ได้แก่

1. ชื่อ นางสาวประภาพร แสงวงหา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดบางทราย
2. ชื่อ พระครูอภัยจริยาภรณ์ (บุญชู ชินวิโส)
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบางทราย
สถานที่ทำงาน วัดบางทราย
3. ชื่อ จ.ส.อ.พิณิจ อาจคิดการ
ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้
สถานที่ทำงาน องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้
4. ชื่อ นางเอี่ยมพร ลิ้มตระกูล
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
สถานที่ทำงาน เทศบาลตำบลบ้านใหม่

ผู้มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา สังคมศึกษา ในโรงเรียน ได้แก่

1. ชื่อ นางแจ่มจิต สุระจิตร
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางทราย
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดบางทราย
2. ชื่อ นางชฎารัตน์ โมสกุล
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านใหม่
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดบ้านใหม่
3. ชื่อ นางธัญญาลักษณ์ กันธิวาท
ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดบ้านใหม่

ที่ อว.๐๖๐๓.๐๒/ว ๐๐๙๓

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๑๒ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นายอมรเทพ ชาญบาง รหัสประจำตัว ๒๓๐๗๐๙๙๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
สังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้ทำการค้นคว้าอิสระ เรื่อง “การจัดการกิจกรรม
เสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ศรีพันธ์
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ในการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากหน่วยงานของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยนเรศวร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการศึกษาค้นคว้าอิสระซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนามัย นาคุตม)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๗

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นายอมรเทพ ชาญบาง

โทร. ๐๙-๙๓๘๒-๙๘๒๒

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- Backler, and Stoltman. (1986). The nature of Geography literacy.
- Edelson. (2011). *Geo-literacy: Preparation for reaching decisions*
www.nationalgeographic.org/news/geo-literacy-preparation-far-reaching-decisions
- Kerski. (2014). Geo-awareness, Geo-enablement, Geotechnologies, Citizen Science, and Storytelling : Geography on the world Stage.
- Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-Based Learning: Engaging Students For Success And Citizenship*. Coalition for Community School.
- กนก จันทรา. (2561). การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ ถอดบทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (GEO-LITERACY) (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กล้า ทองขาว. (2550). การจัดการศึกษาฐานชุมชน. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- กานดา จินตามงคล. (2558). การจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน [มหาวิทยาลัยเนชั่น]. ลำปาง.
- เกษม จันท์แก้ว. (2544). วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม.
- จงกลณี ภัทรกังวาน. (2561). การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มหาวิทยาลัยศิลปากร]. กรุงเทพมหานคร.
- ชุติมา มั่นเหมาะ. (256/). การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตรบนฐานชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร]. พิษณุโลก.
- ทิตนา แคมณี. (2547). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 22 ed.). ด้านสุทธาการพิมพ์.
- เทศบาลตำบลบ้านใหม่. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านใหม่. Retrieved 18 มกราคม 2565 from <https://www.banmaicity.go.th/condition.php>
- วรางคณา หอยศรีจันทร์, วลัย อิศรางกูล ณ อยุธยา, & ดร.ณิ จำปาทอง. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
[file:///C:/Users/VivoBook/Downloads/2321-4614-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/VivoBook/Downloads/2321-4614-1-SM%20(1).pdf)

- วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2523). "สาระและธรรมชาติของการศึกษา" พื้นฐานการศึกษา.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิภาพรรณ พินลา, & และคณะ. (2561). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21.
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). คู่มือการใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดสาระ
ภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2561) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2561. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนวังน้ำคู้. Retrieved 18 มกราคม 2565
from <https://www.wangnumku.go.th/condition1.php>
- อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน. แด เน็กซ์
อินเทอร์เน็ตคอร์เปอร์เรชั่น.
- อัชรา เอ็บสุขสิริ. (2559). จิตวิทยาสำหรับครู (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). โอเดียนสโตร์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายอมรเทพ ชาบาง
วัน เดือน ปี เกิด	5 กุมภาพันธ์ 2539
ที่อยู่ปัจจุบัน	139/1 หมู่ 5 ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
ที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพัฒนพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) หมู่ 6 ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65230
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครู (คศ.1)
ประสบการณ์การทำงาน	2 ปี 7 เดือน
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

